

ГЛАКТИКА •
ГЛАКТИКА •
БИБЛИОТЕКА •
БИБЛИОТЕКА •

П. КР. ЙЕРШИЛД

ЖИВА ДУША

ПЕР КРИСТИЯН ЙЕРШИЛД ЖИВА ДУША

Превод: Антоанета Приматарова-Милчева

chitanka.info

Авторът е лекар по професия. Дълги години се е занимавал със социална психология. Оpozнал добре бюрокрацията в своята страна, той я обрисова умело, с много чувство за хумор, фантазия и прибулена сатира. Още в началото на писателската си кариера Йершилд насочва творческите си усилия върху проблемите на растящата отчужденост между хората. Предлаганата творба е получила Голямата награда за най-добър шведски роман за 1980 г. Проблемите в нея засягат не само Швеция, а всяко общество, в което под напора на свръхбюрокрацията, технокрацията и финансовия империализъм изчезва хуманността.

АНТОАНЕТА ПРИМАТАРОВА-МИЛЧЕВА

ДРУГОТО ЛИЦЕ НА ШВЕДСКАТА ФАНТАСТИКА

След запознанството с научнофантастичните повести „Не е време за герои“ и „Ах, тази Алиса!“ на Сам Лундвал („Галактика“ № 70, 1985 г.) романът „Жива душа“ на Пер Кристиян Йершилд ще представи на българските читатели шведската фантастика в съвсем нова светлина. Веднага трябва да изясним, че двамата шведски гости на библиотека „Галактика“ заемат различно място в литературния живот на своята родина. Напразно бихме търсили името на Сам Лундвал в някой от справочниците за съвременна шведска художествена литература. Според условностите на шведската издателска политика той се вмести единствено в рамките на научната фантастика, схващана не като неразделна част от високохудожествената словесност, а като проявление на съвременната масова култура. Това не означава, че всички книги, които излизат в специализираните шведски научнофантастични библиотеки, могат да се отнасят направо към т.нар. „съдържателна“, „самостоятелна“, „самоцелна“, „чиста“, „истинска“ фантастика и да им се отрича каквато и да е художественост и иносказателност. И все пак според шведските литературни условности първенството на Сам Лундвал сред издателски обособените писатели научни фантасти не е достатъчно основание той да влезе в литературните енциклопедии на художествената словесност.

В замяна на това шведската художествена литература от последните две десетилетия едва ли би могла да се характеризира, без да се спомене името и творчеството на Пер Кристиян Йершилд. Нещо повече, в началото на 80-те години няма съвременен шведски писател, който да се радва на по-голяма популярност сред своите сънародници — не само благодарение на самите литературни произведения, но и благодарение на техните екранизации в киното и телевизията, на

звученето им от сцените на сатиричните кабарета. Пригодността на произведенията на Йершилд за кабаретна сатира може би вече подсказва в какъв смисъл може да се говори за „фантастични“ елементи в неговото творчество — едно творчество, сред което се открояват няколко значителни сатирично-антиутопични романа. В резултат на личния опит и на личните наблюдения, социално-психологичните проблеми, породени от бюрокрацията и от научно-техническия прогрес, както и въпросът за нарушеното равновесие между интелектуалното и емоционалното начало у човека (в известен смисъл централен и в представения тук роман) се превръщат в неизменен мотив в творчеството на Йершилд. В този смисъл можем да говорим за тематично родство на неговите романи с редица произведения от най-различни течения и форми на фантастиката изобщо и на научната фантастика в частност. Но не тематичното родство, а средствата, с които авторът изгражда своите послания, ни дават право да отнасяме творчеството му в най-широк смисъл към фантастиката.

Ако очакваме авторът да ни отведе отвъд планетата Земя или напред в хилядолетията, ще останем разочаровани. Йершилд не прибягва до драстични измествания на временните и пространствени граници на реалната действителност — нещо доста характерно за произведенията на фантастиката във всичките ѝ разновидности; в това отношение при него разстоянието между реалност и измислица винаги е силно скъсено. Сякаш целта му е да отдалечи читателя — обикновено само във времето — толкова, колкото да му представи като свършени факти тенденции, чиито отрицателни същности днес са загатнати все още само за малцина или за които повечето хора предпочитат да не се замислят. При това Йершилд хиперболизира отрицателни страни на съвременната шведска действителност не непременно като измества границите на реалното време. Понякога той се задоволява да доведе отрицателните явления до абсурд с помощта на преувеличаването им за момента. Такъв е случаят в „Избиването на прасетата“ (1968 г.) и в може би най-нашумелия в Швеция роман на автора „Вавилонската сграда“ (1978 г.) В „Избиването на прасетата“ Йершилд рисува сатирична картина на шведското общество, която показва как при известни обстоятелства то би могло да стигне до абсурда на фашизма, до сляпото, безропотно изпълняване на

безсмислени и антихуманни заповеди. Във „Вавилонската сграда“ обект на авторовата сатира е организацията в една голяма стокхолмска болница. Вавилонско стълпотворение, при което всеки говори свой език, без да разбира другия, се представя като характерно не само за живота в това лечебно заведение, но и като полуреалност в съвременното шведско общество изобщо и грозяща опасност за бъдещото му развитие. В други две свои произведения Йершилд подсилва художествената условност на изображението, като измества и границите на реалното време. В първия случай — във „Ветеринарната лекарка“ (1973 г.) — абсолютно, макар и в не толкова далечно бъдеще: 1989 г. (!), като действието се развива в т.нар. Нобелов институт за медицински изследвания, в който всичко се диктува от съображения за ефективност и рентабилност, в който няма място за човешки емоции. Във втория случай — в „След потопа“ (1982 г.) — относително, като се загатва, че действието се развива 30 години след почти пълното опустошаване на планетата от атомна война. Библейският потоп е нищо в сравнение с грозящия ни атомен потоп — това е посланието на Йершилд в този най-песимистичен от всичките му романи. Но може би именно защото тук авторът изневерява на уменията си да балансира на границата между реалното и измисленото и изгражда една черна антиутопия, това произведение остава много по-слабо въздействащо от останалите му сатирично-антиутопични романи.

Фантастичното в романа „Жива душа“ (1980), който се представя сега на българските читатели, има допирни точки със сатирично-антиутопичното в останалите произведения на Йершилд (напр. във „Ветеринарната лекарка“), но тук то може би е по-органично вплетено в цялостното повествование, по-убедително подчинено на авторовия замисъл. Не случайно критиката преценява този роман като художествено най-зрелия в творчеството на Йершилд. Чрез конкретизирането на необичаен повествовател тук фантастичното се въвежда като жанрова условност още в първата от 58-те части на романа, изграждащи своеобразен дневник на... човешки мозък, отделен от тялото на притежателя си с негово съгласие и поставен в аквариум в лабораторията на концерн с красноречивото име „Биомаш“, т.е. производител на биологически машини, които трябва да изместят електронната техника. Романът може да се чете като „самоцелна“ научна фантастика, фантастика-предупреждение за опасността да се

посегне върху емоционалното начало у човека в името на съмнителното абсолютизиране на интелектуалното начало. Но това не е черна антиутопия — макар и отново в резултат на чисто рационални съображения, на посегателството върху емоционалното начало у човека се слага край, проваля се идеята за мозък-биологическа машина, който да превъзхожда различните форми на изкуствен интелект. А може би косвено това все пак е победа именно на емоционалното начало? Против прочита на „Жива душа“ като „самостоятелна“ фантастика, пък било то и фантастика-предупреждение, говори силният психологизъм, който се смята за абсолютно нетипичен за този вид литература. Той може да наведе на мисълта романът да се чете като проникновена психологическа характеристика на съвременния швед, а в известен смисъл и на всеки съвременен човек (макар някои дребни подробности да доказват, че Йершилд отново е останал в пространството и времето на днешна Швеция). Ако читателят избере първия прочит — „Жива душа“ като антиутопична картина на едно общество, в което човек няма стойност, едно общество, което е готово да търгува с живи души, стига да има сметка, а щом се окажат безполезни, да сложи край на съществуването им, той ще чете романа вероятно потресен и ще се чувства някак неловко, че въпреки сериозността на проблемите тайно се забавлява от начина, по който авторът му ги е поднесъл. Ако пък се поддаде повече на авторовия психологизъм и лиризм, читателят може би ще възприеме романа като добронамерено-ироничен психологически портрет на съвременния човек. Но независимо откъде ще тръгнем, от размисъла или от забавлението, в крайна сметка те ще образуват един затворен кръг, в който взаимно ще се обогатяват, за да ни убедят още веднъж във възможностите на фантастиката да осмисля художествено проблеми както на настоящето, така и на бъдещето.

1

Време за закуска е. Между претрупаните лабораторни маси се задава млада жена. За миг изчезва зад белия бидон с дестилирана вода. Сега вече идва право срещу мен. Облечена е в дълга зелена престилка. На устата — пластмасова предпазна маска, а на главата — грозна шапка от крепирана хартия. Шапката е широка, измачкана в краищата и нахлупена до очите. Навява спомен за плажовете от двайсетте години. Към ръцете на младата жена са прилепнали напудрени с талк гумени ръкавици. Скръстила ръце на гърдите, тя бута с корем блестящата стоманена количка. Върху количката са наредени шишета и съдове, а върху тях е метнато зелено платнище.

Виждам само право пред себе си. Когато отново се появява в зрителното ми поле, младата жена е вече почти до мен. Надвесва се и ме поглежда. Сетне хваща дълги щипци и вдига капака на аквариума. Кляка пред стъклото и отново ме поглежда. Забелязвам, че днес е сложила на клепащите си зелени и сребристи сенки.

Младата жена се заема с шишетата върху количката. Засмуква с пипета от червеникавия разтвор — закуската ми. Вкарва пипетата в аквариума, а закуската се отделя от нея на капки и се разлива върху мен. След няколко минути вече чувствам въздействието ѝ. Най-хубавите мигове от денонощието са, когато младата жена се надвесва над мен и ми влива нови сили. След хранителния разтвор тя изпразва в аквариума ми още четири по-малки пипети. Предполагам витамини и микроелементи, преди всичко цинк. Цинкът повишава интелигентността. След като приключва с разтворите, младата жена проверява кислородния апарат и терморегулатора. И за трети път доближава лице до мен, а показалецът ѝ, който опъва гумения пръст на ръкавицата, почуква лекичко по стъклото на аквариума. Тръпка на чувствена наслада преминава през разтвора, в който съм поставен.

Сега иде ред на визитацията. Аквариумът е поставен нависоко, в една ниша, тъй че пред мен се разкрива почти цялата лаборатория. Тя не е по-голяма от обикновена дневна. Разсичат я три пътечки,

образувани между двете лабораторни маси и стените. На отсрещната страна, струпани една връз друга, са клетките с мишките. Малко вдясно различавам в профил някакво куче. Порода зайчар, то виси в пояс от широки ремъци, които минават под корема му. Под корема на кучето се поклащат разни червени маркучи. От тях прокапва глицеринообразна течност, която се събира в малки стъкленици.

Времето тече за мен на талази — като прилив и отлив. Понякога мислено се пренасям в други времена, в други светове. Тогава времето минава много бързо. Но по-често то едвам-едвам пъпли. Вторачвам се пред себе си и все едно и също виждам: клетките с мишки, кучето, претрупаните със стъкленици лабораторни маси и тръбите за аварийния душ в левия край на зрителното ми поле. До душа се намира едната врата на лабораторията. Другата е някъде в дъното, но толкова вдясно, че никога не съм я виждал. При това знам, че трябва да е там. Когато напуска помещението, младата жена винаги изчезва някъде вдясно. Разсъждавам, че тогава излиза. Иначе трябва да приема, че между четири следобед и седем часа на следващата сутрин, когато се появява със закуската, стои облежната на прозореца вдясно. Да, вдясно също има прозорци. И тях никога не съм виждал. Но когато грее слънце, по стените бавно пълзят зебрите на жалузи и светлинни ромбоиди. Тогава сякаш попадам в центъра на средновековна обсерватория.

Визитацията! Тъй като съм потопен във вода, не чувам нищо и тя всеки път ме изненадва. Изведнъж в зрителното ми поле се появяват трима души в бели престилки: възрастен мъж, жена на средна възраст и младеж. Кръстил съм ги професора, доцентката и стажанта. О, как ми се иска да останат по-дълго! Съпернича си за времето им с кучето срещу мен. Професорът не носи предпазна маска. Само неговото лице е открито. Винаги приятно помургавяло, с едри, вдъхващи доверие черти. Доцентката има млечнобяла кожа и предпазната маска захлупва върха на носа ѝ като шатра. Стажантът носи предпазната си маска вдигната до очите. Затова пък за разлика от младата жена, която се грижи за мен, той не носи смешна хартиена шапка.

Професорът се усмихва насърчително. Лъсват коронките на зъбите му. Сивите вежди са подстригани като мустаци и придават на лицето му леко учудено изражение. Сега той казва нещо на двамата си колеги. Напрягам се да уловя няколко думи; в това положение ги чета

доста успешно по устните му. Но ето че той се извъръща. Предпазните маски ми пречат да отгатна отговора.

Днес визитацията се задържа около 30 секунди. Винаги отчитам времето: 1001, 1002, 1003... Ето че професорът отново кимва и тримата бързо се преместват при кучето. Винаги се суеят дълго покрай него и това ме кара да му завиждам. Стоят, клечат. Нощем понякога кучето става неспокойно. Тук никога не гасят лампите и съм принуден да виждам всичко. Когато кучето стане неспокойно, случва се системите да се разместят. Тази нощ кучето се мята между дванайсет и два. Младата жена се появява отново и получава наставления.

Визитацията напуска стаята и аз се приготвям за малка предобедна дрямка — да минава по-бързо времето. Но ето че става нещо необичайно: младата жена отново идва към мен. Мъкне някакво средно голямо, четвъртито огледало. Вкарва го внимателно в нишата и го вдига насреща ми. Огледалото е силно наклонено. Виждам само тавана. На тавана на нишата има вентилатор и тънки, усукани помежду си разноцветни електрически жици. Младата жена поизправя огледалото и виждам, че жиците водят към моя аквариум. Върху капака на аквариума различавам две редици щекери-бананки.

Ето че младата жена поставя огледалото отвесно и в него се отразявам и аз. Гледката не е никак утешителна. За лице изобщо не би могло да се говори. Аз съм един оголен мозък и плувам в аквариум. Оставили са ми едното око. То стърчи на нерва си пред самия мозък като малко нарисувано яйце. Махнали са всичко, което не ми е необходимо: тялото, врата, лицето, самия череп, очните мускули. Но едното око са ми оставили. Виждам добре — макар и само право пред себе си. По някаква причина са запазили и ушите ми. Те се мъдрят тъжно клепнали от двете страни на сивкавожълтеникавите, нагънати мозъчни полукълба. Във вътрешното ухо се намира органът за равновесие — само не разбирам за какво са ми ушните миди тук под водата. Може би служат като стабилизатори, като перки или като килове. Накратко казано, приличам на пихтиеста медуза с облещено емайлово око отпред.

Изправен пред огледалния си образ, чувствам как ме обзема отвращение. Трудно ми е да се примиря с подобен лик. И все пак

опитвам да си внуша, че съм щастлив. След като дълго си се къпал в неизвестност, каква благодат е да намериш своя лик.

2.

За какво му е на човек тяло? Да вземем краката: освен да го придвижват, те за нищо друго не му служат. Чист анахронизъм от времето на чергарския живот, когато сме следвали стадата от северни елени през тундрите, оставени от ледниковия период. Ами ръцете? Отживелица от съществуването ни по клоните на гладките дървета край африканските савани. Щом свършили плодовете на дървото, за да оцелее, човек трябвало да се прехвърли на друго дърво: да се издига, да се катери, да виси и да се придвижва на ръце. Да, тялото е имало предназначение в каменната епоха, в епохата на кокалените оръдия на труда.

Целият свят може да се вмести в един-единствен човешки мозък. Но мозъкът изисква голяма хранваща система. Дори самият мозък има известен дял в собственото си хранване. За да се управляват мускулите, дишането, храносмилането, възпроизводството, температурата и разни вторични функции, е необходим голям потенциал. Само една част от мозъка е обсебена от „аза“. Обзалагам се, че истинската ми същност — това, което в действителност съм — тежи между 200 и 300 грама, т.е. колкото нормална бандеролна пратка. При обикновения човек тази същност изисква седемдесеткилограмово тяло.

За моето поддържане са необходими само две джобни батерии от по волт и половина. Изразходвам енергия колкото една двайсетватова крушка. Водният разтвор, в който съм поставен, трябва да е напълно стерилен. Иначе току-виж започна да плесенясвам. Температурата не бива да се променя в диапазон по-голям от два градуса. Ако стане прекалено топло, въображението ми може да превърти. Ако е прекалено студено, ще изгубя съзнание.

Откъде ми е известно всичко това? На мен, дете не знам дори как се казвам, на колко години — и от какъв пол съм. Последното вероятно не е толкова важно предвид дадените обстоятелства. *Откъде ми е известно това?* Отговорът е прост: когато са отстранили тялото

ми, се е освободила около килограм мозъчна тъкан, обременена преди това с банални физиологични функции. Сега, когато тази тъкан е разкрепостена за интелектуални цели, по мои изчисления интелигентността ми трябва да нарасне поне пет пъти в сравнение със средната. Грубо закръглено, това би означавало коефициент на интелигентност 600.

Очаква ме освен това — по-принцип — вечен живот. Обикновеният мозък старее и умира вследствие на лошо оросяване. Но аз нямам вече кръвоносни съдове. Извадени са с пинцет, както се чисти съомга от кости. Кръвта е заместена от 37-градусов разтвор, който свободно плакне гънките и кухините ми. Но това не означава, че съм оставил разтвора да проникне навсякъде. В мозъчните вентрикули — най-вътрешните кухни — съм си оставил малко въздух. Този въздух ми позволява да изплувам към повърхността или да се гмуркам към дъното на аквариума.

Вечен живот е пресилено казано. Дори при идеално санитарно обслужване все ще се случи нещо. Току-виж изпуснали аквариума на земята. Или пък гръм удари електрическата инсталация. Затова не разчитам на вечен живот. Но мисля, че реалното е да оцелея през следващите 800 години. Т.е. евентуалната продължителност на моя живот е малко по-голяма от коефициента ми на интелигентност. Паметта ми беше изтрита с електрошокове. Следователно най-голямата заплаха не ме дебне отвън. Тъй като ми отнеха всички ориентири, принуден съм да живея постоянно вкопчен в малкото, което имам. Денонощно живея на тръни. Една брънка от тъканта ми да се разнищи, всеки ще може да ме разплете вече като кълбо.

3.

Минава визитацията. Вече от няколко минути се занимава с мен. Забелязвам, че кучето почва да проявява нетърпение. Стажантът донесе стол за професора и сега той седи точно срещу мен, с ръце на коленете — гледа ме втренчено. Аз също го гледам втренчено, какво друго ми остава? Ето че доцентката му подава един лист. Професорът плъзга няколко пъти поглед по написаното. Сетне подава листа на стажанта, който го вдига срещу мен. Чета:

С настоящото долуподписаният удостоверява, че по своя воля и в присъствието на свидетели упълномощава Медицинска корпорация „Биомаш“ да разполага изцяло с големия, малкия и продълговатия му мозък и съответните мозъчни нерви и да поеме грижите за тях.

Подпис:

Да, спомням си! Това е единственият спомен от предишното ми битие: лежах под апарат за изкуствено дишане. Всеки ден разговарях с психиатърката. След многобройни разговори се примирих с положението си: Предстоеше ми да остана за цял живот под апарата за изкуствено дишане. Години наред белите ми дробове да дишат въздуха, вкарван в тях от него. А сетне тялото ми да се опълчи срещу апаратурата. Белите ми дробове да станат нееластични и жилави. Докато накрая сърцето ми спре. Тази перспектива водеше до предложението: Позволи ни да те освободим от тялото. Това, което си е съсредоточено в мозъка. За да се поддържа жив мозъкът, не са необходими нито тяло, нито апарат за изкуствено дишане.

Седмици наред психиатърката и аз разговаряхме на тази тема. Аз мигнах в знак на съгласие още след първите няколко разговора. Но те искаха да бъдат сигурни. Разговорите се проточиха безкрайно. „Разговори“ е силно казано: психиатърката приказваше, а аз

примигвах. Бях готов на всичко, за да се отърва от „железния бял дроб“. Привлякоха юристи. Свикаха комисията по етични проблеми. Изготвиха и преработваха договори. Само това се е запечатало в паметта ми. Всички останали спомени бяха повалени от снайперисти с целенасочени електрически шокове — с помощта на малокалибрена електротерапия, фина и прецизна. На нея дължа между другото, че не съм загубил езиковите си умения.

Не мога да откъсна поглед от нечетливия подпис, символа на моята самоличност. Искам да науча името си. Но ми е невъзможно да го разшифровам. Накрая стажантът отменя договора, съгласно който съм се поверил в ръцете на медицинска корпорация „Биомаш“. Доцентката подава на професора бележник. Той пише нещо на коляно и връчва листа на стажанта. Стажантът притиска посланието към стъклото на аквариума:

СЕГА ЩЕ ИЗЛИЧИМ И ТОЗИ СПОМЕН ОТ ПАМЕТТА ТИ. НА ДОБЪР ЧАС!

„Не, не! — искам да извикам. — Не ме лишавайте от последната искрица на моето аз!“ Жиците, към които съм скачен, се разлюляват. Опитвам да уловя погледа на кучето. На тях, разбира се, не им убягва безпокойството ми. Не съм толкова глупав, че да не проумявам за какво са всички тези жици. Включен съм към електроенцефалограф. Всяко мое вълнение се отразява от кривите на електроенцефалограмите. Професорът махва на доцентката да приближи. Тя държи пипета с бистър, син разтвор. Синята течност капва пред широко отвореното ми око и се разтваря във водата.

Десет секунди по-късно съм изпълнен единствено от чувство на благодарност. Нямам нищо против да започна отначало. След като са изтрили светлите ми спомени, нека заличат и лошите. Щом забелязва, че капките вече действат, професорът става. Стажантът отнася стола. Сетне и тримата стоят прави пред мен. Професорът вдига ръка да ми помахва.

4.

Имам чувството, че навън цяло лято — а дали е лято? — не спира да вали. Сивота, дъжд бие по стъкло. Представям си как излезе ли вятър, водни струйки шибат прозорците на талази, на талази. Дори да можех, нямам никакво желание да изляза на балкона, за да проверя какво е времето. Нямам сили да бодърствам, а пък не ми достига и леност, за да заспя.

Повдига ми се от околния свят. Ако имах клепачи, нищо не би могло да ме накара да ги отворя. Сега окото ми бди денонощно като контролна камера. Но когато не искаш, можеш, разбира се, и да не виждаш. Един полукръг на въртящия се стол, обръщаш гръб на действителността, ставаш и се оттегляш... в собствения си мир. Не е разумно да залагаш прекалено големи очаквания на вътрешните си селения. Мозъкът е като хълмист, гол остров, захвърлен сред Северния Атлантически океан. Само в най-дълбоките му гънки ще откриеш оскъдна зеленина — с изключение на едно местенце, където се издигат няколко хилави трепетлики. Когато вятърът свири в клоните им, все едно чуваш шуртене на чешма. Напразно ще търсиш багри. Всичко е от сиво по-сиво — единствено слънцето се белее като топка тесто. Впрочем целият мозък прилича на щедро замесено, но сурово печиво, на олющена, напукана гипсова погача от краеведски музей със съкратен бюджет.

Какви ли разтвори са ми добавили днес? Аз съм разголена и напълно беззащитна жертва на телесните сокове. От истинските телесни сокове няма, разбира се, и помен. Поднася ми се синтетичен ерзац, противно парливи химикали с изкуствен плодов привкус.

Дали съм потиснат или прозорлив? На този въпрос не може да отговори нито една електроенцефалограма. Сякаш съм уморен от живота. Струва ми се, че експериментират върху мен два разтвора — единия черен, другия сив.

Черният разтвор, черната жлъч ме кара да пропадам в дълбока, студена, катранена бездна. Пропадам ли, пропадам, но никога не

стигам до дъното, та да се пребия, което би ми донесло безкрайно облекчение. Когато слагат от чернилката, сякаш ме сковават в железни вериги. Едно-единствено желание може да ме накара да въстана срещу оковите, и то е: да сложа край на живота си. Но дори за това нямам сили да се боря. Черната жлъч облива душата ми като отработено машинно масло. Цяла нощ. На зазоряване мозъчните гънки са запушени от катран, черни водорасли и умиращи птици.

Не, днес са оставили душата ми да се къпе в сивия разтвор. Сивата депресия не е бездна, в която да се хвърлиш. Затова пък тя е гол връх, който си принуден да покориш. Погледът ти прониква на много мили през пушеците. Пейзажът е застинал, безмълвен, безкраен. Няма и помен от нюанси, пълно еднообразие. Близките предмети изпъкват с непристойна отчетливост. Камъните по земята се превръщат в застиналата лава на нечие гадене; бялата точка на един нокът бие на очи болезнено, натрапчиво и омразно. При сивата депресия времето спира да тече. Нищо, дори страх не изпитваш.

Когато започна да изхвърлям веществото, обикновено след около четири часа, изпитвам неутолима жажда за цветове. Най-често жадувам за жълто и червено. Дали цветовете съдържат витамини? Искане ми се някой да включи терморегулатора на максимална степен. Сварете ме, нека коагулирам, нека стана искрящо жълт и червен като рак!

Толкова съм погълнат от меланхолията си, че не съм забелязал кога в лабораторията е влязла доцентката психиатърка. Придружава я непозната млада жена. Младата жена крепи табла, отрупана с епруветков статив, малки стъкленици, пипети, пластмасови спринцовки и разни други материали-еднодневки. Най-напред вземат проби от течността, в която съм поставен; засмукват по няколко сантитра и ги впръскват в различни епруветки. Старателно бележат епруветките с тайнствени цифрови шифри.

Сетне младата жена нахлузва гумени ръкавици, потапя ръце в аквариума и ме подхваща внимателно, но здраво, както се държи нежен плод. В това време психиатърката работи с някакъв блестящ инструмент с 25-сантиметрова лъскава игла. Нищо не усещам. Мозъкът е безчувствен към физическа болка. Биха могли бавно да ме стържат с ренде, без да изохкам дори. Но сега правят само две пункции — дългата игла засмуква микроскопични частици от моята тъкан.

5.

По стенния часовник вече наближава седем часът и младата жена се задава точно навреме в десния край на зрителното ми поле. Подминава бидона с дестилирана вода и възвива към мен. Ръцете, скръстени на гърдите, както обичайно; побутва количката с корем — както обичайно. Само че лицето ѝ е различно: *не носи предпазна маска!* Сърцето ми бие лудо... бие, разбира се, не сърцето ми, нали е махнато. Но щом отрязан крак *се усеща*, какво остава за изгубено сърце. Тъй или иначе, всичко се разиграва в мозъка.

В лицето на младата жена няма нищо особено. Челото не се вижда заради тази шапка, която сякаш захлупва буркан с конфитюр — а и веждите също не биха се забелязвали, ако тя не ги бе подчертала с черен молив. Очите са сивозеленикави, но са загубили част от своето излъчване, тъй като вече не определят сами облика на лицето. Сега, когато я няма предпазната маска, те си съперничат с тънък нос, големи, месести устни и по детски налети бузи.

Когато младата жена се надвесва над мен, облива ме истинска гореща вълна. Дали действително не е необходимо да носи вече предпазната маска?! Или просто я е забравила? Но ако е така, в този миг съм изложен на опасност от смъртна зараза. От слюнката ѝ могат да се отделят микроорганизми, напълно безобидни за обикновения човек, да попаднат над аквариума, да проникнат през отвора на терморегулатора, а оттам вече и в разтвора. В такъв случай ще минат само броени часове и те ще плъпнат по мен, ще пуснат корен като коприва на прясно торище.

Но младата жена ме успокоява. Навярно е прочела ужаса в зеницата ми. Усмива се с големите си портокалови устни и същевременно плъзга пръст по очертанията им. Исква да ми обърне внимание, че предпазната маска я няма. Следователно не става дума за небрежност, а за нещо, което е уговорено с професора. Хваща ме яд на самия мен; веднага би трябвало да се досетя, че младата жена не ме застрашава без предпазна маска. Нали откак помня професора, той

винаги се е появявал без маска. Няма логика като заразноносител професорът да е по-безопасен от лаборантките.

Единият от резците на младата жена е израснал малко накриво. Устните ѝ се прибират, тя ми махва с пръсти и се оттегля при количката със закуската. Засмуква светлочервения разтвор с голямата пипета. Аз замижавам в блаженство, представям си, че лежа до майчината гръд. Закуската се разтваря капка по капка в аквариума ми, а в мен се поражда въпросът: майчина гръд ли? Дали съм имал майка? Или съм роден тук — в някой експериментален инкубатор?

Бързо се засищам, получавам и полагаемите ми се витамини и микроелементи. Докато усвоявам храната, младата жена стои облакътена на перваза на нишата и ме гледа очаквателно. Това, което в този миг най-много ми липсва от някогашното тяло, са зъбите. Върви се усмихвай без зъби! Как да я накарам да разбере? Бих могъл да движа единствено клепналите си уши. Опитвам да налучкам нервите на мускулите им, но те сякаш са ръждясали, толкова време не съм прибягвал до тях. Могъл ли съм някога да мърдам с уши? Не смея да правя повече опити: ако изведнъж накарам ушите да ми се подчинят, с две по-енергични замахвания току-виж съм забил незащитеното си око право в стъклото на аквариума.

Преди всичко искам да узная едно: как се казвам. Съсредоточавам се върху въпроса: к-а-к-с-е-к-а-з-в-а-м??? Младата жена изглежда малко объркана, сякаш чува далечен-далечен звук, едва доловимо скрибуцане на щурец. И още повече се приближава. К-а-к-с-е-к-а-з-в-а-м????? Тя неуверено започва да мърда устни. Аз не умея много да чета думи по устните, но сега съм сигурен.

— К-к-к-к? Кааа... Как? — казва тя.

— С-е-к-а-з-в-а-м????

— Сеееее... Кааааазваааа-м!

Успях! Телепатията помага. О, аз, дете винаги — винаги ли? — съм се отнасял с недоверие към всякакви си шести чувства!

Младата жена се смее объркана, радва се. Заедно стигнахме до нещо, открихме част от нашите сетива, за които мислехме, че не съществуват. Тя се накланя още по-близо към мен, толкова близо, че ме е страх да не изцапа стъклото на аквариума с червилото си. Свива устни като за целувка.

Отново ме облива гореща вълна. Но не откъм главата, а някъде отдолу, откъм продълговатия мозък. Само че аз не искам целувка. Чакам отговор. Как се казвам?

Не, това не е целувка, младата жена се мъчи да наподобя някаква буква, свива долната устна почти в черта, а горната остава разперена като чадър. Сетне се мъчи с двата показалеца да обърне чадъра наопаки. За всеки случай рисува във въздуха една отвесна черта и две щръкнали от горния ѝ край чертички... У!

— Ипсилон — иска да каже тя.

Малко съм учуден. Представях си, че ме водят под номер, под цифров шифър. Но смятах, че персоналът ми е измислил някакъв прякор. Да речем „Сюнгера“? Или „Гения“?

И тъй, името ми е Ипсилон. Ипсилон е двайсетата буква от гръцката азбука. Изискано име, име, достойно за държавник. Но аз не живея на луната: щом са ме нарекли на двайсетата буква от азбуката, преди мен трябва да е имало Алфа, Бета, Гама и тъй нататък. Още деветнайсетима, ни повече, ни по-малко — а къде са те? Дали с тях са претърпели провали? Дали те са коагулирали? Дали са ги изключили? Дали моите деветнайсет предшественици са отишли в канала?

— Ипсилон — повтаря младата жена и разтяга устни в усмивка.

Разбрах, разбрах. А сега искам да знам: на колко съм години? Откъде сте ме взели... Не, не си тръгвай!

Младата жена се отдръпва, махва с ръка и ми обръща гръб. Чакай!! Опитвам се да я пронижа в гръб с въпроса си: А *ти* как се казваш?! Не мога да разбера дали ми отговаря; не виждам устните ѝ. Сега тя бързо се отдалечава с количката. Очевидно е време да приготви кафето за докторите. Минава доста време, преди повърхността на разтвора в аквариума ми да се успокои.

6.

Нощ е. Само кучето не спи. Един от ремъците под брадата му се е разхлабил. То отпуска глава и ме зяпа. От провисналите му бърни капят лиги. За какво ли мисли? Дали за ядене? Челюстите не са му необходими вече. Храната се отвежда направо в стомаха му посредством система. Дали кучето съзнава какво вижда, когато гледа мен? Бледожълто кълбо, плуващо в зеленикав аквариум — как ли изглеждам в очите на околните? Би ми се искало нощем кучето да е пуснато на воля. И да сложат маса пред аквариума. На нея то ще може да лежи, отпуснало муцуна върху лапите си. С едното око ще гледа мен, с другото ще следи вратата. От време на време ще става да се разкърши, ще се прозява, ще души аквариума, ще маха опашка и ще близва стъклото.

Заедно току-виж успеем да се измъкнем оттук. Колко ли дълго мога да просъществувам без вода? Някои породи кучета имат мека захапка — да, но колко мека? Дали за кучето би било възможно да провере глава и да ме подхване с муцуна? Както се вдига пале. Озовем ли се веднъж навън, ще трябва бързо да се гмурна в най-близкия водоизточник. Ами после? Всъщност нали не съм неподвижен. В последно време все по-успешно контролирам ушите си. Ако ги мърдам едновременно, бих могъл да запоря водите като малък кораб с лопатни колела. Само че не успея ли да ги синхронизирам, има да се въртя в кръг, докато ме напуснат всички сили.

Успявам да привлека погледа на кучето. То веднага вдига глава и изправя уши. Отпуска долната челюст, провисва език. Съсредоточавам се до краен предел. Щом мога да предавам на младата жена мисли по телепатия, би трябвало да успея и при кучето. Кучето дали говори — или мисли? Какво да му кажа: „Тук, донеси тук!“? Дай ми знак, решавам аз. Излай, проскимти или изджавкай! Кучето става неспокойно в ремъчния си пояс. Краката му препускат, системите се разлюляват. Муцуната му освирепява, то се озъбва и се нахвърля на най-близката система. Успява. Системата се откача и провисва. Каква я

забърках? Мисля колкото може по-напрегнато: „Браво, баубау, браво... само кротко.“ Кучето пуска системата и запъхтяно клюмва глава. Следи ме скришом, сякаш го е страх да не го набия.

Защо не опитам още веднъж? Трябва да разбера дали влизам в контакт с кучето, или това, което стана, е просто случайност. Отново търся погледа му, включвам на хипноза и мисля: „Ай, че хубава лапа!“ Дясната лапа на кучето започва да потреперва. Вдига се и се изправя. Драци безцелно във въздуха. Сетне кучето захваща да я лиже. Лижее я с цял език, все по-настървено. Докато накрая това започва да изглежда почти непристойно.

7.

Душата витае в мозъка. А кой знае дали не би могла да съществува и без самата мозъчна тъкан. Тогава би се превърнала в свободно силово поле. Дарвин ще ни предложи ли отговор колко милиарда години са необходими за подобно развитие? Засега душата е нещо като магнитно поле. За да се държи полето на място и в равновесие, са необходими полюси, мозъчни клетки.

Какво ли не ми минава през ума, докато лежа тук. Това дали е полезно? За да мога да контролирам състоянието си, сложили са ми три осцилоскопа — плоски метални кутии с малки екрани. Върху зелената основа на екраните пробягват светли линии. Щом ме връхлети бурно чувство, линиите на осцилоскопите върху лабораторните маси се разиграват в начупени криви. Щом почна да дремя, кривите се изправят в линии.

Нарекох трите осцилоскопа, както са подредени отгоре надолу, СЪРДИТКО, СИТИЯ и ЛИПСАТА. Като, разбира се, опростявам нещата. СЪРДИТКО реагира не само при раздразнение, но и при всякаква възбуда. СИТИЯ отчита не само кога съм се нахранил. Той отбелязва всички признаци на добро здраве. Най-трудно ми е да разчитам ЛИПСАТА. Тя се задейства понякога, без да проумявам причините.

Днес по време на визитацията ме включиха в четвърти апарат, казва се, ако не греша, УМНИКА. Появиха се в колона — най-напред професорът, сетне доцентката, с неизбежната папка под мишница, а накрая и стажантът, който мъкнеше голяма кутия. В кутията лежеше УМНИКА. Към УМНИКА има червена и зелена лампа, монтирани на конзола. Встрани от двете лампи се намира малка стъкленица със син разтвор. Тънка тръбичка води от нея към моя аквариум. При всяко просветване на зелената лампа от стъкленицата се отделя капка от синия разтвор. Тогава за миг се чувствам безкрайно щастлив. Струва ми се, че целият свят е мой.

Изпробвах УМНИКА няколко пъти. При всеки опит аз политах като ракета към небето. За да се сгромолясам след това и да забия глава в калта. Преди визитацията да се запъти към кучето, професорът се наведе към мен, почука на стъклото, усмихна се и каза съвсем отчетливо:

— Умник си ми ти, умник...

Не подлежи на съмнение, че имам само едно око. И въпреки това тази сутрин, когато младата жена се появи, ми се струваше, че виждам с две очи. С едното наблюдавах как тя влезе, как изчезна за миг зад бидона с дестилирана вода, за да се зададе сетне победоносно и с бавна крачка по пътеката към аквариума ми. Същевременно не откъсвах другото око от най-долния осцилоскоп, от ЛИПСАТА. Щом младата жена се появи в зрителното ми поле, кривите на ЛИПСАТА се успокоиха. Може би тук се крие обяснението, защо срещите имат по-голямо очарование, преди да се осъществят.

Младата жена не носи вече предпазна маска. Това би трябвало да ме изпълва с непомрачавана радост, но сега пък ден и нощ почти не престава да ме гложди желанието веднъж да я видя и без смешната шапка.

— Добро утро, Ипсилон — казва тя. — Как изкара нощта?

Аз не я занимавам с моите сърдечни трепети и копнения, с изтърканите си измислици, със страха си от мишките и безпокойството си за кучето — вместо да се опитам да ѝ предам всичко това по телепатия, правя учтив реверанс, покланям се леко, като едва забележимо размърдвам уши. Може би я подценявам, може би не е вярно, че прекалена откровеност още в самото начало стряска и отчуждава жената.

Последните седмици сутрешните ни randevuta траят значително по-дълго. Младата жена вече не ме храни разсеяно като тюлен, на който трябва да подхвърли няколко херинги. Преди да стигнем до закуската, разговаряме малко за щяло и нещяло, а след като свършим, тя придърпва столче, взема пластмасова чаша, кутия нескафе и си сипва гореща вода от крана в нишата. Седи облакътена на перваза, обърната в профил, когато отпива от кафето. Иначе ме гледа право в окото и се упражняваме в телепатия, съответно в четене на думи по устните. Винаги я моля да седне колкото може по-близо. Не че съм нещо късоглед, а защото така тя скрива апаратурата на масата зад

гърба си. Разсейвам се, ако през цялото време съм принуден да следя душевния си живот по кривите на осцилоскопите.

Обикновено почваме с малко загарване. Защото сутрин, още недоразсънила се, младата жена е много отпусната — особено пък устните ѝ. Очите ѝ са бодри, но не и устните. Налага се да раздвижим постепенно с малко гимнастика и тях, и езика. Прибързваме ли, младата жена веднага завалва думите и нищо не ѝ разбирам. Почна ли да не разбирам, това ме дразни. А щом се раздражня, най-горният осцилоскоп, СЪРДИТКО, тозчас реагира — и край на задушевия разговор.

— Как се казваш? — започва младата жена, както сме се разбрали.

— Викат ми Ипсилон. Това е двайсетата буква от гръцката азбука. А ти как се казваш?

— Мммммммм-а!

Тутакси се разсмиваме и двамата. Тази обща шега много ни сближава.

— Наистина ли се казваш Мама? — предавам аз следващата мисъл.

— Емммм-ммма! — пояснява тя тогава.

— Аз обичам Ема!

На тези мои думи младата жена така се разсмива, че едва не разплисква нескафето. И с всеки изминал ден се смее все по-звънко. Нещата между нас се задълбочават.

Веднъж в седмицата ми се полага къпане. Вече закрепнах и е позволено да ме изваждат от стерилния аквариум. Когато дойде ред на къпането, Ема слага в нишата ваничка с хладка, дестилирана вода. След това внимателно оправя тънките жици и щекерите-бананки. Първите няколко минути са чудесни. Ема ме подхваща с две ръце. Но когато започне да изключва връзките с дясната ръка, съзнанието ми угасва частица по частица. Сякаш съм голяма сграда, из която минава нощният пазач и една след друга гаси лампите в отделните стаи. Когато след това Ема ме прехвърля във ваничката — тя ми е разказвала какво става по-нататък, — вече съм напълно безучастен: отпусната, безпаметна белтъчна маса. Не човек, а по-скоро омлет.

Така ми се иска да изживея цялото къпане съзнателно — от начало до край. Особено ме вълнува как ще се чувствам, след като Ема

ме върне в почистения аквариум, напълнен с нов разтвор. Дали ще е като да се мушнеш в постеля с току-що изгладени, приятно хладни завивки. Обсъждахме тази възможност. Но Ема каза, че не смее да нарушава дадените ѝ наставления. И двамата нямаме представа какво би могло да стане, ако не съм изключен, когато ме вади и съответно връща в аквариума. Току-виж, цялото преживяване се оказало пагубно за мен.

След като Ема си тръгва и изкъпан, аз оставам насаме с надеждите си, не мога да се освободя от мисълта за най-новия апарат, т.е. за УМНИКА с двете лампи и стъкленницата с опияняващия разтвор. Струва ми се, че „опияняващ“ е най-точната дума. Питам Ема какво представлява, но и тя не знае. Каза, че на дъното на стъкленницата има етикет. На етикета с червен химически молив била написана дълга химическа формула. Ема многократно ми е чела отделните букви. Но тя самата не разбира нищо от химия, а аз чувствам остра липса от справочници тук, в аквариума.

Малко ме е страх от УМНИКА; не мога да реша за себе си дали той е заплаха, или ми обещава блаженство.

Впрочем отбелязвам ли някакъв напредък? Мисля, че да. С всеки изминат ден навлизам все по-дълбоко в лабиринта на освободените дялове от моя мозък. В дяловете, нервните влакна, центрове и полета, обременени преди с досадни физиологични функции. Бродя насамнатам мълчаливо и без да хлопам. Представям си, че се разхождам из летен дворец, който са затворили през зимните месеци. Мебели, картини, клавесини, лампи, легла, скулптури, прозорци... всичко е забулено с бели платнища. Но ще дойде ден и платнищата ще бъдат смъкнати, всичко ще бъде лъснато, избърсано от праха и ще влезе в употреба; ще дойде ден и прозорците към парка ще се разтворят. Ще започне невиджан бал. От малки салове, които ще плават по езерцата из парка на двореца, към небето ще полетят разноцветни ракети.

9.

Тази сутрин визитацията се появява няколко минути по-рано. Сварва клетата Ема неподготвена. Седнала на столчето пред аквариума, тя е напълно погълната от плетивото си. От няколко дни насам започна да плете, докато общувам с нея по телепатия. Нали трябва да вдига глава само когато ми отговаря. Какво ли плете? Не смея да я питам. Плетивото започва да прилича на термогугла за чайник. Да не би пък Ема да готви някоя изненада за моя милост?

Виждам, че визитацията приближава, но не успявам да предупредя Ема. Тя забелязва докторите едва когато професорът се бутва в количката със закуската. Ема веднага изчезва вдясно от зрителното ми поле и оставя всичко: кафената чаша, подпряна на стъклото на аквариума — описанието за плетивото, резервното кълбо. Тримата с белите престилки се постъписват, недоумяват какво да правят с нещата на Ема. Най-накрая стажантът пъхва кълбото в горния джоб на престилката си и то я издува като женска гръд.

Очевидно най-сетне са получили останалите части на УМНИКА. Включват към него пишещо устройство. Пишещото устройство е електрическа машина с подвижна глава и тясна хартиена ивица, която излиза отстрани. В двата края на аквариума, вляво и вдясно от окото ми, потапят два метални щифта. Скачват УМНИКА и с голям екран, правоъгълник с площ почти цял квадратен метър. Накрая залепват някакво листче на стъклото на самия аквариум. Не точно пред окото ми, а малко вляво. Принуден съм да гледам накриво, за да прочета написаното. Оказва се морзова азбука. След буквата А стои .—, след Б-то -..., след В-то .- — и т.н.

Професорът пъхва ръка в аквариума и внимателно ме побутва напред. Отначало за миг, сетне малко по-продължително, ще рече, нещо като .—, т.е. буквата А. Вече разбирам какво иска: очаква от мен по даден знак да се местя напред с помощта на мърдащите си уши. Но как ще отстъпвам назад? И това са измислили; просто завързват еластична нишка в основата ми. Другия ѝ край закрепват за стената зад

мен. Щом престана да плувам напред с уши, еластичната нишка ме връща в изходно положение.

На екрана, скачен към УМНИКА, се появява бледо цветно изображение. Маймуна — маймуна, която седи, стиснала полуобелен банан. В горния ляв край на екрана се появява едно голямо М. Професорът отново се надвесва над мен, потапя ръка в аквариума и леко ме гъделичка отдолу. Тъй като не помръдвам, той решава да използва силен тласък, сякаш съм лодчица, издялкана от дървесна кора. Но аз оставам като закован. Какво иска професорът от мен? За какво са всички тези скъпи играчки?

Включвам на телепатия и фиксирам челото му: — Много ще съм ви благодарен, ако ми обясните, какво целите с всичко това? За какво възнамерява да ме използва „Биомаш“? Искате да разберете какво мисля за маймуните, за режима им на хранене, за бананите, за нелюбезното ви отношение към лаборантките, кажете ми какво?

Телепатията не помага. Опитвам три пъти подред най-усилено. Единственият резултат е, че професорът започва да масажира слепоочията си, сякаш го боли глава от умствена преумора.

Губя търпение и неистово започвам да мърдам уши, тъй че се оттласквам напред и на неравномерни промеждутъци задействам фотоклетката, т.е. невидимия лъч, който минава между двата метални щифта пред мен. Междувременно еластичната нишка ме връща назад. Електрическата пишеща машина започва да трака и току изплюва хартиена ивица. Доцентката и стажантът я поемат. На нея пише: ББГН₃ШШО₃₄. Отпускам се изтощен и се вторачвам в написаното. Болят ме ушните мускули и окончанието, около което е навита еластичната нишка.

Всички са кисели. Не на последно място УМНИКА, който започва да просветва с червената си лампа. Прибягват до тест за интелигентност: потапят в аквариума малка пипета. Изваждат я и проверяват. Течността в аквариума свидетелства за коефициент на интелигентност 500, ни повече, ни по-малко. И визитацията се оттегля. Предполагам, че ще се съберат на кафе в стаята на персонала. Угнетен, аз се отпускам и се вторачвам във всички тези инструменти. Отвратителен предобед. Искам сега Ема да е край мен. Наистина ли искам? Да, кривите на най-долния осцилоскоп, на ЛИПСАТА, правят все по-големи гърбици: липсваш ми, липсваш ми... Досега двамата с

Ема сме изпробвали телепатията само на малки разстояния; според мен най-голямото не е било повече от 40 сантиметра. Тънкото стъкло, т.е. аквариумът, очевидно не е пречка. Но как ли ще е с вратите, бетонните стени, стълбищата, асансьорите? Макар че съм изтощен след толкова много плуване, напрегам всичките си сили и мислено я викам:

— Ема, скъпа, ела!

Сетне чакам. Търпеливо като трубадур под прозореца на девица. Дали Ема ме е чула? А може би ме е чул и някой друг? Едва ли всички са тъй неподатливи както професора. Дали да рискувам и да изкарам още една песен... Добре. Пък ако ще да събера всички слуги от замъка.

— Ема, съкровище мое, липсваш ми, липсваш ми...

Кривите на ЛИПСАТА успокоително се изправят. Задъхана, Ема се появява отляво. Ръцете ѝ са в плътни ръкавици, върху платнената е сложила гумена престилка. Подава глава в нишата. Толкова е възбудена, че едвам чета по устните ѝ:

— Бях при мишките. Какво искаш?!

— Помогни ми, Ема.

— С какво? Заета съм с мишките!

— Какво искат, професорът де, и останалите, какво очакват от мен???

— Усърдие.

— Какво усърдие??

— Ти сам знаеш! Впрочем аз изобщо не бива да се месея. А сега се връщам при мишките!

— Не, недей... Ема, единствено на теб имам доверие.

— Прави каквото ти казват. Ако не искаш да се озовеш при психиатърката! Само този съвет мога да ти дам.

Ема се врътва на дървеното си сабо и излиза.

— Поздрави мишките... — казвам аз, прекалено вяло, за да я достигна и пронижа в гръб с мисълта си.

Ако не искам да се озова при психиатърката? Това заплаха ли е, или обещание? Но аз съм бил вече при психиатърката. Не си спомням подробности, но *знам*, че съм бил. Може би в предходното си битие. На дъното на мозъка, долу при килсона, е затлачено от стара измет. Всеки път, когато се заблудя натам, замижавам и запушвам нос.

Престоял белтък мирише на сира. От сметището на изхвърлените спомени се отделя и изкристализирва видение: болнична стая, гледана от леглото. Азът, скован на гръб, само очите му се местят. Една жена, облечена в черно, влиза, кимва от вратата, притегля стол, сяда до мен и докосва бузата ми. Нищо не усещам. Но като завъртя очи надясно, виждам ръката ѝ.

10.

Нощ е. Неоновата лампа на тавана примигва. Кара известно време на равни промеждутъци, пък току запросветва бързо-бързо и угасне за малко. Всеки път си мисля, че се кани да спре завинаги, като уморено човешко сърце. Не мога да заспя. Толкова много дремя денем, че нощем сънят бяга от мен. Дали да не си поискам някакво успокоително за през нощта? Но от кого да поискам? С Ема поддържам връзка, но не зависи от нея. Въпросът следва да се повдигне пред професора или пред доцентката. А с тях не мога да разговарям.

Дебна кога кучето, което виси на ремъчния си пояс в другия край на помещението, ще прояви нощното си безпокойство. Това става обикновено между полунощ и два часа сутринта. Цялото му тяло се разтриса, лапите му, сякаш теглени от ластик, подскочат на малки прибежки; муцуната му потръпва, а когато истински се разгорещи, кучето започва и да се зъби. Без причина. Просто сънува. Но системите, които висят от корема му, могат да се разместят. Не ми е приятно да се разместват, защото тогава по време на визитация се занимават единствено с него — и аз трябва да се задоволя само с една въздушна целувка.

Тази нощ кучето не сънува. И то като мен будова и виси вцепенено. Само ушите му се размърдват от време на време, сякаш да пропъдят някоя муха. Но тук никога не е имало мухи. Питам се, какъв ли е светът извън тази лаборатория? Дали съм го виждал? Дали съществува? Предполагам, че съществува. Иначе къде изчезва младата жена в четири часа следобед? Ами ако такъв свят не съществува — може пък Ема да се превръща в дух, в елфа и да блуждае между галактиките, докато будилникът иззвъни рано сутринта на следния ден.

Тримата доктори с белите престилки, професорът и екипът му, също трябва да прекарват някъде по-голямата част от денонощието. Или може би просто излизат в съседната стая и остават там като

дървени кукли — и когато на другия ден бие девет часът, се изнизват един подир друг, задвижени от механизма на средновековен часовник.

Нещо става!! Забелязвам по гърба на кучето; той се извива както винаги при напъните, които пълнят пластмасовата торбичка, завързана под опашката. Но кучето няма напъни по това време на денонощието! Върху гърба му стои нещо, което го кара да се гърчи. Нещо бяло-розово и скокливо. Бяла мишка! Необичайно едра, тялото ѝ е почти като на катеричка. Още една! Една голяма, бяло-розова мишка се покатерва по бандажните торбички на кучето и се разполага на една напречна преграда. Застава на нея и гледа надолу. Дали се забавлява, или привиква дружки? Отдясно се появяват трета, четвърта мишка. Изправят се на задни крачка върху белия бидон с дестилирана вода и настървено душат въздуха. По черния ръб на лабораторната маса се стрелва цяла върволица от мишки — ето вече пета, шеста, седма.

Да можех да замижа. Да можех да замижа, да тръсна глава, да масажирам веждите си с пръсти и след това да се ошипя по ръката: да не бълнувам?! Да не би нещо с разтворите ми да не е наред, да не съм изпаднал в химически делириум? Но това не е никакво бълнуване. При бълнуване фокусът е променлив, скача от далечен на близък план. Това, което виждам сега, е съвсем конкретно, закотвено във времето и пространството. Лабораторията е застрашена от нашествието на десетина едри, бели мишки. Причината е вероятно изключително проста: някоя клетка не е била затворена добре.

Чувствам тръпка в краката, от които съм лишен. В следния миг се вцепенявам. Една мишка се катери току пред погледа ми. Разполага се на някакви си десет сантиметра от аквариума, усърдно се заема да мие муцуна със сладки марципанови лапички. Изведнъж се вторачва в мен с полуотворена уста и лапки във въздуха. Сетне бързо продължава да се мие. Ревностно пригладда ушите и козината на главата си.

Усещам сътресение, което разлюлява водата в аквариума. Върху него трябва да има някой. Мишката пред аквариума също вперва поглед над мен и дращи с лапички във въздуха. Дали са ме забелязали?! Какво възнамеряват: да извикат останалите или да ме поделят помежду си? Мишката над мен припряно снове напред-назад. Получавам няколко силни шока, когато тя се заплита в жиците. Имам само едно желание: да прегризат електрическия проводник, да предизвикат пълно затъмнение в сърцевината ми, преди да ме изядат.

Водата рязко се разплисква и ме подхвърля към стъклото. Лабораторията подозрително се клати. Вече не съм сам в аквариума. За пръв път в непосредствена близост до мен има жива твар, която може да ме докосне. Нещо ме шибва по ухото и в следния миг виждам, че над мен плува мишка, задните ѝ крачка цапат под водата. Мишката бие с опашка. Изглежда объркана, дращи по стъклото, обръща се и се гмурва. Издува бузи, свива ноздри и се вторачва право в окото ми.

Само да не се поддам на страха! Да не се поддам на... Глупак!!! Давам пълен простор на всичките си чувства. През накъдрената вода виждам трите осцилоскопа срещу мен; светлинните лъчи лъкатушат, сякаш пречупени от криво огледало. Страх, страх ме е! Не, не се страхувам достатъчно — СТРАХ, С-Т-Р-А-Х М-Е Е!!! Най-сетне апаратите реагират: алармената система се включва, когато кривите вече заплашват да излязат извън екраните.

За няколко мига изпадам може би в несвяст — или просто страдам от морска болест. Когато отново съм в пълно съзнание, пред мен стои нощен пазач, стиска в ръка една прогизнала мишка. След това ролетката на нишата се спуска. Да не е останала някоя мишка тук вътре? Някоя еквилибристика, акробатка да се е закачила с опашка за жиците и сега да виси от тавана като увивно растение.

След половин час пристигат доцентката и стажантът. Междувременно нощният пазач е хванал няколко мишки. Сега вече започва истинското търсене. Ревностните преследвачи се вмъкват дори в нишата и осветяват стените ѝ с джобно фенерче. Щателността им на митнически инспектори постепенно ме успокоява.

Бях при психиатърката. Психиатърката всъщност е доцентката. Тя винаги стои зад гърба на професора и непрекъснато му шепне нещо — същински Ришелъ.

Общуването между нея и мен нещо не върви. Причината е недоверие от моя страна. Докато не ми кажат защо ме държат в този аквариум, няма да им се разкрия. Защо нямам спомени? Защото ги изтриха от паметта ми с електрошокове. Очевидно са решили, че мозък, обременен с минало, затлачен от стари преживявания, не разсъждава пълноценно. А според мен грешат. Не си спомням нищо и това обстоятелство ме занимава 90 на сто от времето, забърква ме в безплодно търсене на предходното ми битие. Ще взема да си съчиня мними спомени, за да се отърся веднъж завинаги от този проблем. Но какво ми гарантира, че няма да ме подложат на нова серия електрошокове и срещу въображаемата ми памет?

Преди консултацията дръпнаха завесите, сякаш предстоеше психоаналитичен сеанс. Включиха и електроенцефалографа — да отчита токовете в мозъка ми. Доцентката психиатър седна на трикрако столче малко встрани от аквариума. Тъкмо се канех да фиксирам дясната половина на челото ѝ, за да я смая, но тя ме изпревари и започна да ми прожектира картинки. Върху големия екран на УМНИКА се появиха старите всеизвестни тестове на Роршах. Навремето ги подготвяха, като пръсваха капки мастило или туш върху лист хартия, който сгъваха надве. Откъде ми е известно това? Дали съм бил психолог — или може би пациент? Изгледахме цялата серия: пеперудите, буреносните облаци, бъбреците, дърветата и картинката, която прилича на 150-кратно увеличена глава на насекомо. Електроенцефалограми отчитаха реакциите ми при всяка фигура.

Чувствах се спокоен почти през цялото време. Знам, че електроенцефалограмата, този евтин трик, не може да запечата най-съкровената ми същност. След около половин час обаче, когато започнах да се поуморявам, нещо ме загложди: Нима мога да бъда

напълно сигурен? Ами ако учените са по-умни, отколкото предполагам? Ако най-преднамерено ме разиграват? Ако всичко е хитър заговор с участието на Ема в качеството на двоен агент? Ако психиатърката просто ме провокира, а усмивката на професора е своеобразен тест на Роршах? Ами ако... има толкова много ако. Да можех, бих креснал на психиатърката: „Върнете ми миналото! Ако ме държите все така, блуждаещ в неведение из този аквариум, доникъде няма да стигнем. Щом искате да извлечете нещо от мозъка ми, ще се съобразявате с мен!“ Мога ли да ги накарам да се съобразяват? Нима това не е само отчаяно заклинание, суетно желание от моя страна, самозаблуда, самоуспокоение, празна вяра в свободата на човешкия дух. Някой ден те ще доусъвършенстват апаратурите си и тогава ще кретам по петите им като пале, ще играя по волята им като кукла на конци. Свобода на избор ли — имам я толкова, колкото и един присаден бъбрек: да заработи усърдно или да бъде отхвърлен, изваден и да изчезне в канала.

Подлудява ме понякога този ужасен сърбеж в плешките. *Как съм попаднал тук?* Ама че досадна мисъл! Трябва да има някакво средство срещу нея, може би някакъв разтворим препарат? Паметта ми започва да се съвзема. Как иначе да си обясня проблясъците за някогашно битие: образи, ситуации, едно разплакано лице... Те стигат до мен като далечни смущения в телевизионна картина. Но опитам ли се да настроя картината, спомените изчезват, сякаш всичко е било само прашина в окото ми.

Да вземем моето име — Ипсилон. Неестествено ми се струва. Не може да съм се казвал така. Снощи в теготата, която къпеше цялата лаборатория натрапчиво като неоновата лампа, реших, че се казвам Павлов. Няколко пъти си повтарях „Павлов, Павлов“. Но апаратите — СЪРДИТКО, СИТИЯ, ЛИПСАТА, дори УМНИКА — с нищичко не реагираха. Затова предполагам, че съм тръгнал по погрешна диря. Отказвам се от мисълта, че в небитието самоличността ми ще бъде Павлов.

През останалото време често ме занимава морзовата азбука. Веднага наизустих написаното на листа, който залепиха в долния ляв ъгъл. Дешифрирам всякакъв вид сигнали. Повредената лампа, която се мъдри на тавана и денонощно ме залива със заваления си брътвеж — няма ли кой да запуши устата на това кречетало! Ако времето навън се случи променливо, търся смисъл в посланията му. Дълга сянка, кратко просветване и тъй нататък. Когато влиза сутрин, професорът винаги започва опитите си да общува с мен, като почуква с нокътя на показалеца по стъклото на аквариума. Какво ми съобщава?! Многократно стигам до SOS „Save Our Souls!“.

По едно време мислех, че трябва да съм мозък на дете. Не бебешки мозък, обсебен от сукални рефлексии — нито веднъж не съм изпитвал и най-малко желание да засмуча предмет от близкото обкръжение — било то терморегулатора, термометъра или пък фотоклетката. Ако съм дете, трябва да съм поне десет-

дванайсетгодишно. Все още мек мозък, но с достатъчно дълги нервни влакна, за да си извайва абстракции в празното пространство. Но мисля, че сигурно съм по-възрастен. Отношението ми към Ема — тя всъщност е прехвърлила двайсетте — говори, че трябва най-малкото да съм минал пубертета.

Мозъкът ми е замък, в който господарите се свиват в три стаи и кухня в едното крило. Искам да видя целия замък обитаван, представям си как във всички помещения има живот, комините пушат и навсякъде кипи оживление като в навечерието на карнавал: в трапезарията репетира духов оркестър, в избата махат втулките на бъчвите, върху спалнята на господарите е оставена голяма мукавена маска, която прилича на довеян от вятъра усмихнат балон.

Откъде-накъде мозъците ще са винаги в главите? Ако се намираха в гръдния кош или корема, всичко би било много по-просто. Да вземем някои видове животни, червеите например — как те имат мозъци и в двата си края. А човекът си е избрал централизирана система и е толкова по-уязвим.

Основната грешка е, че търсим индивидуално решение на проблема. Би трябвало по няколко души да се обединяват около един мозък. В такъв случай ще е достатъчно *едно* тяло, тялото на най-здравия в рода. Някои непредвидени технически трудности ще възникнат, когато се стигне до там как да се съберат няколко души в една глава. Най-просто ми изглежда да се изчакват естествените миграционни периоди, които при човека не са свързани с пролетта и есента, а със смъртта. Когато човек умира, канавата за неговата душа се разпада. Душата бива прокудена като нещастна сврака, която напразно пърха по таваните и търси ново клонче, на което да кацне. В този случай аз се осланям на политиката на отворените врати.

В бъдеще навярно ще се намерят и други начини за подплатяване на човешкото съзнание. То би могло да се въплъщава в най-различни форми. В някои случаи да се създават духовни сдружения, които да се приютяват в старите, обичайни представителни селения — в сецесионните лабиринти на мозъците. В други съзнанието да обладае някои растения или животни. А защо пък то да не потърси почва и в най-обикновени топли, влажни погачи; както се правят посевки?

Обикновено животът в аквариума тече доста безбурно. Какво съм аз — ранена златна рибка, пренесена от някое езерце, или

делфийският оракул? Понякога, когато се чувствам мокър, прогизнал, ми се приисква да живея във вековен дъб като свещения оракул в додонската дъбрава. Чрез додонския оракул говорел Зевс. Думите му се превъплъщавали в шепота на вятъра, който разклащал клоните на дъба. Такова превъплъщение би удовлетворило моето приповдигнато самочувствие — а и любовта ми към природата и поезията.

Ако не ми е писано да стана оракул в свещения дъб, бих приел и по-неизгодната перспектива — да ме главят за оракул на Зевс-Амон в Либийската пустиня. Там волята на бог Амон се тълкува в зависимост от това, накъде ще се наклони идолът, понесен начело на процесията към храма. Все пак бих приел тази служба с известни колебания, защото винаги съм бил податлив към пътната болест.

Научните светила на „Биомаш“, включително професорът и доцентката, са на някакъв конгрес. Сега стажантът минава сам на визитация. Но той не ми обръща много-много внимание. Като че ли повече го интересува апаратурата. Почти цялата вътрешна стена на лабораторията е покрита от лентите, на които са отпечатани злополучните ми словесни излияния. Стажантът е закарфичил бълваните от мен нелепости в цяла редица. Под тях е окачил електроенцефалограмите, които отчитат електрическите токове в мозъка ми. В състояние е да седи с часове, без да откъсва поглед от лентите и обзет от мрачна решителност — същата решителност, с която навремето египтологът Шамполион трябва да се е посветил на Розетския камък, за да намери ключа към загадката на йероглифите.

Стажантът сякаш е убеден, че става дума за дефект в апаратурата. Тоест не че аз не умея да чета, а че нещо в техниката отчита грешно резултатите. Вчера разгласи не само УМНИКА, но и ЛИПСАТА. Изведнъж лишен от възможността да следя такива съществени страни на душевността си, аз се чувствах необичайно. Нито веднъж не помислих за Ема. На всичко отгоре стажантът не успя да сглоби осцилоскопа и се видя принуден да извика по телефона представител на фирмата производителка. Удоволствието едва ли е излязло евтино, тъй като беше три часът сутринта. Но може би всичко това влиза в гаранционното обслужване. Дали и аз влизам в гаранционния договор?

Имахме упражнения по четене. Неколкократно на екрана се появява маймуната с банана. Аз отговарях по морзовата азбука, но упорито избягвах М-то. Стараех се да не допускам всеки път една и съща грешка. Да сигнализирам веднъж Т, друг път Х, а най-често какви да е врели-некипели. Стажантът грижливо събира всичките ми отговори и ги закачва на стената.

Тази сутрин ми се предложи чудесна изненада. Както бездействах и усвоявах закуската, мина визитацията. Но стажантът не

се появи сам. След него се мъкнеше и шимпанзето, което, по думите на Ева, в тази сграда е известно под името Флинк. Сега двамата вървяха заедно: напред стажантът с изтърканото сабо, както винаги с разгърдена престилка, а след него Флинк — с малката, шита по мярка престилка, грижливо закопчана от горе до долу. Скръстил ръце на гърба и с дълбоки бръчки на челото, Флинк можеше да мине за двойник на професора. Двамата имат дори еднакъв цвят на лицето.

Стажантът подаде глава в нишата и драсна с пръст по стъклото на аквариума, а Флинк се покатери върху най-горния осцилоскоп. Разположи се там и се изпъчи, сякаш се чувстваше главен директор на „Биомаш“. Флинк живее затворен на тавана, където има специално отделение за маймуните. Но сега е на свободен режим. Предполагам, че това не е случайна прищявка на институтското ръководство, а част от някаква програма за ресоциализация.

Ето че Флинк слезе на земята. Сега се клати по пътеките между лабораторните маси с разкратената походка на Граучо Маркс. И все нещо бърника. Иде ми да го перна през пръстите. Стажантът го е оставил без всякакъв надзор. Дори сякаш се забавлява, че Флинк всичко иска да пипне и не престава да се кълчоти.

Забелязах и нещо, което ме разтревожи: стажантът не е равнодушен към Ема. Ухажва я. А днес следобед донесе и пасти за кафето. Двамата с Ема седят в края на дългата маса с пластмасовите си чашки вместо чинии, използват за пастите две разкъсани и разгънати мукавени чаши. Върху статива са сложили вестник, да не би кучето да види пастите. Ако кучето види нещо вкусно, това може да провали опитите със стомашните сокове. Флинк получи своята паста предварително, за да остави двамата на мира. Затова той клечи сега пред отвора на нишата и ми пречи да ги наблюдавам, да ги надзиравам. Хили ми се право в лицето с широката си мутра. Дългите му пръсти все нещо шарят. Но преди всичко Флинк иска да общува. Той знае стотици знаци от езика на глухонемите. Гръклянът му е така устроен, че нормалният говор е немислим при него. Затова пък Флинк се нарежда сред все по-многобройните маймуни, усвоили мимическия език, с най-известен представител женската горила Коко.

За мен е много по-просто да разгадавам знаците на Флинк, отколкото да се ориентирам по заваления брътвеж на стажанта с неговите отпуснати устни. Ала за жалост Флинк не казва нищо

интересно. Уви! При сегашното положение получавам информация само от Ема. Флинк би могъл чудесно да я допълва, стига да не беше така безнадеждно обсебен от собствената си значимост — голяма част от това, което бълва, е като ехо от визитационните реплики на професора. Но което е още по-неприятно: Флинк ми препречва гледката! Какво ли правят стажантът и Ема?! Ето че сега дори пушат — нещо строго забранено тук в лабораторията!

Флинк поклаща напред-назад главата си, която прилича на кокосов орех; изведнъж ме пита:

— Защо не проявяваш усърдие?!

— Не е твоя работа! — включвам аз на телепатия За миг Флинк остава безкрайно слисан и се хваща за изпъкналото си чело. Следователно посланието ми стигна до него. Самият аз почти се въодушевявам — досега само Ема и може би кучето се поддаваха на телепатия. Въодушевляването ми е толкова силно, че СЪРДИТКО бие тревога. Стажантът веднага дотърчава, поглежда първо СЪРДИТКО, сетне Флинк. Вдига заканаелно пръст към Флинк, тоест остава с несправедливото убеждение, че той е бърникал някой от щекерите-бананки. След като превключва СЪРДИТКО на нулево положение, стажантът се оттегля да допие кафето си в компанията на Ема.

Правя опит да извикам Ема, но Флинк ми препречва пътя и аз се виждам принуден да прекратя незабавно усилията си. Никак не държа любовните ми послания до Ема да минават през Флинк.

— Защо не проявяваш усърдие?! — жестикулира отново Флинк.
— Я виж мен! Най-привилегированото шимпанзе на „Биомаш“. Защото винаги съм *усърден*!

Отвърщам му с мълчание.

— Сигурно си прекалено тъп! — продължава Флинк и дърпа двете си уши, за да изглежда истински глупав.

И този път му отвърщам с мълчание. Мълча си дори когато Флинк потапя черни пръсти в аквариума и ме побутва. Само се отмествам в смирение. Но ето че Флинк увисва на електрическия кабел и с едно люшване се засилва да скочи върху апаратурата. За миг виждам само искри и развихрени слънца. Кабелът спира да се люлее и зрителните ми възприятия се наместват: аварийният душ вляво, кучето пред мен и дневната светлина отдясно. Сега Флинк се мъдри върху УМНИКА и ревностно натиска разните копчета. По екрана пробягват

картинки като от бързо прелистван буквар. Флинк задържа картината с маймуната и полуобеления банан. Тупа се по гърдите, дращи с пръст по екрана и няколко пъти повтаря:

— Маймуна, маймуна, маймуна...

— Идиот — мисля си аз и за миг това го кара да онемее.

Веднага се разкайвам за откровеността си. Нямам представа какво може да направи Флинк, ако го предизвикат. Само за миг той може да сграбчи някой тежък предмет, статив или микроскоп и да го запрати по аквариума.

Но Флинк прави нещо съвсем друго; започва да бърника стъкленицата с опияняващия разтвор, онази, дето е свързана с УМНИКА, и се включва при правилен отговор. Крещя, за да го спра... В следващия миг точно върху темето ми се излива цял душ. Веднага политам, извисявам се над околния свят като балон, пълен със смехотворен газ. Институтът, шимпанзето, Ема и стажантът остават някъде под мен. Мозъкът ми се издига като гъба на водородна бомба, а под него се ширват необозрими селения на блаженство.

Нощем двамата с кучето обменяме опит. Аз оставам излъган. И все пак, какво ще му предложа в замяна? Кучето е родено тук. То непрекъснато въздиша по двата щастливи периода в живота си: невръстните месеци като пале и времето, прекарано в кучкарника. Имало още шестима братя и сестри. Майка си никога не било виждало. С най-голяма любов си спомня за времето като пале. Винаги спели скупчени и сгушени едно в друго. На няколко пъти, когато се случвало най-отдолу, за малко да се задуши. Кучето доволно се покашля. Не ме гледа когато разказва спомените си. Просто се вторачва пред себе си; мислен монолог, който не е отправен към определен слушател.

Другото важно преживяване в живота му е кучкарникът. Кучкарникът бил голям, поне два пъти по-голям от сегашната ни лаборатория. Там имало машина, подобна на тези, дето изстрелват гълъби-мишени. В кучкарника машината се зареждала с пръчки и точки. Около нея не се въртели никакви хора. Зареждането и изстрелването се контролирали от електронна техника. За разлика от човека машината никога не се уморявала. Веднъж по Великден забравили да я изключат. Работила почти цяла седмица без прекъсване. Такова апортиране паднало — истински безкраен празник.

Кучето притихва и дъвче с празна уста. Зъбите му май не ги бива. Но те не му и трябват. Засмива се на нещо свое, което не успявам да доловя. Сетне се отпуска в ремъчния пояс. Не знам дали не е заспало. Току се отърсва от летаргията и започва да разказва какви визитации е виждало. Цели три часа обменяме опит за различните начини, по които протича една визитация. Кучето намира, че сега минават прекалено набързо. Навремето толкова много неща се вършели ръчно, че и да не искали, нямало как да не се задържат по-дълъжко. А сега можели да си стоят почти през цялото време с ръце в джобовете на престилките.

Не знам какво да предложа на кучето срещу неговите спомени. Но нали мога да си измислям. Разказвам му, че съм получил писмо от майка си. Ще дойде да ме види. Хубаво, нали. Но ме тревожи, че съм

се променил. Не очаквам да ме познае. А не искам да я видя натъжена. Или смутена.

Бързо забелязвам, че кучето не ме слуша. Притрябвал му е моят живот. Оставям телепатията да предъква темата за майка ми. С другото мозъчно полукълбо разсъждавам: Щом всъщност няма зъби, кучето не би могло да ме осакати. Както се е отпуснала старческата му гуша, като нищо ще ме глътне цял. Това може да не се окаже толкова просто и да отнеме доста време. Но едва ли ще е по-страшно от раждане. Веднъж да се озова в стомаха на кучето, все някак ще се оправя. Разяждащи сокове или ензими едва ли ще има след дренажите, които са му правени през всичките тези години. Представям си стомаха му сух и насечен като изцедено докрай каучуково дърво. И тъй, ще се заселя в стомаха на кучето. С малко повече късмет бих могъл да подам едното си око през някоя от коремните му фистули. Оттам нататък остава само по някакъв начин то да се озове на свобода. Случва се да пощадят живота на опитните животни, които излизат от строя след дългогодишна служба. Току-виж, наредило се някак кучето да крета по петите на пазача, който разнася пощата. И някой ден на връщане от пощата, някоя сутрин, когато ръцете на пазача ще са заети с чупливи пратки, колетчета с епруветки и бандероли с предметни стъкла, някой ден, когато пазачът ще се засуе в раздвоение — дали да захвърли важните пощенски пратки, или хич да не преследва старото, излиняло по лабораториите псе, да, тогава ние ще избягаме! Няма да им е много лесно да хванат куче с човешки мозък.

Завчера бях на терморентген. Единственото ми пътешествие до този момент. От самото пътешествие не си спомням нищо, тъй като изключиха електрическото захранване. Включиха ме отново вече в съответния кабинет. Там нямаше нищо особено за гледане. Кабинетът, без прозорци, се къпеше в мъждива светлина. Поставиха ме във въртящ се барабан, който измерва температурата в различни части на мозъка. Така например, когато се задействат слуховите възприятия, в слепоочните дялове се събира кръв, а това вече се отчита от терморентгена. Присъства психиатърката. По време на облъчването тя ми показваше разни снимки: идилични пейзажи, ястия, голи жени, изтезавани хора, но и чисто абстрактни изображения с четириъгълници и триъгълници. Дали съм здрав?

Само денонощие по-късно последваха чувствителни промени в непосредственото ми обкръжение. СЪРДИТКО, СИТИЯ, ЛИПСАТА и УМНИКА изчезнаха под големи, зелени платнища. Сега точно срещу мен внушително се издига алпийски пейзаж със стръмни върхове. Ще речеш, всеки миг от някой тунел ще затрака локомотивът на детско влакче. Само че не са ми монтирали детска железница, което всъщност не би било толкова лошо занимание. Затова пък ми сложиха цветен телевизор. Поставиха го върху СЪРДИТКО, тоест малко прекалено високо, не в най-удобното положение за гледане. Когато следя какво става на екрана, принуден съм от време на време да помръдвам уши, за да се намества така, че да го виждам под подходящ зрителен ъгъл.

И вчера, и днес гледам детски предавания. Жизнерадостни, направени с много въображение. На екрана не се виждат истински хора, а подвижни кукли от плат. Куклите са всъщност шарени чорапи, нахлузени на ръка до лакътя; чорапите представят жаба, петел, прасе и други. Животните си играят с големи целулоидни букви, с които се лупат по главите. Целта е да науча азбуката. Но тъй като аз си я знам, лентяйствам и си мисля за Ема. Ако ми отнемат Ема, няма да има за какво да живея повече.

Лежа си и зяпам смешните кукли-чорапи. Една от тях е чудовище, ненаситно за сладкиши. Сега то нагълтва микрофона в заблудата си, че е паста. Тайно се надявам да изяде целия телевизор. Забивам око право в челото на лакомото чудовище, за да му повлияя с волята си. Нищо не излиза. То се знае, нали програмата е предварително записана.

Завчера, между две облъчвания на рентгена, открих, че притежавам още едно умение: упражнявам въздействие не само върху движенията на кучета, но и на хора. От доста време ми се случва да изпитвам сегиз-тогиз усещания в ампутирани части на тялото си: я гърбът ще ме сърби, я в крака нещо ще ме бодне, я стомахът ще се обади. Както ме бяха оставили да се поохладя между две облъчвания, изведнъж лявата ръка започна нещо да ме дърпа. Не й обърнах внимание. Но в същото време забелязах, че единият рентгенов лаборант е затормозен от лявата си ръка: беше се вторачил в нея, а тя се сгърчи в лакътя и пръстите й се разпериха. *Същото* усещане имах и аз за себе си. Скоро се освободих от призрачното чувство, а лаборантът отново се зае с работата си. Малко по-късно в помещението се появи чистач — нисък, мършав чужденец с гарванови коси. Изведнъж той закуцука, а *едновременно* с това аз почувствах изтръпване в единия си крак, който направо се вдърви. Но все още не съм наясно кой на кого е въздействал — дали аз станах причина за неговото куцукане, или пък той накара моя крак да изтръпне.

Неделя е. Както обикновено, лежа и се кокоря на печалните си резултати. Върху осцилоскопите срещу мен са разлепили словолентите, тоест това, което през седмицата съм изприказвал с помощта на пишещото устройство на УМНИКА. Върху лентите пише ГД-ДЕС₇₀₀Т, МНБФВХЮ, ДЕД68ШТ, ШЯЕРТШЮИ₉ и ИДЕТИЙЛК. Зелената лампа на УМНИКА не е просветвала нито веднъж; всичките ми отговори са за двойка.

Неделният режим е по-особен. Визитация минава само в случай на нужда. Но обслужването протича нормално. Нали трябва да бъдем нахранени — аз и животните. Заговорило се по едно време за автоматизиране, по думите на Ема. Вече има микрокомпютърни работи, които бълват определените дажби в точно уречения час. Но на лабораторията не били отпуснати необходимите средства за подобни инвестиции. Затова се прибягва до къде опитни, къде по-неопитни заместници на персонала, най-често от различни санитарни служби. Стават, разбира се, и грешки. Миналата неделя забравиха В-витамините ми.

Започнах да си планирам времето. Това ми се струва задължително, ако искам да оцелея. В празничните дни проверявам мога ли да бъда повелител на околния свят: в моя случай, откак преместиха мишките в санитарния възел, преди всичко на кучето. Старая се да го фиксирам точно в ухото. От моето място винаги виждам висящото куче в профил. Може би там е бедата. Когато се обръщам към Ема, съсредоточавам се върху челото ѝ. Но на кучето опитвам да влияя в профил — без особен успех. Няколко пъти съм успявал то да се сгърчи и да вдигне лапа. Но може и случайност да е било.

Днес не е каква да е неделя: дежурна е Ема! И няма никой, който да ни пречи. Ясно, че ще се погрижи и за мишките. Но няма да има визитация, глупави упражнения с азбуката, изследвания; започнаха да ми правят електроенцефалограми почти всеки ден. Предполагам, че

това е във връзка с отчайващите резултати от опитите по огромяването ми. Отначало виждах в електроенцефалограмите заплаха. Ами ако това е първата крачка към решението да ме шартират. Но всъщност електроенцефалограмите ми гарантират сигурност. Те отчитат, че разсъдъкът ми е по-буден и жив от когато и да било. Следователно алексията не може да се дължи на мозъчно увреждане.

Ето че Ема е свършила работата си с теглилката и се връща. Всяка неделя се отчита теглото на морските свинчета от тавана. Те са обект на някакъв акустичен експеримент. Като ги изложат на продължителен шум, наддават по-бавно. Ема не е много наясно, но за някои неща и сам се догаждам. С влизането си Ема се запътва първо към кучето. Сега не ревнувам, защото знам, че после ще дойде при мен.

Кучето ще бъде освободено от ремъчния си пояс. Това се случва за пръв път, откак съм тук. Най-напред Ема вади системите и запущва с тампони краищата на маркучите, които висят от корема на кучето. С тези десетина кафяви гумени цицки кучето изглежда тъй достолепно. А както е вдигнало нос и души лабораторията, още малко и ще ме накара да мисля, че имам пред себе си Капитолийската вълчица на Рим, онази, дето откърмила Ромул и Рем.

Сетне, когато Ема тръгва към мен, кучето плахо я следва по петите и се поклаща разкрасено. Има нещо ужасяващо в искрената привързаност на всички опитни животни; те тъй и не могат да се отърсят от любовта си към своите мъчители. Ема си прави нескафе, придърпва столчето и сяда. Обляга брадичка на ръцете си и се втренчва в мен, сякаш гледа през прозорец.

— Как се казва кучето? — Питам я аз.

— Първо ще ми отговориш на един въпрос!

— Зависи какъв...

— Ипсилон, защо не проявяваш усърдие?

— Тогава ти на свой ред ще трябва да ми отговориш на един въпрос!

— Какъв?

— На кого подари термогуглата, която плетеше?

— Това беше шапка.

— Но на кого я подари?

Сега вече Ема няма къде да мърда. Замисля се. Аз съм се втренчил право в челото ѝ. Предавам ѝ мислите си, нали така, а къде е казано, че не бих могъл да чета и нейните мисли, щом при кучето успявам? Каква изключителна власт над нея ще имам тогава. Но аз не търся власт, искам любов. Само ако не получа любов, ще търся вече власт. Като не можеш да обичаш, винаги можеш поне да мразиш.

— Ако не ме слушаш, няма да ти чета на глас — казва Ема.

Ето че взе нещата в свои ръце. Така ми се иска да ми почете малко. Тук в аквариума чувствам голяма липса на поток от информация. Но пък как да призная защо давам такива лоши резултати при усвояването на азбуката и четенето. Ема може да ме издаде — или най-малкото да се изпусне. Опитвам да се измъкна с половинчатата истина.

— Защото не искам! — казвам аз. — Не можеш да научиш нещо, когато не искаш!

Тя ме поглежда тъжно като булдог и унило кимва. Веднага преценявам, че проявява разбиране за положението ми и ще се задоволи с половинчатия отговор.

— Окей, Ипсилон. Ще ти почета. Но няма да ти кажа на кого подарих шапката!

Хубаво ми го върна. Взема каталога за изписване на стоки, а кучето подпира муцуна на коленете ѝ. Бих предпочел да бъдем насаме, разбира се. Но съзнавам, че кучето има не по-малка потребност да види разчупени тесните рамки на тукашния хоризонт.

Ема чете от каталога:

— „Видра“, кану от стъклопласт. Солидна конструкция, удобни размери, красива форма. Умерена издаденост на фор- и ахтерщевена, тоест по-голяма ветроустойчивост. Подходящо осъразмерен кожух, издължен кил. Нулев риск да потъне (въздушни възглавници, прикрепени към двата щевена). Две водонепропускливи прегради подсигурият достатъчно място за фотоапаратура и други вещи и стопроцентово запазване от навлажняване...

Двамата с кучето кимаме. Кучето е вперило предан кравешки поглед в устните на Ема. Сигурно би предпочело да чуе нещо за пластмасови кокали и рибешки лакомства на прах — на всяка цена трябва да предотвратят това.

— Тази година няма ли разпродажба? — включвам аз на телепатия.

— Разпродажби: Новите стоки чакат в складовете. Затова предлагаме рязко намаление за всички стари наличности. Слаломни ски и ски-писалки. GL 4301 Fischer Europa Rasing. Ски с покритие от стъклопласт и сърцевина от тополова дървесина. Моделът на годината с микропорово покритие. Разпродажна цена...

— Няма ли нещо за старите приятели на горите?

— Анораци. Удоволствието от разходката на открито зависи преди всичко от подходящото облекло. С което няма да мръзнете, няма да се измокрите. Няма и да се запотявате. Дрехата трябва да е удобна. Класическата дреха, която ще си сложите, когато спрете за почивка или щом забрули вятър, си остава аноракът...

— По колко вървят?

— „Планинар“, норвежки анорак от известната фирма УДИС — двеста осемдесет и пет.

— Можеш ли да ми го изпишеш?

— Но, Ипсилон, ти нямаш пари! Да не искаш да обераш общата каса за кафе?

Кучето вече се умори и трябва отново да бъде закачено на ремъчния пояс. Ема прекратява за днес четенето от каталога. Преди двамата да ме оставят, питам строго:

— На кого подари шапката, Ема?!

От няколко дена кучето изчезна. Махнаха дори пояса, в който висеше. Системите вече ги няма. Няма я и голямата поставка, която автоматично подаваше нови стъкленици, за да се събират в тях стомашните сокове на кучето. Решавам, че е дошъл краят на лабораторната му служба. Че сега крета по петите на пазача. Или може би ситни подир някоя секретарка, изпратена да купи виенски кифлички за кафето. Безпокои ме малко, че може да се появи ново куче. По-младо, с остри зъби, буйно, без спомени, с които да ме занимава. Сега, когато старото куче вече го няма, аз му прощавам досадното пенсионерско пустословие.

Снощи кучето се върна! Бях изцяло погълнат от моите теории за сътворението на света. Едва когато Ема чукна на стъклото за довиждане, забелязах, че кучето се е върнало. Вече не виси на ремъчния пояс. Сега стои на земята. Виждам само главата и предните му лапи. Кучето не помръдва. Сигурно му липсва ремъчният пояс. Тази в началото омразна ризница, към която с годините е привикнало като към любима постеля.

Веднага изпробвам уменията си. „Вдигни лапа!“ — изстрелвам аз посланието си, ревностно като новоназначен телеграфист. Но кучето не помръдва. „Шавни ухо, погледни ме!“ Никакви признаци на живот. Удвоявам усилията си. Веднъж да накарам кучето да се премести на няколко милиметра, после вече ще подобрявам постижението си с всеки изминат месец. В по-далечна перспектива кучето може да ми стане покорен слуга. Тогава ще осъществя плановете си за бягство. Трябва колкото се може по-скоро да придумам Ема да ми изпише онова кану от каталога.

Развиделява се. Влиза Ема. Подхилва се нещо и изглежда припряна. На няколко пъти правя опити да я заговоря. Тя няма време. Претупва и закуската ми. Дава ми двойна дажба, а недостатъчно цинк. Суети се около кучето. Малко преди визитацията мята отгоре му бяло платнище. Сетне си слага червило и се подсмива. Визитацията също не

протича както обичайно. Професорът е затъкнал карамфил на ревера си. Всички застават пред кучето. Стажантът тъпче нетърпеливо на място. Изведнъж доцентката смъква платнището. Професорът се разсмива. Сетне вдига кучето и го прегръща. Но кучето изобщо не реагира. Стои сковано като кукла.

— Ема! Ема!

Ема се отделя от останалите, които вече излизат от лабораторията, и целува стъклото на аквариума.

— Какво е станало с кучето?!

— Не се разстройвай, Ипсилон! Кучето беше вече старо и уморено. Шефът навършва днес шейсет години. Решихме, че най-хубавият подарък ще е да препарираме кучето. Двамата работиха съвместно цели четиринайсет години!

Днес е денят на второто ми пътешествие. Двама пъшкащи санитарии пренесоха моя аквариум на писалището на доцентката. Най-напред ме сложиха — по навик, предполагам — върху коженото канапе в кабинета ѝ. Но щом влезе, доцентката нареди да ме преместят на писалището. Сега е разгърнала в скута си справочник за езика на глухонемите и се старае да общува с мен с помощта на знаци.

— *Как се чувстваме днес?* — жестикулира тя.

Какво да ѝ отговоря? Нямам ръце, за да се изразя със знаци. Да беше прибягнала до морзовата азбука, бих могъл да използвам ушите си; да ги мърдам на дълги или кратки промеждутъци. Когато разговарях с шимпанзето, изпращах отговорите право в челото му. Но с нея не ми се иска да опитвам. Едва ли е разумно да издавам това си умение.

— *Изглеждаш потиснат...*

Така е. Като ми отнеха моя съквартирант — кучето. А което е по-страшно: спомням си, че не за пръв път ми отнемат нещо. Никак не се доверявам на спомените си. Нали знам, че размагнетизираха паметта ми, сега обаче ме спохождат видения от някаква скрита черна дупка; видения, които *сигурно* са спомени. Иначе защо ще ме възбуждат? Виждам се в някакво легло. Не, това не е обикновено, а респираторно легло. Изцяло съм зависим от ритъма на апаратурата. Опитвам да се отпусна и да оставя апарата да диша вместо мен, но през цялото време в главата ми се върти: ами ако стане късо!

Изведнъж си спомням: встрани от леглото седи жена. Същата жена, която сега държи в скута си справочника за езика на глухонемите и кълчи тънки пръсти. Но когато седеше край леглото, тя не кълчеше ръце. Тогава ми шепнеше на ухото. Посещава ме много пъти. Знаеше всичко за моя живот. Една вечер дойде с предложение, от което си спомням всяка дума. *Можем да те освободим от тялото ти*, каза тя. Аз бях готов веднага да се съглася, но тя ме възпря. Настояваше добре

да премисля положението. Затова май водихме още десетки разговори, преди тя да приеме моето съгласие.

— Гнетят те може би лоши спомени — успява да ми каже жената след многократни опити; да беше взела Флинк като посредник, далеч по-лесно би могла да общува с мен.

Изведнъж не искам да си спомням нищо. Искам да се отърся от всяка мисъл как и защо съм се озовал под апарата за изкуствено дишане. Позволих им да ме извадят, тоест да извадят мозъка от негодното ми тяло и да ме сложат в аквариум. Знам, че им дължа благодарност.

— *Дай ми някакъв знак...* — моли тя.

Но аз разтърсвам глава в истинска истерия. Мърдам ту едното, ту другото ухо и се мятам напред-назад. Треса се все по-необуздано, вече не мога да се спра. Водата започва да се плиска. Най-накрая жената потапя ръце направо, без ръкавици, за да ме усмири.

Сетне излиза от кабинета. Аз вторачвам поглед в езерото, което наводнява подложката на писалището, подмокря настолния бележник и руква в един страничен ръкав, за да облее стойката с химикалките.

Когато жената се връща заедно с професора, вече напълно съм се успокоил. Професорът ме разглежда с лупата, провесена на врата му на черен шнур. Напрегнато следя всяко негово движение. Когато заговаря, той се извъръща с профил към мен, тъй че мога да следя само дясната половина на устните му. Но и така знам какво гласи предписанието: отново електротерапия.

Вяло прехвърлям през ума си последния спомен: Влиза жената в черно. Доцентката става и я поздравява. След това бързо излиза от стаята, а жената в черно сядна на ръба на леглото. Докосва лицето ми, но аз нищо не усещам.

Това не може да е електротерапевтичното отделение Намирам се в огромна метална сфера, която се върти. Вътрешността ѝ лъщи със стоманен блясък. Тънки, червени линии я разчленяват на паралели и меридиани. Виждам собственото си отражение, което кръжи из мрежата им. Вече не съм във вода, а витая във въздуха, в пълна безтегловност. Сферата е космическа центрофуга.

В огледалото виждам, че са прикрепили към мен два магнита, които приличат на малки слушалки. Вероятно за да ме оттласкват от стоманените стени. Металната сфера се върти с голяма скорост, но червените линии не помръдват. Те не са начертани върху самата сфера, а са нещо като вътрешна мрежа.

В огледалото мозъчните нерви стърчат встрани, същински четинест ореол. Имам далечна прилика с едно олтарно изображение, с триъгълното око господне, от което бликат златни лъчи. Какво блаженство да витаеш във въздуха! Чувствам се всемогъщ. Правя бавен лупинг; кухините на мозъка ми, моето вътрешно равнило, отчитат всяка промяна в положението ми. Сетне се разполагам във фокуса на сферата. Навярно тъй е започнало и сътворението на света: от развихрен вакуум със златна лъчева звезда в центъра му.

Представям си, че мога да говоря — от устните ми се излива поток от букви и думи. Те се подреждат около мен в орбити. Сетне взривяваме заедно центрофугата и завладяваме още пустата Вселена. Аз си търся селение по мой вкус. Не, не сред шумоленето на дъбравата, а в поляризираните пролуки между власинките на листата. Вече не ми е необходимо нито тяло, нито мозък. Оттук нататък се рея свободно. Най-често се скупчвам на едно място като пчелен рой, който пази своята царица. В случай на нужда се съсредоточавам в едно клетъчно ядро. Или простирам мислите си да се сушат между небесните тела. Друг път се разточвам на тъничко послание, не по-голямо от оризовите листчета в пратките на пощенските гълъби. Нощта прекарвам в някаква библиотека. Прониквам през кориците и

хартията и се скривам между страниците. Пръсвам се между буквите като шепа метални стружки.

На следния ден мисленото ми пътешествие продължава, нощувам в някакъв магнетофон или в паяжина. Понякога живея във въздуха, друг път между бодливите антени на ръжените класове; един студен следобед се мушвам между оловните плочи на обикновен автомобилен акумулатор. Много обичам водата. Чувствам се по-сигурен в течна среда, отколкото сред акварелнолилавия газ, който обгръща Млечния път. Преди всичко държа на мен да не се гледа като на нещо завършено, нещо абсолютно. Предпочитам да бъда предложение, подхвърлена дума, която трепти във въздуха; черен прах от мисловен кондензат или безкрайно фина, бяла пепел от далечна експлозия.

Но засега съм тук — пленник на блестящата сфера, която кръжи все по-бавно и по-бавно, като панаирджийска въртележка след ударилия гонг. Гравитацията отново си казва думала: пропадам надолу. Улавят ме, преди да се блъсна в стената. Техникът прошепва на ухото ми: — Нищо няма да си спомняш от всичко това след електротерапията.

Тази вечер е коледното тържество. Ема не си отиде вкъщи, след като приключи работа. В следобедните и ранните вечерни часове из лабораторията и в съседните помещения се навъртаха разни познати и непознати хора. Преди малко Ема заключи вратата и се преоблече. Блажен миг за моя милост! Джентълмен без клепачи и при най-добро желание не може да замижи.

Сега те са се събрали някъде и си похапват. Като съсредоточа вниманието си, долавям в ефира съвсем отчетливо дъвчене, преглъщане и нервни сигнали, отпращани към различни храносмилателни органи. Безжичният ми телефон едвам намогва на толкова много импулси. Дори моят стомах започва да се обаждат. Ема ми разказа за коледните подаръци. Не в подробности, а най-общо. Пак не благоволява да ми каже на кого ще подари плетената шапка.

Започнаха танци, а Ема дойде тук в лабораторията, защото ѝ се повдига. Седи на един стол, облакътена на масата зад гърба ѝ. Главата — отметната назад, роклята — разкопчана около шията, — и зяпа ли, зяпа. Старае се да пъшка като при силни болки. На два пъти спира и се полунадига от стола, но сетне продължава да пъшка. По челото ѝ избива пот. Ето че скача с ръка на устата и коленичи до отточния канал на аварийния душ.

Аз се мятam в безсилие — да можех да скоча и да охладя с ръка челото ѝ.

Наместо това влиза стажантът. На главата му още се мъдри червената шапка на Дядо Коледа, с която е раздавал подаръците. В едната ръка носи чаша пунш, в другата стиска различни по форма меденки. Като ме забелязва, стажантът тръсва бодро глава и тръгва към мен. Смига многозначително и лепва върху стъклото на аквариума едно прасенце-меденка. Очаквам да прочета по устните му „Весела Коледа“. Но той не казва нищо, само се хили многозначително, сякаш има малоумен насреща си. И дискретно се измъква от лабораторията, щом забелязва, че Ема се е сгърбила на колене при душа.

Излизват се трийсет минути, отлитат една по една като подхванати от вятъра конфети. Ема постепенно-постепенно се отърсва от унижителното си състояние: плюе, изплаква ваната на душа, жабури уста, измива се, сресва се, закопчава роклята, слага червило и сваля изкуствените, вече поразлепени мигли. Идва и сяда при мен. Челото ѝ много скоро се обронва на сгъвката на лакътя. Главата ѝ се намества удобно и тя заспива с ръка, протегната сякаш в благоговение към мъдрецът се на стъклото на аквариума медено прасенце. Оставям я да поспи малко без сънища. Сетне се прокрадвам в мрака на съзнанието ѝ и го озарявам с обещания за звезди и балдахини. Но май се намесвам прекалено рязко: Ема трепва, събужда се и поглежда замаяна първо прасенцето, а сетне и мен. Да не би прасенцето да е добавило нещо непристойно от себе си?

Стажантът се връща, носи в двете ръце по една чаша кафе. Намества се до Ема. Двамата си разделят прасенцето. Стажантът бързо налапва своята половинка, а Ема непредпазливо топва задницата на прасенцето в кафето и тя пада в чашата.

— По-добре... ...сега? — пита стажантът с полепнали по устните трохи.

— Изпих само половин чаша пунш — казва Ема.

Двамата мълчат, подпрели глави на облакътените си ръце, и приличат на прецъфтели, смаквани от живота мъж и жена, които висят край някой бар. Хронометърът на масата зад гърба им не млъква: 23.01.44, 23.01.45, 23.01.46... Да имах физическата възможност да изхвърля мъжа от лабораторията и да притегля жената тук при мен! Толкова много неща бих искал да споделя с нея.

А сега доцентката отвлича стажанта. Тя застава най-напред между него и Ема и размахва зеления коледен венец над главите им. Като вижда, че двамата няма да се целунат, както е обичаят, помъква стажанта да танцува с него.

Най-сетне сме сами.

— Ема, трябва да ти кажа нещо...

Ема кима вяло, после се стяга, допива студеното кафе на една глътка. И се усмихва накриво на размекнатата меденка.

— Нещо за упражненията по четене — набивам аз в челото ѝ.

— Не чувам добре — мърда тя устни.

— Упражненията по четене. Тази първолаческа история, в която докторите искат да ме забъркат.

— За УМНИКА ли говориш?

— Точно така. Цялата щуротия, дето ми показват картинка с маймуна и след това очакват да им предам по морзовата азбука буквата М.

— И какво?

— Нали толкова пъти ме питаш защо не проявявам усърдие.

— А ти можеш ли да четеш?

— Разбира се. Като са решили да хвърлят милиони, за да поддържат в аквариум един жив мозък, няма да вземат някой неграмотен човек я.

— Убедително.

— Да.

— И все пак защо — мърда тя вяло устни.

— Ами: Ако отговоря правилно, ако сигнализирам М, когато ми показват маймуната, знаеш ли какво става тогава? Тогава от стъкленницата над УМНИКА капва от онзи, опияняващия разтвор.

— Е и?

— Знаеш ли как се чувства човек от него?

— Лети из облаците.

— Точно така.

— Ти какво, не искаш ли да летиш из облаците?

— Да, но... Всъщност не. Страх ме е да не се пристрася, разбираш ли? Не искам да съм зависим от този опияняващ разтвор, да линея тук във въздишки по него, не искам те да ми диктуват кога да лети из облаците и кога не, разбираш ли?

— Целта не е да се пристрастиш. Професорът не би позволил.

— Но не разбираш ли! Някой прекрасен ден няма да има нужда дори от опияняващия разтвор! Някой прекрасен ден ще съм вече така дресиран, че само да ми покажат маймуната, и буквата М да ми е вече на устата, и аз... аз от само себе си ще лети из облаците!

— Какво по-хубаво от това!

— Хубаво ли? Чувствам се измамен, разбираш ли!?

— Питам се дали все пак не си малко неблагодарен...

— Не, Ема! Трябва да разбереш. Единствено в теб имам доверие. Трябва да ме разбереш! Току-виж, започнали да ме манипулират както

си искат. Да ми показват други картинки, да речем, нещо математически увъртяно, което няма да е по силите ми. И при всеки провал да ми капват разтвор, който да ме сплаши или да ме кара да плюя на себе си! Не искам да съм химическа функция!

— А нима всички ние не сме... точно такива?

Че Ема е права, права е. Според материалистичното схващане за човека душевността си е чиста физика и химия. В едно Ема все пак греши: на практика всички по-фини механизми остават скрити за човека, което му позволява да се възприема като донякъде свободна и самостоятелна личност.

— Не се разстройвай, Ипсилон. За мен ти не си машина! За мен ти си...

— Какво?

— Най-обикновен човек, като всички други!

— Наистина ли?

— Не само това. Ти си ми и нещо като другар.

— Само другар?

— О, не се прави на глупав.

За миг се поглеждаме дълбоко в очите, сетне Ема се засмива. Най-ми харесва, когато е весела.

— Знаеш ли какво, Ипсилон?

— Какво?

— Жалко, че сега не е време за банята ти. Така ми се иска да те изкъпя, да те сложа върху една кърпа и да те подържа в скута си. А сетне най-внимателно да те подсуша.

Показват ми някакъв филм. Стаята тъне в полумрак. На пътеката между лабораторните маси е сложен статив, на който виси екран. Филмът е цветен, но контрастната и зърнеста картина играе. Не съм сам в стаята. Вляво от мен седи млад човек с разкопчана бяла престилка. На пейката до него седи шимпанзе, загърдено до шия в бяла престилка. Тримата следим филма.

Филмът представя научен експеримент. В началото камерата се разхожда из някаква лаборатория с богата електронна апаратура. После се спира на лабораторна ниша. В нишата е поставен продълговат стъклен съд, пълен с вода. От тавана на нишата към съда се спускат дълги снопове от тънки електрически жици. Появява се мъж в бяла престилка — същият млад човек, който сега седи вдясно от мен; мъжът прави нещо с жиците. В действието на филма има голяма празнина: сега мъжът държи в ръцете си кърпа. В кърпата има жълто-розова пихтия, която той вдига към камерата. Невъзможно е да се определи каква е тази пихтия, която има далечна прилика с парче свинско в прозрачна пластмасова опаковка.

Нова сцена: действието се пренася в малко, продълговато помещение. В средата на помещението има кушетка, покрита с мушама. Кушетката е тясна, с колани за пристягане на ръцете и краката. Откъм страната за главата е поставена жълта метална кутия на високи крака с колелца. В горната част на кутията има две кръгли командни табла. На една кука виси нещо, което много прилича на големи, черни слушалки. Изведнъж мъжът с кърпата застава до кушетката откъм страната за главата. Слага жълточервеникавата пихтия върху кушетката. Сетне взема пластмасово шише с пулверизатор като тези, дето се използват за навлажняване на ризи преди гладене, и пръсва някакъв разтвор върху пихтията. До жълтата метална кутия стои друг мъж с бяла престилка. Изглежда нервен и притеснен. В ръце държи големите, черни слушалки. На втори план се

мярка шимпанзето, което се надига на пръсти до кръгъл стол от стоманени тръби.

Нервният мъж закрепва слушалките върху пихтията. Те са скачени към металната кутия с две жици — червена и черна. В стаята влиза по-възрастен мъж. Той е спокоен и приветлив. Поздравява другите двама, прокарва ръка по главата на шимпанзето, навежда се над пихтията със слушалките и проверява дали са закрепени добре. Потупва лекичко пихтията.

Близък план: жълтата метална кутия. Върху нея — въртящ се превключвач с две степени: „вкл“ и „изкл“. Ръката на спокойния мъж завърта черния превключвач от „изкл“ на „вкл“. Близък план: пихтията със слушалките. Повърхността на пихтията ту потръпва, ту се огъва от бавни вълнообразни движения. Процедурата се повтаря три пъти. На екрана се появява и амперметър, чиято стрелка рязко отскача вдясно, а сетне вяло се връща в изходно положение. Последният кадър показва младия мъж до кушетката. Той се усмихва и вдига показалец и среден пръст в победоносен знак.

Това е краят на филма. Лампите светват. Екранът се сваля. Проекционният апарат, който стоеше точно до мен, изчезва в бяла бакелитена кутия. Всички излизат от стаята, остава само по-възрастният, уравновесен и симпатичен мъж. Застанал е точно срещу мен и държи шимпанзето за ръка. Шимпанзето не сваля предан поглед от лицето на мъжа и хрупа морков.

Мъжът се надвесва над мен и бавно и разчленено мърда устни. Старая се да следя движенията им. Затруднявам се. Знам, че мъжът опитва да ми каже нещо, но не мога да го разбера. Шимпанзето е захапало сега моркова в крайчеца на устата си като дебела пура и жестикулира с лапи. Опитвам да разгадая знаците му. Знам всъщност какво означават, но ми е трудно да ги свържа в думи; мъча се като морски офицер, отдавна излязъл в оставка, който прави опити да разшифрова флагова сигнализация. Изведнъж мъжът пуска ръката на шимпанзето и му се заканва с пръст. Шимпанзето гузно се оттегля на четири крака и се покатерва на един метален стелаж. Гледа начумерено. Мъжът отново се надвесва над мен и движи устни. Струва ми се, че казва:

— Позна ли ме?

Лицето ми е познато. Но не мога да го свържа с нищо конкретно. Мъжът повтаря въпроса си и аз понечвам да му отговоря, но не знам как. Размърдвам уши — не знаех, че мога да мърдам уши, — тоест кимам един вид утвърдително.

Мъжът също кимва, надвесва се още повече и казва:

— Викат ми професора. Но всъщност се казвам Джордж.

Кимам, кланям се и се старая да запечатам името му в паметта си. Изпитвам болка, когато опитвам да си припомня нещо. Усещам цялата си глава доста замаяна, сякаш съм я ударил в стена.

— Утре ще си по-добре — добавя мъжът, който се казва Джордж.

Приближава млада жена, усмихва ми се. Носът ѝ е тънък, устните — месести. Тя се надвесва над мен и казва:

— Здравей, аз съм Ема. Макар че ти едва ли помниш това точно сега. След електротерапията.

Ема и Джордж, решавам да запечатам тези имена в паметта си. И аз бих искал да задам някои въпроси на двамата. Но не успявам да съобразя как. Струва ми се, че имам уста. А в следващия миг от устата ми сякаш помен няма. Усещам само как хладка вода къпе небцето ми.

Джордж — така ли му беше името? — пак говори нещо. Не го разбирам и той се вижда принуден да повтори:

— Умник — казва той и насърчително чука с пръст по аквариума.

Запечатвам го в ума си. Щом той се казва Джордж, а жената... Мама ли беше?, по метода на изключването Умник трябва да е моето име. Жената потапя пипетка в разтвора и взема малка проба.

— Коефициентът му е паднал сега под 200 — обръща се тя към Джордж.

Никак не ме интересуват техните измервания. Наместо това се мъча да наизустя името си: „Казвам се Умник“, повтарям си аз няколко пъти.

Кой може да бъде сигурен как изглежда? Във всеки наш образ има нещо невярно. Вече за четвърти път ми показват на филм как съм бил подложен на електротерапия. След последните три прожекции Джордж ми повтаря:

— Трябва да приемеш, че това си *ти*.

Готов съм да приема. Но същевременно трябва да бъда искрен. Не мога, просто не мога да проумея, че аз съм сивкаворозовата, нагъната пихтия от филма. Това ме кара да се чувствам жалък.

— Ето, погледни мен — казва Джордж, запретва ръкави и се разкопчава около шията, тъй че да видя гърдите му. — Някаква *съществена* разлика да намираш?

Двамата разговаряме с помощта на апарат, поставен до мен под прав ъгъл, тъй че през цялото време мога да го следя с крайчеца на окото си. Апаратът има екран. На екрана се виждат устни. Щом си помисля думата „здравей“, устните с пресилено усърдие се разтеглят в „ЗЗЗДДДРРАААВВВЕЕЕИЙЙ“. Ако искам, мога да разговарям и сам със себе си. Сутрин, като се събудя, да си казвам: „Здравей, тикво!“ „Тиква“ е една от думите, които трябва да упражнявам. Насърчават ме да се упражнявам винаги, когато имам свободно време. Вече изричам думата „тиква“ много по-ясно от Джордж — но сравнението не е съвсем обективно: аз имам достъп до електроника, докато Джордж разчита единствено на остарелите си, най-обикновени устни.

Има едно неудобство — Джордж непрекъснато е принуден да върти глава. Когато ме заговаря, устните му трябва да са към мен. Необходимо ми е да виждам и двете им страни. Когато пък говоря аз, Джордж трябва да се извърща в профил. Иначе не вижда екрана. Предложих да монтират два екрана: един голям на масата пред мен, на който да следя собствените си думи, и друг, по-малък, до мен, за персонала, който да чете думите ми, без да отнема поглед от аквариума. Но по финансови причини това е неосъществимо.

— Огледалата обаче не са толкова скъпи, нали?

Сега търсят огледало. Пратиха младата жена, която не се казва Мама, а Ема. А в това време Джордж не спира да нарежда.

— Ако ти покажех твоето сърце с думите: Това си ти. И него ли щеше да отхвърлиш?

Какво да му отговоря на такъв въпрос? Тук могат да те засипят с какво ли не: сърца, бъбреци, черни и бели дробове. Как бих могъл да се позная?

— Страдаш от предразсъдъци, Умник — казва тогава Джордж. — Защо непременно лицето да е всичко? Да речем, че вместо лица всички хора имаха на раменете си сърца, червенокафеникави пулсиращи парчета месо. Доста бързо бихме се убедили, че сърцата ни не са съвсем еднакви. Същата работа както с китайците, Умник. Който е бил в Китай, престава да мисли, че всички китайци си приличат.

— Ти бил ли си в Китай?

Професорът е кисел, когато, прочел въпроса ми, отново извърща лице към мен.

— Всъщност как се чувстваш. Умник? Започвам да се питам дали не попрекавихме с електротерапията. Проявяваш се много под собственото си ниво. Каж ми, чувстваш ли се наистина като някой с коефициент на интелигентност 300?

— Честно казано, не.

— Но нямаш ли чувство, че напредваш?

— По един-два милиметра.

Джордж се затруднява да разчете „милиметра“ от екрана; няма много навик да разгадава думи по движението на устните.

— Много *бавно*! — променям аз.

Ето че идва и Ема с огледалото. Малко съм сдържан по отношение на Ема; чувствам я някак близка и същевременно много далечна. Да не сме били съученици? Ще питам при случай. В сравнение с Джордж Ема има повече опит в разгадаването на думи по мърдането на устните. Тя слага огледалото пред мен и Джордж казва:

— Гледай сега внимателно, Умник. Това си *ти*.

Гледам внимателно. Отблизо май нямам толкова глупав вид както на екрана. Окоето ми има своеобразен блясък. Ушите са добре оформени, но малко стърчат. Поставен в аквариума, не изглеждам тъй беззащитен както във филма. Там ме разнасяха във влажна кърпа.

— Сигурно съм аз — казвам с половин уста.

Опитваме дали огледалото може да се използва вместо втори екран. Но нищо не излиза: както и да го слагаме — на масата, при положение, че екранът е до мен, или обратното, отражението е много малко. Най-смущаваща е обаче обърнатата перспектива в огледалото — а именно, че лявото става дясно, а дясното ляво. Всеки би помислил, какво от това — устата нали е напълно симетрична. Нищо подобно! С устата е същото както и с цялото лице — двете половини просто се допълват. Така е вероятно и с мозъчните полукълба: едното е убежище на чувствата, другото — на интелекта. Душевността се поражда само при плодотворно взаимодействие между дясната и лявата половина.

Скоро ще ми присадят сребърен щифт. Сребърният щифт ще свързва моя център на говора с малка антена отгоре върху самия мозък. С помощта на антената направо ще мога да предавам речта си на обкръжаващите ме. Единственото приспособление, което ще им е необходимо на тях самите, са чифт обикновени слушалкови очила.

След като маха огледалото, Ема казва:

— Жалко, че огледалото не свърши работа, Ипсилон.

— Казвам се Умник, а не Ипсилон!

Джордж се разсмява и поглежда Ема.

— Не, „Умник“. Що се отнася до името ти, грешиш. Казваш се Ипсилон. Сам ще стигнеш до това убеждение, когато всичко в мозъка ти отново се намести.

След като електротерапията простреля паметта ми, първите дни живеях в силно приповдигнато настроение, чувствах се тъй щастлив — освободен от бремето на всички стари спомени, летях половин метър над земята. Постепенно това чувство започва да ме напуска. Сега съм нагазил във вода и опитвам да се добера до някой камък или до друга опора под краката. Когато Ема каза „Ипсилон“, за миг като че стъпих на здрава земя. Но почти веднага се подхлъзнах, сякаш името Ипсилон бе изтъркано със сапун. Нима това е истинското ми име? Ема? Ема! Наведи се и ме целуни. Не, не очаквам като жабата да се превърна в принц. Искам само да ми върнеш тялото.

Когато маймуната домъква стол и се покатерва на него, мен ме хваща страх. На главата ѝ има плетена, кръгла шапка, която прилича на жълтцова чашка. Маймуната жестикулира и гримасничи. Тя е шимпанзето, което наскоро идва заедно с Джордж. Присъствието ѝ ме притеснява. Отначало не обръщам внимание на знаците ѝ. Но няма как да ѝ обърна гръб. А така бих искал. Когато някой тъпак ти се навира в лицето, плюе и от устата му хвърчат слюнки, какво по-естествено от това да извърнеш глава.

Но маймуната не се предава. Жестикулира все по-бавно и по-ясно:

— Казвам се Флинк. Казвам се Флинк... Името нищо не ми говори. Но за да успокоя маймуната, включвам на телепатия:

— А аз се казвам Умник.

Това не се харесва на маймуната. Отначало тя се опулва смаяна, сетне започва сприхаво да ръкомаха — като човек, брутално събуден от дълбок сън.

— Казваш се И-п-с-и-л-о-н.

— Казвам се Умник — отвърщам аз. — Не си разбрал правилно.

Маймуната отпуска дългите си ръчища, главата ѝ, с плетената шапка, клюмва встрани, изглежда дълбоко опечалена.

— Ще си спомниш — ръкомаха тя.

Не искам да си спомням. Ще ми се да започна отначало. Напрегна ли се да си спомня нещо, получавам главоболие. Чувствам се най-добре, когато се втренча право пред себе си, без да надзъртам встрани или зад гърба си.

— Заедно по-лесно ще възкресяваме спомените си — казва маймуната.

Не знам нищо за маймуната. Тя се появява обикновено заедно с Джордж. Единствено това ми е известно. Откъде мога да имам някакво отношение към миналото ѝ.

— Хайде да се споразумеем така — казва маймуната. — Всеки да пази спомените на другия. Ти ще ми разкажеш живота си, а аз ще си го повтарям, докато го наизустя. Ако някой път с помощта на електрически ток те върнат на нулево положение, аз ще мога да ти разкажа след това твоя живот.

— Ами аз? Сигурно ще искаш нещо в замяна?

— Да, да ми направиш същата услуга.

— Няма какво да си разправяме. Нищо не знам за теб. За самия себе си също почти нищо не знам.

— Ами! Все нещо знаеш!

Изведнъж маймуната застава нащрек. Колко е часът? Време за закуска, за визитация или за обиколката на нощния пазач, който проверява да няма забравени кранове? Маймуната скача на земята, връща стола на мястото му. Преди да си тръгне, надига се на пръсти към мен и ръкомаха:

— Двамата с теб сме приятели. Не забравяй това. Но не бива да показваме, че сме приятели. Тогава няма да ни позволяват да се виждаме.

В зъболекарски кабинет имаш чувството, че те тръшват на гръб и издевателстват над устата ти. Но аз нямам уста. Облегалката за главата на зъболекарския стол е покрита с кърпи и аз съм поставен така, че окото ми гледа право в големия, заслепяващ рефлексор. Над мен са се надвесили няколко души; с крайчеца на окото си съзирам Джордж — известен като професора — и още двама-трима мъже с предпазни маски на устата и запретнати до лактите ръкави. В огледалата около силната лампа на рефлексора наблюдавам какво правят. Един държи пулверизатор, друг — смукателна помпа, трети — тънък, остър инструмент, който прилича на зъболекарско борче. Сега, изваден на сухо, долавям и шумове. Чувам металическо стържение, шуртене и кипене на вода, потропване на крак; лаконично мутолеване изпод предпазните маски.

Изведнъж Джордж казва:

— Не мърдай, Ипсилон, ще направим само рентгенова снимка.

Всички изчезват. Оставам сам върху облегалката и чакам с притаен дъх. Нищо по-лесно от това да не мърдам. Единственото движение, на което съм способен, е шаването на ушите. Но избягвам дори него сега, когато съм изваден на сухо. От толкова дълго живея във водата, че въздухът ме плаши, страх ме е да не се съсухря, страх ме е, че ушите, хрилете, както щем да ги наречем тия хрущяли, клепнали край слепоочията ми, при липсата на течна среда бързо ще се разсъхнат, безвъзвратно ще се спаружат на картофени обелки и никога вече не ще мога да плувам с тях.

Цялото ми внимание е погълнато от предстоящото рентгеново облъчване. Все едно че наблюдавам как войници от езекуционен взвод застават на колене, прицелват се и... От рентгеновия апарат долита тихо „щрак“. Разбира се, нищо не усещам. Милиони малки частици пронизват мозъчната ми тъкан, а аз нищичко не забелязвам. Нима това не е доказателство, че душата блуждае някъде другаде? Може би в този миг тя витае над мен — голям, невидим облак, като

онези, в които изписват думите на героите от комиксите, или пък тънка, прозрачна найлонова торбичка, затъкната с единия си край в някоя от гънките на мозъка; духът, тръгнал да излети от шишето, но заловен и подложен на анализ.

Мъжете се връщат и аз механически зяпвам. Но те не се интересуват от някогашната ми уста. Работят нещо по темето ми. Мозъкът е напълно лишен от усещане за болка и все пак, когато ме пипат, чувствам лек гъдел. А и някакъв натиск. Благодарен съм, че не повеждат разговор за щяло и нещяло, за кина и театри. Да седиш на зъболекарски стол и да не можеш да отговориш... знам, че съм бил и в такова положение, но кога? Къде? Едва ли има много години оттогава. Ако съм човек на деветнайсети век, трудно бих се ориентирал сред толкова много пластмаса и неръждаема стомана. В такъв случай бих очаквал полирано дърво, чугун, борчета, задвижвани от крачна машина и инструменти с красива орнаментна украса. Не мъже в бели престилки, а господа в рединготи.

— Трябва да направим още една снимка — казва Джордж. — Вече последна. Да сме сигурни, че антената е поставена правилно.

Отново всички изчезват. Аз се съсредоточавам върху облъчването. Не знам дали е внушение, но ми се струва, че усещам как през мозъка ми преминават милиарди елементарни частици; те танцуват далеч една от друга, бавно, царствено и напълно безшумно като в космически балет.

Едва сега осъзнавам, че съм чул думите на Джордж! Не бих могъл да ги прочета по устните му, чул съм ги. Чудо?! Не, има си съвсем естествено обяснение. Тънката сребърна антена, за която Джордж приказваше отдавна, вече е поставена в центъра на говора и слуха ми. Вероятно са необходими и допълнителни устройства: два транзистора, диоден изправител... и знам ли още какво; полезните вторични продукти на космическата индустрия са толкова многобройни, че за технически несведущия човек е невъзможно да ги следи.

— Ипсилон! Не мърдай сега, за да направим външното скачване!

Вторачвам се смирено в огледалата около рефлектора. Лъчите на самата лампа се отразяват от осем гладки огледала. И в осемте малки правоъгълника се вижда една и съща картина: четири дълги бели престилки, вързани на гърба, са се надвесили над мен. Аз съм

белезникавата сбръчкана пихтия в средата — приличам на новородено, току-що подало на бял свят голямата си, по-сплескана глава. Разумът ми вече прие, че съм един оголен мозък — но дълбоко в душата, където и да се намира тя, аз си оставам строен мъж с правилни черти на лицето и игрив поглед.

Джордж държи между палеца и показалеца си лъскава игла. Тя проблясва за миг като вълшебна пръчица. В следващия миг Джордж я вкарва в мен.

— Това беше то. Как се чувстваш?

— Екстра!

— Чакай... забравих слушалковите очила.

— Екстра! — повтарям аз.

— Екстра!! — провиква се Джордж толкова силно, че още малко и аз ще изхвъркна от стола.

— Намали звука, ако имаш намерение да крещиш — казвам аз.

— Браво — прошепва той и се навежда над окото ми. — Браво, Ипсилон! Ако имаше уста, щях да те разцелувам.

Всички се поздравяват с ръкостискане — само аз оставам настрана. Това е голямо научно постижение. Едва сега, след като успяха да установят проста двупосочна връзка с мен, можем да започнем сериозно работа. Зад гърба си имаме по-скоро циркаджийски фокуси, правени под висшето покровителство на науката; документиран и протоколиран забавления, които тъй приличат на опитите с помощта на условни рефлексии гълъби да се научат на „Не се сърди човече“.

Сега всички искат да говорят с мен. Слушалковите очила се предават от ръка на ръка. Но в нетърпеливото си желание да поприказват с мекия компютър на заболякарския стол събеседниците ми забравят да се представят.

— С кого говоря сега? — принуден съм да питам всеки път. — На теб ли ти викат стажанта?

Всички хихикат и се кикотят, сякаш вече са изпили шампанското, което несъмнено чака в някой от безбройните хладилници на „Биомаш“. Изреждат се един по един и се кланят:

— Приятно ми е, Питър!

— Здравей, аз пък се казвам Кърт!

Откъде знам, че името на стажанта, тоест Кърт, се пише с „Ъ“? Няма нищо за чудене, просто *знам*. Всички говорят, но чувам и тих задкулисен брътвеж. Дали някъде е пуснато радио? Не: това са мислите на моите събеседници. Долавям само отделни думи от потока на мисълта им, но съм сигурен, че с времето ще се науча да следя мислите им повече или по-малко безпрепятствено. А те какво долавят? Дали чуват моите мисли? Обръщам се към Кърт:

— Хубаво име имаш. Кратко, помни се лесно.

В същото време мисля колкото се може по-настойчиво: „Да имах брадва аз, че да те фрасна по куфалницата и да я пръсна веднъж завинаги!“

Но Кърт продължава да се усмихва, маха ми с две ръце и устните му току се присвиват в щастливо умиление, сякаш се е надвесил над люлка. Само дето аз не приличам на бебе. Щом се загледам в осемте огледала на рефлектора, неизбежно виждам белезникавата и нагъната пихтия с щръкналите от двете ѝ страни уши — плюс двете сребърни антени, които сега стърчат от челния ми дял. Не, нямам ни най-малко вид на новородено. По-скоро на паднал от Марс.

Днес е неделя. Нахрани ме един от външните дежурни. Дълго се суети, прелиства указанията и бърника пипетите върху количката. Да го заговарям, нямаше никакъв смисъл. Някой е заключил слушалковите очила за уикенда. Но младежът все пак се справи, нищо че това му отне време, три пъти повече от нормалното. След това и двамата изпитахме облекчение; младежът отвори една бира, а аз се отпуснах на дъното на аквариума, за да съчиня на спокойствие нещо за Флинк. Току-виж пак довтасал да ме врънка с неговия „договор за съхраняване на паметта“: аз като ти разказвам, и ти трябва да ми разкажеш нещо.

Ала не се радвах дълго на спокойствие. Щом дежурният се отдалечи с количката, влезе Джордж и внимателно затвори вратата след себе си. В лявата ръка носеше обикновените очила за четене, със стъкла-полумесеци, а в дясната — тежката черна рамка на слушалковите очила. Придърпа си столче, намести се, сложи слушалковите очила и ги настрои, сякаш се готвеше за цигулков концерт.

— Да не ти преча??

— Ни най-малко — отвърщам аз; сега, когато разговаряме непосредствено, се чувствам по-неуверен и уязвим — докато общувахме по старите обстоятелствени начини, оставаше ми повече време да размисля.

— Не е приятно да си шеф, на никого да не смееш да се довериш — казва Джордж. — Колегиалните взаимоотношения тук са добри, работим чудесно като екип, но от мен да го знаеш, Ипсилон — пред подчинени човек трябва да си мери думите. А пък пред ръководството на концерна... По-добре да не започвам тази тема. Мога ли да разчитам на твоята дискретност?

— Не.

— Не ли??

— Сам прецени. Откъде да знам доколко защитен е мисловният ми капацитет? Ами ако ти и твоите сътрудници можете да бъркате в мен като в магнитна информационна банка, стига да знаете верния шифър?

— Фантазмагории! — смее се той. — Досега никой не е успявал да надзърне в мозъка.

— Ами паметта ми? Ами предписанията за електротерапия?

— Край вече. Не постигнахме това, на което се надявахме.

— И какво беше то?

— Накратко казано: да освободим капацитет в мозъчната ти кора. Наивно си представяхме, че като размагнетизираме паметта ти, ще спечелим свободни полета.

— Все едно че изтривате запис от касета, така ли??

— Признавам, теорията ни беше малко опростена.

— Значи край вече на електротерапията?

— Ако имаше как, бих ти стиснал ръка в знак на честната си дума. Да, подведохме се, признавам... Можем да заличим част от паметта ти безспорно. Но празнините проявяват неимоверна склонност да се самозапълват с псевдоспомени, с произволни измислици. Освен това няма как да запазим паметта, която изтриваме от мозъка ти. Тя изчезва като дим.

— Мислех, че аз ще съм обектът на този разговор?

— Тъй като днес е неделя, нека поговорим за мен... Стига да нямаш нищо против?

— Може би е време да се опознаем взаимно?

— Правилно, Ипсилон. Не знам само откъде да започна. Глупаво ми се струва да те занимавам с „Биомаш“ и лабораторията. Затова нека ти разкажа нещо лично: Всеки от нас има някаква мечта, нали?

Отвърщам му с мълчание. Пък и той не очаква да чуе нещо от мен. Има хора, които след всяко изречение питат „нали?“ Само ще се раздразнят, ако им отговориш.

— Бил ли си в Париж?

Отново замълчавам.

— Ако си бил в Париж, Ипсилон, не може да не си ходил в Musée de l'Homme^[1], в двореца Шайо срещу Айфеловата кула, нещо като Мека за антрополозите, мен ако питат. Там може да се види всичко — от африкански фризури до полинезийски канута. Но на всеки бих

препоръчал неофициалната експозиция. Ако намери връзки, разбира се. Французите си падат малко бюрократи. Който обича зловещото, не бива да подминава сбирката съсухрени глави от Нова Гвинея или стъклениците със спиртосани глави. През времето на колониализма се наблюдава нещо като събираческа треска. От всички краища на Френската империя пристигат отсечени глави на престъпници, какви ли не куриози и уроди. Обяснявам си го единствено с това, че вероятно са били отпуснати средства за научни колекции. Но до спиртосаните глави се намира един много по-интересен отдел — Френологичния. Чувал си, нали, за вдлъбнатини и изпъкналости по черепа или мозъка и зависимостта на човешкия характер от тези особености. Позволи ми да отворя една скоба — това схващане започва да се възражда в невроанатомията. Но там, Ипсилон, в отделна зала се помещава и най-хубавата сбирка от мозъци на бележити хора.

— Спиртосани?

— Предимно във формалин. Е, Айнщайн не влиза в тази сбирка. Мозъкът му, казват, че се съхранявал замразен в Уичито. Но затова пък имат други, да речем, Пол Брока.

Джордж се навежда напред и ме поглежда очаквателно.

— Ако мислиш да ме подлагаш на изпит, безсмислено е, Джордж...

— Брока открива центъра на говора в човешкия мозък, Ипсилон. И с него започва период на плодотворна картографска работа. Това е най-великият невроанатом на деветнайсети век. Нещо като Нютон, само че невролог! Сега всяка година се откриват нови и нови мозъчни полета и техните функции. Не само груби функции като мускулните... Функциите на паметта, центровете на заучаването. Излязохме вече — както беше казал някой — от Колумбовата епоха. Вече не пътешествуваме наслуки из двете полукълба. Препминахме към земемерска дейност и побиваме колчета за все по-малки, точно локализирани парцели. И всичко това води началото си от Брока!

— А мечтата ти??

— Всеки има някаква мечта. Сътрудниците ми ще се разсмеят или ще се усмихнат снизходително, ако споделя с тях моята. Нобеловата награда вече не носи слава. Превърна се в отличие за колективни постижения. Пътят към славата минава през по-тънки

иглени уши: след като умреш, да те поставят на една полица редом с Брока.

[\[1\]](#) Антропологически музей. Б.пр. ↑

Младата жена, която се грижи за прехраната ми, се казва Ема. Главата ми е гнездо с птиченца, раззинали човки, гладни за нови спомени. Давам им на зальци Ема. Лицето ѝ с тънкия нос и начервените устни. Поредния зальк — косата ѝ. Тъмноруса. Ема почти винаги носи широка шапка от крепирана хартия — още един зальк за паметта. Следващата хапка е сабото. Сетне ръцете. Гумените ръкавици, нахлузени на ръцете ѝ. Зелената платнена престилка. Гумената престилка, която слага, когато чисти. Гласът ѝ. Погледът ѝ. Името ѝ Ема, всяка буква — отделен зальк.

Ема се държи така, сякаш се познаваме отдавна. Това ме радва. Не искам да се влюбя в нея. Има нещо неестествено в това влюбване на пациент в медицинска сестра. Просто по липса на друг избор. Но кого да обичам иначе? Маймуната ли?

Ако Ема нямаше тяло и беше оголен мозък, тогава вече би могло да подхванем връзка. Не плътска. Но бихме могли да се съберем в едни води. Два делфина сред отблясъците на слънцето. Аквариумът ще представлява просторен басейн. Стига да успеем басейнът ни да бъде приет от някой воден цирк, нещо като Акваландия, или от цирков състав с напредничави разбирания и номера, изпълнявани от бълхи, ще се уреди и препитанието ни. Дори делфините не могат да живеят само от приятелство.

Цяла вечер обмислям какво бих казал на Ема. Като остана насаме с нея, ще ѝ прошепна: „Гушни се при мен!“ Представям си, че съм морска костенурка, голяма колкото скала. Толкова внушителна, че Ема би могла да ме яхне гола, без опасност вълните да я съборят. Чисто анатомически вече имам известна прилика с морските костенурки: щитовидна, гърбеста маса с малко кълбо отпред, което се поклаща като на шия. С времето ушите ми сигурно все повече ще заприличват на перките на костенурка. Ще се заселим нейде в Тихия океан, в лагуните на Малдивските или Сейшелските острови. Нощите ще прекарваме из кораловите пещери. Ема ще спи на някоя издадена скала, а аз ще си

почивам, закотвен във водата под нея. Денем ще се занимаваме с водолазен спорт. С Ема на гърба ще преброждам пясъци и потънали градове и ще търся испански дукати.

Отново на консултация при доцентката. Да ме внесат в кабинета ѝ за разговор насаме е вече друго нещо, не като да наднича иззад рамото на Джордж по време на сутрешната визитация. За пръв път ще разговаряме. Благодарение на моите сребърни антени мога да предавам думите си директно на слушалковите очила, които тя е взела от Джордж — и да възприемам нейната реч, нищо че съм под водата. Иначе ушите ми са напълно в ред. По принцип тя би могла да ме сложи върху кърпа в скута си и така да разговаряме. Но опасното е да не засъхна, особено окото ми. Затова оставам в аквариума. Сега не са ме сложили върху писалището, а върху ниската масичка пред канапето. Това създава по-непринудена обстановка.

Доцентката започва да ми рецитира някакво стихотворение:

— „Големият мечок, мой неизменен тромав спътник по петите; непроницаем, досами мен, мой, само мой и все пак непознат...“ От кого са тези стихове за човешкото тяло, Умник? Може би никога не си ги чувал? За разлика от всички нас ти вече нямаш тяло, нямаш „мечок“, който да крета тромаво по петите ти. Нима това не е неимоверно облекчение?!

Дразни ме, че все гледа тя да поведе разговора. Не съм дошъл да си говорим за поезия. *Искам да знам какво ще правят с мен!* Какво ще стане със самоличността ми? Мое човешко право е да настоявам за отговор.

— Дойдох при теб, за да поговорим за моето бъдеще — подхващам аз. — Впрочем казвам се Ипсилон, а не Умник.

— Но нали ти сам се кръсти Умник...?

— Какво знаеш за моето бъдеще?

— Това е работа на Джордж.

— Сега питам *теб*.

— Нищо конкретно. Аз следя само душевното състояние.

— Какво възнамеряват да правят с мен?!

— Ще ти се възлагат задачи, в които има голямо бъдеще. Убедена съм. Но най-напред трябва да ни дадеш възможност да разберем повече за това как си устроен. Тъй че да можем да се грижим правилно за теб. Не би ти харесало да те сложим в прекалено силен разтвор или, да речем, да сбъркаме силата на тока.

— КАКВО ВЪЗНАМЕРЯВАТЕ ДА ПРАВИТЕ С МЕН — кресвам аз така, че тя сваля слушалковите очила.

Разтърква очи, отърсва се, изпъва гръб и отново слага очилата.

— Тук си съвсем по своя воля, не е ли така?

— Ако може да ти се вярва!

— Ще ти докажа. Имаме документ. Подписан от самия теб. В смисъл, че *доброволно* се оставяш в наши ръце. Ти беше подробно осведомен за какво става дума.

— Каква ще е ползата, след като не знам как се казвам, след като не бих познал собствения си подпис, колкото и да ми го навираш под носа. Че аз съм забравил *всичко*!

— Нали това е целта. За да ти отворим път към едно блестящо бъдеще, бяхме принудени да изтрием миналото. Трябва да освободим мозъчната ти кора от един куп стари спомени, за да можеш да овладееш нови умения.

— Какви?!

— Нямам право да обсъждам с теб тези въпроси. Джордж е ръководител на целия опит. Но дори да го питаш, не мисля, че ще ти отговори. Така е по договор. Сега си просто друг човек.

Предавам се. Мръдвам лявото ухо, за да се отвърна от доцентката. Гмурвам се навъсен към дъното.

— Не се сърди. Поканих те, за да проверим паметта ти. Пробите сочат, че дори след последната терапия е останало нещо.

— Останало било нещо. Говориш, сякаш съм болен от рак! Мътните го взели, спомените да не са метастази. Пък и Джордж обеща — край на шоквата терапия.

— Добре, сам избирай — казва тя строго. — Можем да се горещим и да се караме. Но тогава ще трябва да извикам някого от лабораторията, за да ти вземе адреналинови проби... Другата възможност е да проверим паметта ти на приятелски начала. Съгласен?

— Съгласен.

— Нося няколко снимки, които искам да видиш. Интересува ме как ще реагираш. Всъщност би трябвало да използваме електроенцефалографа, но това ми се струва много формално. Ако обещаеш, че ще бъдеш напълно искрен, достатъчно ми е да запиша какво ще ми кажеш ти. Така да се споразумеем, а? Съгласен?

— Съгласен.

Тя подрежда върху една малка поставка пред аквариума четири снимки. И на четирите се виждат вече възрастни жени — годините им трябва да са между 60 и 75. Снимките не са стари, лъскавеят като токущо проявени, едва ли не още мокри фотографии.

— Аха — казвам аз. — Четири стари жени. Е, и?

Доцентката държи бележник в скута си и уж записва. Всъщност рисува безкрайна, начупена крива, като си мисли, че не я виждам. Аз наистина не я виждам. Но имам усещане за движението на ръката ѝ: еднообразен зигзаг. Мислено тя е другаде, само ръката ѝ спазва благоприличие.

Аз също се отпускам и зачаквам.

— Е?

— Четири стари жени — повтарям аз.

— Някоя от тях не те ли трогва с нещо?

Отново разглеждам снимките. Едната жена е с очила, втората се усмихва с изкуствени зъби, третата има подчертано ъгловати, мъжки черти, четвъртата е с прецъфтели вече румени страни и леко изкривена брадичка.

— Не...

— Една от жените е близка твоя родственица.

— Каж ми името ѝ!

— Няма смисъл. Щом не познаваш лицето ѝ, няма да си спомняш и името ѝ. Така е устроен мозъкът.

— Жива ли е още жената от снимката?

— Честно казано, не знам.

— Необходимо ми е нещо, от което да тръгна...

— Нека се придържаме към правилата на играта. Нито едно от лицата ли не ти говори нищо?

Замълчавам. Какъв смисъл има. Нищо не си спомням. И това е самата истина.

— Не искам да ти помагам. Но помисли сам. Казах „близка родственица“. Каква може да ти е тя?

— Майка, дъщеря, сестра, съпруга?

— Точно така, Умник... Ипсилон.

— Но по-точно??

Доцентката замълчава две-три минути, за да ми даде време да си спомня. За миг ме озарява друг образ: когато застава до леглото ми в болницата, жената в черно държи за ръка дете. Но това може и да е измислица.

— Колкото и да се напругам, нищо...

— Тогава прибираме снимките. Има ли нещо друго, което да ти тежи на сърцето? Можеш да ме потърсиш, когато искаш. И да поговорим. Само кажи по време на визитацията. Съгласен?

— Съгласен.

Когато ме връщат в лабораторията, усилено ме занимават новопридобитите знания за моето минало. Жените от снимките бяха на възраст между 60 и 75 години. Ако някоя от тях е майка ми, аз самият трябва да съм на около 40 години. Но ако някоя от тях е моя дъщеря?

Ема и стажантът — който всъщност се казва Кърт — ме пренесоха в санитарния възел. За миг, съвсем кратък миг, реших, че ще ме изхвърлят. Но осъзнах колко глупава е тази мисъл; такъв като мен и със злато не може да се купи. Причината за временното преместване се оказа съвсем друга: електротехниците трябвало да работят нещо в лабораторията. Какво породило краткотрайната ми смъртна уплаха? Дали това, че губя чувство за устойчивост, когато местят аквариума? Ще говоря с професора. Той би трябвало да намери обяснение за връзката между пътна болест и страх.

Сега кротувам в стъклената си вана върху плота на умивалника, между шишетата и съдове от неръждаема стомана. Тъй като тук връзката между мен и електрическата мрежа е импровизирана, Ема остава да ме пази.

Тя се е покачила на масата срещу мен и седи отгоре, подпряла глава на събраните си колена. Лявата ръка е подпъхнала под краката, а с дясната като с ветрило пропъжда дима от цигарата. До нея лежи коледният каталог на голям универсален магазин. Когато ми се чете, предлагат ми почти винаги само каталози и проспекти. Изборът е между тях и комиксите. Комиксите ме отегчават; затова се примирявам с каталози на мебелни къщи, магазини за железарски стоки, проспекти за холандски лалета или лаконични упътвания към супи на прах за любителите на планината.

Вестниците са строго забранени. Професорът се обоснова с две съвсем различни причини: Във вестниците винаги се предъвквало едно и също, следователно щели да ме отегчават, а и напоследък пишело само за войни и мизерия, от което пък щяло да се вълнувам. А като се вълнувам, може да се наложат „неврохимически корекции“, тоест да добавят успокоителни разтвори във водата на аквариума. Средата, в която живея, и без това е достатъчно изкуствена.

— Как се чувстваш, *честно!* — пита Ема; тя не прибегва до слушалковите очила — двамата и сега предпочитаме собствената си

система със следене на устните и телепатия.

— Когато си край мен, всичко е наред.

— Ипсилон, не е хубаво да се привързваш толкова само към един човек.

— Не го правя нарочно.

Димът от цигарата влиза право в очите на Ема. Тя кашля, мига и гаси фаса в умивалника.

— Но ако по някаква причина аз престана да работя тук... нима това ще означава пълен срыв за теб?

— Няма да ми позволят да стигна до срыв.

— Може да ти се стори глупаво, но понякога си мисля: Защо вечер Ипсилон да не идва с мен у дома, ще му наглася аквариум в кухнята, пък сутрин ще се връщаме тук заедно и ще си провеждат експериментите...

— Пита ли дали може?

— Не ставай смешен!

Ема запалва поредната цигара, придърпва коледния каталог и казва:

— Да ти почета ли за царството на играчките?

— Искаш да ми кажеш нещо съвсем друго, нали? Ема смачква почти неначената цигара и зарива лице в шепи.

— Е, казвай?

Тя хлипа и клати глава. След това избърсва нос и обляга тил на облицованата с плочки стена.

— Това няма нищо общо с теб, трябва да се махна за известно време оттук. Цялата тази есен всичко вървеше с краката нагоре. А сега скъсвам и с голямата си любов, надявам се поне.

За пръв път тя споменава, че има приятел. Но аз и без това се досещах.

— Как се казва той?

— Как се казва ли?! По дяволите, какво значение има... А знаеш, че и професорът ни забранява да говорим с теб за личния си живот!

— Какво ще рече да се махнеш за известно време?

— Излизам за две седмици в отпуск. Сметнах, че трябва да ти кажа. Плаши ме преголямата ти привързаност. А и ревнивостта ти. Биваше ли толкова ревност заради шапката, която изплетох на Флинк!

— Но ще се върнеш, нали?

— Ще се върна. Ще ми обещаеш ли нещо, докато ме няма?

— Да чуя най-напред какво.

— Не, обещавай ми... добре де: искам да бъдеш усърден, да се стараеш с всички сили. Не бъди вироглав. Вироглавостта доникъде не води. А имай и повече доверие в нас. Всички ти желаем доброто. И уверявам те, ти си любимецът на професора.

— Понякога се чувствам малко изоставен, просто не мога да се отърся от тази мисъл.

— Знам, имаше тук един мозък миналата...

— Да???

— Вече млъквам! Много се разприказвах. Някои стават жертва на собствената си мнителност, Ипсилон. Само толкова мога да ти кажа.

Ема се смъква на земята, прегръща аквариума и притиска дясната си страна към предното стъкло. Дъхът ѝ го замъглява с голям облак — като онези, в които вписват думите на героите от комиксите, само че празен.

Днес за пръв път бях представен в лекционната зала. Един от санитарите ме закара дотам в инвалидна количка; очевидно са сметнали, че обикновена масичка на колелца ще е прекалено неустойчива. През цялото време бях в съзнание. Затова мога да кажа, че това е първото ми истинско излизане от сградата, в която се намира лабораторията. До подземиято се смъкнахме с асансьор. Изключително приятно бе да чувствам как равновесните ми органи отчитат движението между етажите. После се озовахме в подземиято. По един коридор стигнахме до изхода за колички. Циментирана рампа водеше от него към нивото на приземието. И изведнъж ме заля светлина — незабравимо преживяване. Нали никога не бях виждал института отвън. Тухлената сграда, с формата на буква Г, е на три етажа. Покривът е плосък, с много комини и излази на вентилационни шахти. Около сградата има градинка с пръснати из нея валчести камъни; между камъните се виждат креещи борчета, сивее посърнала тревица. На светлината на ниското слънце всички прозорци изглеждат мръсни. Снегът се гуши тук-таме по сенчестите места — също както сънят в мозъчните гънки на още неразбудил се човек. Не мога да кажа дали е есен или пролет.

Слънцето прекалено ме напича. Подвиквам на санитаря да покрие аквариума с носна кърпа или вестник. Но той е без слушалкови очила. Опитвам да включа на телепатия. Резултат има, вярно, той изважда носна кърпа. Но вместо да ме покрие с нея, секне нос.

Лекционната зала се намира в сградата без прозорци в другия край на градинката. Стъклените врати остават зад гърба ни и всичко се размива пред погледа ми, виждам само червени сенки и виолетови кръгове, запечатани в ретината от слънцето. Имам усещане за тъмен коридор със закачалки. Влизаме в зала с висок таван — не толкова виждам, колкото предполагам. Оставам сам и четвърт час чакам. Зрението ми постепенно се избистря. Насреща ми редици от празни банки, които се катерят към тавана. Зад последната банка — малка

преграда около прожекционен апарат. На едната стена — два портрета, маслена живопис, на другата — стара, позацапана карта с Менделеевата периодична система. Санитарят се връща, придружен от възрастен мъж в сива престилка. Двамата ме преместват на голямата маса, която се издига между студентските банки и продълговатата зелена дъска.

След всички митарства изкарвам една дрямка. Тъй да се каже, приспан като в люлка. Още дълго след като двамата мъже преместиха аквариума, разтворът продължаваше да се люлее от мъртво вълнение. Отначало толкова силно, че трябваше да мърдам уши, за да не се преобърна в тези неспокойни води. Събужда ме гласът на професора. Направо подскачам; както винаги, той не е регулирал силата на звука. Гласът му прогърмява, пуснат сякаш на воля под сводовете на покрита гара.

— Добър ден, Ипсилон! Днес ще се запознаеш с моите студенти.

Лекционната зала е полупълна. Млади хора, и от двата пола, седят пръснати поединично или на групички. Първите две банки са съвсем празни.

— Преместете се спокойно напред, тъкмо ще виждате по-добре — казва Джордж.

Някои неохотно се преместват. Най-вече студентки. Наострям антени, когато Джордж започва да излага моя случай. За жалост той не казва нищо, което би могло да ме заинтересува. Просто прескача предисторията и се впуска направо в техническите подробности: в какви разтвори съм бил поставен, и все в този дух. Така разбирам, че са ме местили от вана във вана, докато съм бил още в безсъзнание. Научавам, че в началото най-големи проблеми създавали ушите ми. За да мога да ги мърдам, трябвало да запазят поне няколко мускула. А се оказало, че мускулите могат да се изолират от нормалното кръвообращение по-трудно дори от самия мозък. Наложило се да свържат два допълнителни електрода с ушните мускули, за да ги раздвижат.

Сетне всички се изреждат да ме видят отблизо. В това има нещо тържествено — сякаш моя милост е балсамираният Ленин. Откъде знам, че съществува покойник на име Ленин, който лежи под стъклен похлупак много по-голям от моя? Бог, Дарвин, Павлов, Ленин, Хамлет... който ме е държал в ръката си? Откривам цяла галерия със

стари имена. Вратата към нея сигурно е била затворена по погрешка, докато се мъчеха да направят електрическо течение в главата ми.

Студентите не изглеждат кой знае колко въодушевени. Мудно се влачат покрай мен. Едно момиче продължава да си плете, докато чака да му дойде редът. Тук-там някои лениво се прозяват. Един младеж изважда джобен часовник и го разклаща на верижката пред окото ми, навярно за да провери доколко следя движещи се предмети.

В лекцията, която следва, Джордж говори за заучаване и агресивност. Започва със заучаването и трайните, молекулярни изменения, които се наблюдавали в клетките на мозъка след упражнения за запаметяване. Теорията му не е особено впечатляваща: той просто твърди, че аз съм нещо като нагъната и надиплена грамофонна плоча или кълбо безкрайна магнетофонна лента, върху която всяко впечатление оставя точка или тире. Прозявам се и бавно се гмурвам към дъното на аквариума, като пропускам вода във вътрешните кухни на мозъка, които ми служат за плавателни мехури. Джордж, разбира се, забелязва и почуква с пръстен по аквариума. Аз благоволявам да се издигна до нормалното си положение. Чувствам се малко онеправдан. Слушателите могат да се потопят в леност, а аз — не, защо?

Сетне Джордж ни засипва с красноречие около проблемите на агресивността. Аз нямам тетрадка като студентите. Затова пък имам в излишък неизползвани ленти памет.

— Невросоциологията е изправена пред два проблема, по-важни от всички останали, взети заедно — казва Джордж. — Първият е как да се поставят на невробиологични основи правилните грижи за подрастващото поколение. С опознаването на фазите в развитието на мозъка възниква въпросът, как да се диференцира упражняването му, тъй че всеки да развива хармонично личността си и да осъществява генетическите си заложи, независимо от това дали той/тя принадлежи към масата или към дарованията, които се броят на пръсти. Другият голям проблем е как да се преборим с човешката склонност към деструктивна агресия, която при сегашните технически възможности заплашва да унищожи човешкия род. Мозъкът е един неимоверно деликатен орган, който позволява на човека да решава сложни проблеми и да планира бъдещето. Но как да си обясним защо хората с техните богати заложи постъпват тъй безотговорно? Възможно ли е

причината за деструктивна агресивност да се крие в самия механизъм на действие на феноменалния мозък? Вече е известен например един биохимически процес у човека, който понякога поражда застрашаваща другите агресивност. И днес, както и в древността, гръцкият принцип „*gnothi seauton*“ — опознай себе си — сочи най-правилния път към познанието — завършва Джордж и си поема дъх.

Аз лежа в цялото си великолепие и слушам хвалебственото слово за моите възможности. Старая се да изглеждам приветлив, да предразполагам към себе си. Искане ми се всеки един студент или студентка да дойде при мен и да притисне длан към стъклото. А аз, като някоя стара циганка, на всекиго да погадая какво бъдеще го очаква.

Наместо това следват аритметични задачи. В почивката с помощта на санитаря Джордж ме включва към компютър — да не се пренапрягала паметта ми. Не ми е приятно, че съм свързан с този апарат. Чувствам се като някой, който си има зъби, а му пъхат в устата и изкуствена челюст. Но не протестирам. Бързо, обаче доста безучастно играя най-напред на морски шах със специално подбран студент, след това матирам Джордж на обикновен шах още на тринайсетия ход — студентите неприкрито ликуват, — а накрая решавам няколко класически задачи по математика, от задължителните за такива случаи.

След всичко това се дава време за въпроси, тъй като остават само пет минути до края на лекцията. Студентите и студентките притеснено се въртят, зяпат в тавана, чоплят нос или сравняват плетките си. Тъй като няма никакви въпроси, професорът ги освобождава. Това предизвиква кратки аплодисменти — и също като след театрално представление голяма част от публиката вече е на гардероба.

Аз се отпускам, гмурвам се към дъното и се приготвям за обратния път. Изведнъж към двама ни с Джордж приближава млада жена, която не бърза да си тръгне.

— Какво възнамерявате да правите с този, този... мозък? — пита тя.

— Той сам се кръсти Умник — отвърща Джордж.

— И за какво ви е Умника?

— Фундаменталната наука не преследва определени цели — отвърща Джордж.

— Но всичко това сигурно поглъща огромни средства. Не мога да си представя, че „Биомаш“ не очаква нищо в замяна?

— В промишлените концерни ние се вълнуваме от тайнството на живота не по-малко, отколкото университетските сътрудници. Но, разбира се, надяваме се, че в по-далечна перспектива подобни експерименти ще бъдат поставени в служба на човека.

— Как??

Аз наострям уши.

— Как ли? — повтаря Джордж. — Навярно сама се досещате.

— В такъв случай нямаше да питам. Вярно ли е, че се предвижда след време да присадите едностранчивата микрокомпютърна памет върху мозъчна тъкан, за да получите супермозък?

— Това сте го чели в някой булеварден вестник — казва Джордж и се размива. — Но и така да е: нима мислите, че бих ви посветил в тайните на промишлеността? Ние каним вас, студентите, да чуете някои лекции, но не очаквайте да ви засипем със сведения за целите на дейността си. Искаме да имате поглед върху фундаменталните ни изследвания, това е всичко.

— В областта на фундаменталните изследвания на мозъка вие чувствително сте изпреварили университетите? Не е ли така?

— Напред сме, бих казал аз.

— Благодаря! — казва младата жена, свива рамене, усмихва ми се малко накриво и се отдалечава с разлюляна походка, като потраква с високите токове на кожените си ботуши.

Почти всичко продължава да е с краката нагоре. Вярно, че вече не съм принуден да прекарвам дните си в санитарния възел, но лабораторията е неузнаваема. Махнати са двете дълги лабораторни маси със стативите и стъклениците. Затова пък се майстори нещо ново на външната стена, там, където някога висеше кучето. До тази външна стена изидаха широк перваз, прекараха водопровод и канализация, а от тавана висят снопове електрически жици; свободните им краища са залепени с кафеникав изолирбанд. Но от няколко дни вече работата е замразена. Тъй като Ема не е тук, няма кого да питам.

За мен се грижат различни хора. От тях по име познавам единствено стажанта Кърт. Но макар че го познавам по име, не знам как да се държа с него. Кърт е небрежен и импулсивен. Доскоро се задоволяваше да разглобява апаратурата и аз нямаше много от какво да се боя. Но сега осцилоскопите и всички други възхитителни играчки ги няма. Така че, ако пак го засърбят ръцете, вече няма с какво друго да се заеме освен с мен.

Шимпанзето Флинк отново е тук и както винаги жадува за компания. Флинк играе двойствена роля: когато има някой от персонала, той се държи разпасано и шари насам-натам като хлапе, което скучае и се чуди какво да прави, но щом останем насаме, не спира да ме залива със спомените си. Достатъчно е само персоналът да е с гръб към нас. Преимуществото на мимическия език е, че Флинк светкавично може да се разкърши от пояса и да изстреля няколко изречения, преди някой да го е видял.

— Разбрахме се, *нали*? — повтаря той за петнайсети път.

— Писмено съгласие ли искаш?!

— Всичко ще бъде на равни начала — набляга той. — Аз ще си разказвам моите, ти — твоите спомени. Ти си банката с моите спомени, Ипсилон. Ако изтрият съзнанието ми, ще дойда при теб и ще изтегля моя капитал-памет.

— Ами ако не си спомняш дори това, че си заложил паметта си при мен?

Флинк се навъсва — по-скоро огорчен е. Аз все още храня известна неприязън към него след досадното начало на запознанството ни. Но той, разбира се, напълно заслужава съчувствие. И когато е огорчен, нямам никакво основание да го наричам навъсен.

— Разказах ли ти вече за острова на маймуните?

— Да. Но от много глава не боли.

— Сигурен ли си, че не те отегчавам? Ако е така, кажи. Приятелството изисква откровеност.

— Нека проверим. Може пък да съм забравил нещо.

Флинк притегля един от сноповете жици, които висят от тавана, увива го около себе си, залавя се здраво с крака и започва да разказва с дългите си лапи и пръсти, докато жичната му лиана се люлее все по-бавно и по-бавно.

— Едно време се стигнало до голяма война. Заради войната много стоки от първа необходимост вече не достигали до страните потребители. Затова хората измисляли заместители. Карали колите с генераторен газ, мелели кафе от печени жълъди. Но на учените не им било толкова лесно. Още по това време от нас, човеко-маймуните, и особено от шимпанзетата, зависела съдбата на научните експерименти. Не на последно място на опитите за военни цели с разните там нервнопарализиращи газове и противоотрови. Замествали ни отчасти с прасета, морски свинчета и зайци. Но в някои отношения маймуните си оставали уникални: прасетата, морските свинчета и зайците не могат да научат мимическия език. Безсмислено е да нахлузиш на едно прасе скафандър, да го сложиш в космически спътник и да очакваш да съобрази дори най-прости движения. А при маймуните не е така. Затова, докато транспортните съобщения все още не били напълно отрязани от войната, преселили двайсетина шимпанзета от естествената им среда край саваните на малък, необитаем остров сред архипелага. Тъй като ние, маймуните, не сме добри плувци, нямало нужда от огради и охрана. С няколко кучешки колиби подсигурили подслон срещу дъждовете, монтирали стари, бракувани съоръжения от детска площадка, поставили и тенекиени казани, които веднъж седмично пълнели с храна.

Флинк сменя посоката, в която се клатушка на жичната си лиана — вместо отляво надясно сега той се люлее напред-назад:

— Аз самият съм роден на острова на маймуните. Всяка пролет пристигаше делегация от учени и изследваше нас, подрастващите. Най-интелигентните се отправяха тук, към други лаборатории или космически станции. Най-глупавите се подлагаха на вивисекция, средното ниво обикновено се разпродаваше на циркове и зоологически градини. Специални фондове за поддръжката на острова не съществуваха. Следователно трябваше да се подсигурият постъпления. Нас, умните глави, рано-рано ни откъсваха от родителите. За този ден няма да разказвам, на какъвто и да е електрически шок да ме подложат, той не би могъл да заличи спомена за него... Може би си мислиш, че на острова на маймуните е царял свободен и хубав живот?? Не, Ипсилон, това беше един ад. Всяко живо същество има нужда да работи. Ние нямахме работа. В джунглата моите родители непрекъснато вършели нещо — събирали листа и корени, стояли на пост срещу чакали и змии, разнасяли със себе си нас, малките, търсели извори, гадаели какво ще е времето или се чудели как да измъкнат лакомства от туристите, тръгнали на сафари с фотоапарати, провесени на шията.

На острова на маймуните никой не бе изправен пред необходимостта да работи. Не ни застрашаваха никакви хищници. Застудееше ли, свивахме се в колибите. Храната беше отлична, съдържаше и витамини, и противоглистни вещества. И до какво водеше това, Ипсилон? До *ежби*. До любовни интриги, завист, измами, изнудвания и побои. В джунглата не подлежало на съмнение кой държи властта, господствал строг, железен ред... но неравенството имало смисъл. Благодарение на него в кризисни положения всички заповеди се изпълнявали. На острова на маймуните нямаше кризисни положения, никакви *външни* сътресения. Вярно, хората отмъкваха част от малките, но срещу това нищичко не можеше да се направи — срещу лъв можеш да хвърлиш камък, но да замеряш учените с клечки или шишарки — това издава предприемчивост и крие риск веднага да те откарат нанякъде.

— Срещу каква сума са те купили за „Биомаш“?

— Аз не бях продаден направо на „Биомаш“. Най-напред попаднах в разплоден център. След половото ми съзряване изцедиха от

мен няколко проби сперма за дълбоко замразяване. Това се прави с всички.

— Може би вече си многодетен баща?

— Не. Спермата ще се използва едва след като покажа колко ме бива, може би дори след смъртта ми, когато някоя компютърна програма ще обобщи живота ми: годен или негоден. Но собственик на замразената ми сперма не е „Биомаш“, а университетът и по-точно Факултетът по генетика. Богат факултет е това. О, стига съм те отегчавал с подробности за острова на маймуните. Не бива да прекалявам с тъжните спомени. Замислял ли си се: ако ме нулират, ще дойда после при теб и ще те помоля да ми разкажеш моя живот... та замислял ли си се, на мен сега ми е паднало да поразкрася миналото си, да се застраховам, че ще получа от теб само светли и любопитни спомени?

— А истината не те ли интересува?

— Не, когато остарея, иска ми се да се връщам в спомените към един приличен живот. Кой може да понесе истината, цялата истина де: може би ти? С твоята свръхинтелигентност... Не, не те обвинявам, не бих се сменил с теб. Толкова щастлив се чувствам, че мога да вися тук и да се люлея на тия жици. Би трябвало да ми завиждаш, Ипсилон.

— Завиждам ти.

— Но искам да ти разкажа още нещо, което мисля, че наистина се случи. Моите родители не можеха да забравят Африка. Мама често повтаряше: когато войната свърши, от мен да знаете, качвам се на първия кораб и у дома. А войната отдавна беше свършила. Ние, разбира се, знаехме това. Само не и майка ми, защото тя *не искаше* да го знае. Тя не би могла да живее с мисълта: войната свърши, но ето че пак не мога да се върна. Знаеш ли къде мечтая да се върна аз? На острова на маймуните. Не в джунглата, в джунглата бих могъл да направя кратко пътуване от сантименталност — да видя откъде иде коренът ми. Но да живея в Африка? За нищо на света. Островът на маймуните с всичките му ежби и опорочаващо бездействие си остава моето родно място. А сега ще ти кажа още нещо: тук, в тази сграда, има много маймуни, които са по-млади от мен. Те никога не са виждали нито Африка, нито острова на маймуните. Една от тях е родена в третокласен цирк, над който вечно висяла угрозата на фалита. Тя, разбира се, мечтае да се върне там. Друга е зачената в епруветка.

Да я чуеш само какви ги нарежда за лабораторията на своето детство. Ако седнеш да ѝ говориш за Африка, право в лицето ще ти се изсмее!

— Ако си умен, Флинк, знаеш ли какво би трябвало да ми разправяш? Да ми разправяш как си израсъл *тук*.

— Работата е там, че не съм добър разказвач.

— Остави на мен да го измисля.

— На теб ли??

— Изпитвам нужда да се занимавам с нещо разумно. Остави ме аз да измисля какъв е бил животът ти, как си израсъл *тук* в „Биомаш“. Ако след това се наложи, ако те нулират, ще дойдеш при мен и аз ще ти поднеса твоя живот. Такъв живот, че да не копнееш повече по острова на маймуните. Твоето родно място е *тук*!

— Да поверя живота си в твоите ръце? Изцяло?

— Помисли си. Какво ще загубиш?

— Хайде сега разказвай ти. Думичка не съм чул за теб.

Флинк пуска жичната лиана и се настанява на тесния перваз пред аквариума.

— Нямам живот, който да мога да ти разкажа.

— Но аз знам къде е твоят живот!

— Да не лъжеш?

— Животът ти е в един метален шкаф в подземие. Шкаф, пълен със стари папки и досиета.

— Не вярвам. Едва ли работят по толкова допотопен начин. Ако съществува, ако не е напълно изтрит от съображения за секретност, животът ми ще е записан на магнитна лента или в изкуствената памет на някоя от тези нови антиподни карти.

— Грешиш, Ипсилон. Отдавна съм *тук* и знам, че професорът не се доверява напълно на техниката. Той е един стар романтик. Не си ли разбрал това? Теб си те пази в металния шкаф.

Сложиха паравани, за да не ми „пречел“ ремонтът в другия край на лабораторията. Това, разбира се, не ми харесва, боя се, че само ще подхранва мнителността ми. Докторите споделят моите опасения. Не мина много време и визитацията забеляза, че нещо става. Всеки ден вземат проби от водата, в която се намирам. Следи се за хранителните вещества и електролитите — но също така и за секретите, които отделям аз самият. От няколко дни се забелязва покачване на „параноидните титри“. Всички ние знаем какво означава това: вътрешно самозареждане.

Но този път визитацията не прибегва до успокоителни средства, за да уравни нарастващата ми мнителност. Погрижиха се да ми намерят „друга занимавка“ — ако ни провърви, тя може да има ефект на психофармакологично средство. А нали всички сме загрижени да не стана зависим от прекалено много лекарства. И така, снабдиха ме с четящо устройство. Поставиха до мен в нишата прожекционен апарат за диапозитиви. От тавана, пред параваните на строителните работници, провесиха, екран. Необходимо е само да задействам със собственото си движение фотоклетката в аквариума, и четящото устройство се включва: върху екрана започват да се редуват страница след страница. Отначало вървеше ужасно бавно. Но сега диапозитивите с поредната страница се сменят на всеки три секунди. Освободената ми памет действа на ейдетична основа, ще рече, запечатва всичко като камера.

Все още ми позволяват само определени четива. Три вида засега: старите обикновени търговски каталози, нотни партитури и учебници за централната нервна система.

— Колкото повече знаеш за това как си устроен и функционираш, толкова по-спокоен ще си — смята професорът.

Може би. Но може да стане и обратното: който е надниквал в кутията на цветен телевизор, като нищо ще остане с впечатление, че той всеки миг може да даде стотици дефекти. Или ако човек се

замисли за собственото си сърце, за безкрайно сложния координационен процес, който предхожда всеки негов удар — нима това ще го успокои? Но за себе си мисля, че наистина се поуспокоих, откак започнах да се ограмотявам. Пък и химическият анализ на отделяните от мен секрети с нищо не противоречи на тази оптимистична констатация. Човек се чувства по-сигурен, като знае, че нервните клетки или „разсъдъчните клетки“, които изграждат мислещата част на мозъка, не са по-малко на брой от небесните тела на Млечния път. И че между тези нервни клетки, или неврони, съществуват 1.000.000.000.000.000 синапси или връзки. От това дали се помъдрява? Кой знае. Кой може да каже всъщност колко място изисква една мисъл или един спомен. Да вземем острова на Флинк, дали се вмести в една-единствена нервна клетка, или му е необходима цяла планетна система от неврони? Питам професора тази сутрин. А той само се разсмя и каза:

— И ти задаваш този въпрос на нас! Не мислиш ли, че по-скоро ние би трябвало да го зададем на теб?

Дали мозъкът служи на тялото, или обратното? Никой от учебниците не отговаря на този въпрос, макар че в библиотеката на „Биомаш“ би следвало да има и такава литература. Ако мозъкът служи на тялото, той следва да се разглежда като придатък, орган наравно с много други органи, система за обратна връзка и контрол, регулатор или просто реле, без което тялото ще се върти като свредел, ще заври или ще изсъхне.

Може би съм пристрастен, но за мен е естествено да разсъждавам в обратната насока: тялото, което съм напуснал, където и да се намира то — на гробището, във формалинов разтвор, камера за замразяване или дори да броди нейде като възкръснал зомби — това тяло за мен не е нищо друго освен сложно изработен костюм. Система от протези и спомагателни двигатели, която също като при тениса само подава топките, които ще разиграе мозъкът, тоест моя милост. За да ям, необходими са ми ръце, уста, стомах и тъй нататък. За да стигна до масата, необходими са ми крака. Почти всичката храна се изразходва от тялото, но за да се поддържа необходимият гликозен процент в мозъка — мозъкът усвоява само въглехидрати, — е необходима цялата тази многосъставна система, това уязвимо, капризно, досадно и глупаво тяло. Тялото е глупаво. Глупаво като ряпа или като дърво.

Мозъкът — това съм аз. Но къде точно в мозъка се намирам? Питам визитацията. Както винаги, когато възникват въпроси от по-общ характер, отговори професорът:

— Честно казано, Ипсилон, веднъж зададох на бившата си жена същия въпрос. И знаеш ли какво ми отговори тя? Никога не се била замисляла. За нея отговорът бил ясен: някъде в главата седяло бяло човече и управлявало цялата машинария също като техник пред пулта на атомна електроцентрала. И това човече било нейното „аз“.

Бяло човече? Може ли това да бъде утеха за един простосмъртен? Значи когато умираме, това човече напуска кораба? А как изглежда то отвътре? Има ли мозък, мускули, стомах? Може би в мозъка на бялото човече на свой ред има още по-малко, зелено миниджудже, което се разпорежда с цялата машинария от въртящия си стол. А вътре в него да се крие червено, в червеното — лилаво човече, и тъй нататък — докато се изредят всички цветове на спектъра.

Вечер понякога се излягам мислено на гръб. Настанявам се удобно с ръце под главата и леко присвити колена. Лежа си аз и не откъсвам поглед от свода на моето звездно небе. По него не се виждат обичайните съзвездия; няма ги Голямата мечка, Плеядата, Орион и Малкото куче. Затова пък моето небесно покривало, изтъкано от неврити, е изпъстрено с безброй шарки на една по-различна бродерия. Жалко само, че нямам хартия, писалка и силен телескоп.

Предстои посещение на Управителния съвет — във връзка с определянето на бюджета. Броят на визитациите е удвоен, Джордж минава още веднъж следобед. Дали отбелязвам напредък? Дали са оправдани разходите, свързани с мен? Напоследък повечето време мълча. Искане ми се съвсем да млъкна. Но ако изобщо престана да говоря, рискувам живота си. Близкото до ума ще е те да решат, че са засегнати някои от основните разсъдъчни полета. Не искам да ме изхвърлят при отпадъците.

Управителният съвет е насрочил посещението си непосредствено след обяда. Два часа преди обяда професорът поседя при мен, като ме галеше по гърба. Нежно, изкусно, но преднамерено. Ема твърдеше, преди да излезе в отпуск, че Джордж се слави като голям донжуан. Когато без заобикалки я попитах, каза, че не говори от собствен опит.

След обяда, даден от Управителния съвет, посетителите изглеждат развеселени, сити, а някои и сънливи — като хора с пълен стомах. В Управителния съвет влизат седмина души. Трима от тях са сътрудници на този институт. Те не показват голям интерес. Преглеждат си някакви коректури, докато професорът говори и ме представя. Един неспециалист от Управителния съвет — от табелката с името му се вижда, че той представя администрацията — задава въпрос за „целите“. По лицата и споглежданията на тукашните сътрудници разбирам, че въпросът издава неосведоменост. Но професорът търпеливо обяснява.

Когато смятам, че вече ще се заемат с мен, вниманието им се спира на вентилацията. Един по-възрастен мъж от Управителния съвет е член и на Комисията по охрана на труда. Завързва се дълъг разговор. Надвесват се над аквариума, без да ги е грижа за мен. Осветяват с джобно фенерче тавана на нишата.

Най-сетне някой се сеца и за мен. Ниска, пълничка жена с очила, прикачени към ланеца на врата ѝ.

— Чудно ми е как ли живее без компания — казва тя и се усмихва; не на мен, а на професора.

— Чистият интелект не държи много на социални контакти.

Останалите от Управителния съвет — с изключение на сътрудниците — също се заглеждат. Единият прави кисела физиономия. Другият се подсмихва. Не ме изненадва, че ги карам да се чувстват неловко. На никого не му е приятно да се сблъска толкова пряко и брутално с най-съкровената си същност.

Членовете на Управителния съвет се изнизват един по един от лабораторията, а аз се чувствам забравен от всички. Ема — защо ме изостави? Без външна намеса, без каквито и да е изкуствени препарати потъвам в дълбока депресия. Всичко е безсмислено.

След няколко минути влиза професорът, екипиран за голф. Вдига победоносно палец и се смее:

— Ах ти, хитрецо, покори сърцата им! Одобриха бюджета, както го искахме.

— Не ми изкарвай ума! — казвам аз.

— Точно това се стараем, Умник. Необходим ни е твоят ум. Не ти самият.

Професорът си подсвирква доволно и излиза, праметнал през рамо калъфа със стиковите за голф. Калъфът има формата на дебела тръба. Като по мярка за ракетен снаряд или портативна минохвъргачка.

Тази нощ белите мишки отново се появиха. За разлика от миналия път сегашното им нашествие не бе тъй повсеместно. Откъде знам, че е имало предишен път? Май скоро ще стане нужда от ново електропрочистване. Никак не е приятно да те преследва миналото. Спомените ми са преди всичко чувства. На първо място чувството за вина. За какво ли всъщност съм виновен? За нещо ужасно — но какво?

Мишките се държаха много възпитано. Първата — която беше дълга около два метра и със завидна лекота вървеше изправена на задните си лапи — надзърна най-напред от прага в левия ъгъл, усмихна се любезно, почука с пръсти на вратата, изчака няколко мига и чак тогава прекрачи лабораторията, като се поклони леко първо към мен, а после и към екрана, сякаш зад него би могло да има някой. С лапи, скръстени на гърба, мишката се поколеба малко и се огледа наоколо с усмивка. Сетне наклони глава, погледна отново към мен и въпросително посочи вратата. Не можех да ѝ откажа да покани и дружките си. Те запристъпваха с пружиниращи колена, почти на пръсти, смутено усмихнати и гузни заради късния час. Една друга си сочеха с пръст разни предмети из стаята. Мимиките им изразяваха две състояния: захлас и възхищение.

Все повече мишки влизаха в лабораторията. Скоро престанах да ги броя. Бяха дълги по около два метра, някои може би по два и половина. При целия наплив гледаха мустачките им да не влизат в допир. Настъпваха се най-безогледно, ръгаха хилави лакти в дългите си кореми, но мустачките пазеха, сякаш бяха тънки стъклени нишки. Колко добре ги разбирам. И аз треперя за двете сребърни нишки в темето си, както и за единственото си око.

Но какво търсеха всички тези мишки посред нощ в лабораторията? Предполагам, че дойдоха като делегация. Бяха много, сигурно повече от 40. Имаха шанс да ме видят само ако минеха до сами аквариума.

Предполагам, че посещението на мишките беше съвсем служебно. Толкова тактично се държаха. Дори наставницата им, мишката, която влезе първа, не посмя да ме безпокои с никакви конкретни въпроси. Цялата група се изниза бавно и ме огледа; повечето мишки прикрепяха мустачки с розовите си лапички. Смешно изглеждаше — сякаш разнасяха проблясващи, бели житни снопи. Безкрайната върволица на белите им кожухчета доста ме отегчи и задряхмах. Намерил съм си начин да „жумя“. Тъй като нямам клепач, който да затворя, допирам око до стъклото на аквариума. Като притиснеш окото, оптическите възприятия се променят, изображението се размазва и се накъсва от черни петна. Това е моят начин да загърбям околната среда. Когато отново погледнах, от цялата делегация нямаше вече помен; мишките се бяха изтеглили — възпитано се появиха, възпитано изчезнаха. Само дето не са забелязали, че тук-там по пода и из ъглите са нападали бели косми и валма. Иначе положително биха ги почистили.

Размишлявам над посещението на мишките. Най-поразителното е големината им. Никога не съм виждал опитни мишки, по-дълги от двайсет сантиметра, без да се смята опашката — излиза, че тези са десет пъти по-големи. Но обяснение има. Знам, че Джордж и екипът му правят никакви опити с мен. Понякога ме изключват и всичко наоколо става черно — или по-скоро бяло — за различни периоди от време. Не е никакъв проблем да ме преместят в много по-малко помещение, да речем, в грижливо направен макет на лабораторията, намален при мащаб 1:20. Ако сложат такава лаборатория-играчка пред аквариума, как ще преценя дали мишките са два метра, или двайсет сантиметра?

Ремонтът на лабораторията приключи. Сложили са и нови плочки на мястото на двете махнати лабораторни маси. С блясъка си новите плочки се открояват от старите. На стената срещу мен са иззидали нова ниша, по-широка и малко по-ниска от моята. В нишата са поставени полици. Върху полиците стоят седем стъклени вани с различна големина. Две са колкото моя аквариум, някои са по-малки, но едната е поне два пъти по-дълга. От тавана на нишата, нагъсто като на театрална сцена, висят контакти, жици и прожектори. Под нишата има четири осцилоскопа, обърнати с прозорчетата нагоре. Виждат се и вакуумна помпа, трансформатор и разни други електрически съоръжения.

Дали това вещае мрачно бъдеще? Дали новата ниша не е предвидена за мен? Визитацията не отговаря на подобни глупави въпроси. От Флинк между другото разбрах, че в почивката, докато пиели кафе, ставало дума за „зърнотерапия“. Понятие, което може да прозвучи безобидно, но след изчитането на годишника „Неврофизиологични новости“ за мен то не е непознато. Зърнотерапия означава вкарване на микрокомпютри-зрънца в жива тъкан. Разграничават се зърна и щифтове: щифтовете са микрокомпютри с формата на тънки като косъм нишки, които се инжектират в нервна тъкан, като се насочват към определени центрове или нервни ядра. За разлика от тях зърната се вкарват направо в кръвообращението, циркулират заедно с кръвните телца и след това засядат на различни места в централната нервна система. Две са съществени отлики между зърна и щифтове. Щифтовете имат много по-голям капацитет от зърната благодарение на огромната си повърхност в сравнение с тях. Но в един мозък не могат да се вкарват безброй много щифтове, без опасност да се прекъснат напречни нервни връзки или да се наранят нервни обвивки. При зърната съществува пък трудност от съвсем друго естество: как да попаднат точно на необходимото място. Те

трябва да имат форма, която да позволява пълно сцепление с нервните клетки.

Общото и при двата метода е опасността чуждото тяло да бъде отхвърлено. Ползата по принцип също е еднаква: разсъдъчната тъкан се разтоварва от някои по-механични и стереотипни функции, като например заучаването и запаметяването.

Знам, че съм прекалено скъп и учените няма да рискуват току-така. Ще са им необходими месеци, а може би и години, за да обучат някого, който да ме замести. Въпреки това неволно изпитвам неприязън при мисълта да ми вкарат зърна или щифтове. Съзнавам, че това е чиста проба сантименталност; всъщност с нищо не е по-страшно от вкарването на винт в пукнатата бедрена шийка. И въпреки това не мога да се примиря. Космосът на мислите ми е разнообразен и богат като Млечния път. Не искам из него да блуждаят никакви спътници или сонди. Не искам да нося в сърцевината си метал.

Днес следобед ми сложиха нов съквартирант на мястото на кучето. Донесоха хладилна чанта и от нея извадиха нещо, което не можах да видя, защото стояха помежду ни.

Часове наред се мъчих да докарам на фокус новия си другар. Но разстоянието не е малко, около седем метра. Дали навремето съм бил късоглед, или просто образът се разкривява от разтвора в аквариума? Постепенно започвам да си изграждам представа за моя съквартирант. В зеленикавия, искрящ аквариум се мерзелее нещо бледорозово. Най-често стои неподвижно — размазано петно непосредствено под повърхността, но от време на време буйно се разтриса, без каквато и да е видима причина. Когато се размърда, прилича на сепия с къси, дебели пипала, които се вият и блещукат. Моят другар като че ли не е добре със зрението — щом се разбуяства, забива се в стъклото и за няколко мига притихва сразен, като птица която се е блъснала в прозорец.

Пришелецът е ръка, самостоятелна ръка. Тази вечер и двамата ни окъпаха, първо мен, а после него. След банята, докато се чувствах като между току-що огладени и още влажни завивки, наблюдавах най-подробно как Кърт отиде до пришелеца, сложи си гумени ръкавици, извади го от аквариума и го сложи върху една кърпа. Сетне дойде при мен и ми го показва: човешка ръка, неестествено бяла като всяка ръка, която е киснала продължително във вода. Ръка, отрязана и съшита

точно над китката. Тя плахо протегна показалец — като охлюв, който след дъжд крайно подозрително показва едното си пипало. Тя — или той — навярно е сляпа. Преди да я върне в аквариума, Кърт би на ръката инжекция в една от синьозеленикавите вени на гърба ѝ. Предполагам, че това беше храна. Ръката с дебелината си кожа едва ли може да поема храната като мен — направо от разтвора, в който плува. При инжекцията ръката потръпна — следователно е запазила част от сетивността си.

Не знам как да вляза във връзка с безцелно плуващата ръка, която по липса на по-сполучливо хрумване именувам Ръката. С шимпанзето използвам езика на знаците. Ръката, то се знае, е изключително подходяща за жестикулиране, но тя пък не вижда. Вярно, ноктите ѝ са запазени, но не ми се вярва много, че могат да се използват като светлочувствителен орган. Дори да е възможно, образите положително ще бъдат съвсем примитивни и далеч по-лоши от начупените огледала, които улавя мухата със своето сложно око. В най-добрия случай ноктите могат да се използват като слънчеви батерии. Защото по някакъв начин Ръката се влияе от светлина; иначе не биха насочили към нея прожектор. Имам чувството, че ноктите все търсят светлинния източник. Когато притихне след някой от внезапните си пориви да плува, Ръката винаги се сключва в полуюмрук, тъй че ноктите образуват пръстен от пет правоъгълничета, насочени към прожектора.

Дали Ръката чува? На няколко пъти тя обръща длан към мен и я присвива като човек, който надава ухо. Само дете няма слухов орган, който да поеме звука. Затова пък ми се струва, че силното място на Ръката е сетивността. Понякога тя притиска пръсти към стъклото. Да имах крак, бих затропал по дъното на моя аквариум; а Ръката, ако е достатъчно чувствителна, ще улови вибрациите. Морзовата азбука ще свърши чудесна работа, поне що се отнася до мен, тъй като аз я владея. Откъде знам морзовата азбука? Дали в миналото съм бил телеграфист?

Ръката се движи с учудваща лекота, макар че няма връзка с лакът и рамо. Много от мускулите на пръстите водят началото си нагоре от китката. Но вероятно не се изисква кой знае какво усилие, за да преодолее собственото си тегло. Затова като че ли са достатъчни и късите мускули на пръстите. А и подемната сила на водата! Защо иначе ще държат една жива ръка под водата — освен ако не са решили

да използват подезната сила. Болни от детски паралич, които не могат да вървят на суша, често плуват изненадващо свободно.

По една чиста случайност открих как можем да общуваме — Ръката и аз. Често ме преследват фантомни усещания: сърби ме гърбът, потреперва бузата ми. Изведнъж ужасно ме засърбя дясното ухо, което поне си е на мястото. Съвсем несъзнателно вдигнах към него дясната ръка, която вече нямам, пхнах в ушния канал средния пръст и го завъртях. Същевременно надзиравах Ръката; нали и без това не мога да отмествам поглед. И какво да видя, тя следваше движението, което си представях, че върша аз. Вдигна се, сгъна четири пръста, но средния пръст остави опънат. Че като започна да го върти — сякаш завиваше винт с отвертка. Какво чудесно облекчение изпитах от този пръст, притиснат към ушния ми канал!

Флинк отново е тук и все неговото си знае, договора за съхраняването на нашите спомени. Не ми се слуша за острова на маймуните и африканските джунгли. Искам Флинк да се махне, защото пречи на упражненията ми с Ръката. Тя изобщо не го занимава. Той гледа на нея като на екзотична морска звезда в градски аквариум. И за нищо на света не иска да подпомогне моите опити да вляза във връзка с нея.

— Остави я Ръката — жестикулира Флинк. — Ние, мислещите същества, трябва да държим един за друг!

— Нали вече държим един за друг! Кълна ти се, знам живота ти наизуст, до последната сричка и запетайка.

— Но аз не знам нищо за твоя живот освен онзи спомен, в който не си сигурен, за жената в черно, гдето те гали по бузата, докато ти лежиш под апарата за изкуствено дишане. Може ли това да се сравнява с острова на маймуните?!

Разбира се, за мен няма нищо по-лесно от това, да си измисля някакъв живот, та Флинк да миряса. Ето на: космически инженер с жена домакия и две деца в училищна възраст. Или: цирков акробат, ерген, който е паднал от купола и си е счупил врата. А защо не и убиец рецидивист, чиято смъртна присъда е изпълнена под научен надзор? Списъкът на възможностите е дълъг като телефонен указател. Но аз не разказвам на Флинк тези измислици. Опасността да падна в ямата, която сам съм изкопал, е прекалено голяма: ако отново ме подложат на електротерапия, Флинк ще ме вземе под свой обстрел още щом дойда в съзнание. А аз доволно и безрезервно ще изслушам измислената история на моя живот, която той простодушно ще ми поднесе.

— Приготвил съм ти подарък! — казва Флинк и измъква някаква зелена папка.

— Изненада, така ли?

— Бих казал да: ето го твоя живот.

Флинк гордо притиска корицата на папката към стъклото на аквариума. Чета: ИПСИЛОН, анамнеза и пр. За миг пред единственото ми око се спуска перде. Зрителното ми поле се превръща в непрогледен тунел, сякаш ще изгубя съзнание. Наистина ми се завива свят, повдига ми се. Какво щастие, че вече не съм включен към осцилоскопите: алармената система веднага щеше да се задейства.

— Откъде взе папката?

— От металния шкаф в подземиято, нали ти казвах!

— И откъде знаеш, че е моята?

— Нали пише Ипсилон. Със същите гарги, дето се виждат на пластира, лепнат на аквариума. Виж!

Флинк драсва с пръст в долния десен ъгъл на стъклото между двама ни. За пръв път съзнавам, че имам табелка с име. Как ли са се забавлявали след последната електротерапия, когато известно време мислех, че се казвам Умник.

Флинк започва да прелиства папката. Тя е дебела, стотина-двеста страници. Пред погледа ми пробягват плътно изписани листа, кривите на електроенцефалограми, лабораторни резултати, шифри.

— Защо не откраднеш собственото си досие? — питам аз. — Тогава ще си независим от мен, от това, дали ще запомня детството ти.

Отначало Флинк се прави, че не ме е чул. Когато повтарям въпроса си, отговаря смутено:

— Ами не умея да чета. Знам само отделни букви.

Все мислех, че Флинк може да чете — какво прибързано заключение. Ако някой владее езика на жестовете, това, разбира се, далеч не означава, че умее да чете букви. Та нали неграмотният човек може да е много сладкодумен, а иначе да не знае да прочете дори собственото си име.

— Ако можех, щях да ти прочета цялото досие, Ипсилон.

— Радвам се, че не знаеш да четеш.

— Но имам една идея. Всеки път ще откъквам по няколко листа и ще ги притискам към стъклото, точно срещу окото ти. Та ти четеш по-бързо от който и да е човек... Или ако искаш, ще опитам да извадя копия, които да вкарваш в четящото устройство.

— Четящото устройство го прибраха. Не бяха уверени дали ми се отразява добре.

— Тогава и аз не знам. Но ако побързаме, ще успееш да прочетеш две-три страници и сега?

— Ще те помоля нещо много важно, обещавай, че ще направиш това, за което те моля.

— Разбира се.

— Искам веднага да слезеш в подземията и да върнеш папката на мястото ѝ в металния шкаф.

— След като положих толкова усилия да я задигна?! Измислил съм вече и отлично скривалище: зад казанчето в тоалетната.

— Върни я. Ще забележат, че е изчезнала!

— Кой ще заподозре мен, глупавата маймуна!

— Моля те.

Флинк е огорчен. Съкрушен, той прелиства папката като пачка банкноти, които изведнъж са се оказали почти без стойност.

— Да можех да разбера поне защо?

— Защото това е непосилно за мен — казвам аз. — Връщане назад няма. Непосилно ми е да се занимавам с един живот... Може би имам деца, Флинк. Но не желая да знам. Нямам сили. А и понататъшното ми съществуване тук зависи от моето усърдие. Замислял ли си се какво ще стане, ако професорът разбере, че съм си завирал носа в досието? Пак ще ме подложат на електротерапия.

Флинк се оживява и сменя темата на разговора, мигом забрави разочарованието и отново е въодушевен:

— Знам за какво искат да те използват!!

Откъде ще знае Флинк? След като не може дори да чете.

— Благодарение на теб ще се създаде прецедент!

— Какъв?

— Ако не беше попаднал тук, щеше да си вече мъртъв, нали? А ако се грижат добре за теб, може да живееш още осемстотин години?!

— Да речем.

— Не разбираш ли, Ипсилон: за науката ти си нещо като игра на бинго! Пряка, практическа полза няма, но благодарение на теб се създава прецедент. Ти доказваш, че ако науката вложи достатъчно средства, смъртта не е непреодолима. Или най-малкото може да бъде надхитрена с цели осемстотин години! Нали вие хората точно това очаквате от науката: обещание, че костеливата жена с косата може да се държи под ключ!

— Хубава теория, Флинк...

— Гениална! Признай.

— Но погрешна. Ами електротерапията срещу паметта ми? Ами езиковите упражнения? Ами притесненията, щом коефициентът ми на интелигентност започне да спада? Ами тези скъпи антени? Ако работата беше просто да се покаже, че е възможно да се поддържа живот в мозъка, щяха ли да рискуват живота ми с разни сложни операции. Грешиш, Флинк.

— Извинявай. С горчицина признавам, сложи ме на място, и ми е болно, като виждам, че умът ми не сече като твоя...

— Мисля, че ми се готви нещо много специално. Прекалено скъпо струвам, за да бъде просто цирков номер. „Биомаш“ е тежка фирма — с капиталовложенията си преследва нови приходи.

Флинк капитулира пред логиката на свободния пазар, стисва зелената папка под мишница, кимва и излиза с тромава походка.

Има и други обстоятелства, които подкопават теорията на Флинк. От известно време ми дават кортизон, в малки дози. Отначало не обърнах внимание. Но когато започнах да се чувствам подпухнал, да страдам понякога от необяснимо безпокойство, а и от кошмари, поставих въпроса пред визитацията. Да, давали ми кортизон, хормони от надбъбречната жлеза. Защо? В отговор последваха недомлъвки. Само че ме подценяват: мисля, че готвят някакво присаждане. За да го осъществят, трябва да потиснат имунната ми защита.

Къде ли ще ме присаждат? Дали в тялото на някой склерозирал държавен глава? Бих предпочел да се върна в старото си тяло. Току-виж го закърпили, докато съм лежал тук. Някогашният ми череп ме влече, сякаш съм пиленце, което гледа да се върне в старата си гнездилка. Фантазмагории! Кой ще седне да потиска имунната ми защита, ако ще ме присаждат на самия мен.

Днес е събота, ще полудея от сърбеж. Стрелкам се из тесния си басейн като подплашен костур. Жадувам за съприкосновение с някого. Без значение от какъв пол ще е, само да е живо същество. Залепвам за стъклото и притискам дънера си към твърдата му повърхност. Стажантът, който току-що ме нахрани, потапя пръст в аквариума, но аз атакувам настървено и изплашен, той напуска полесражението.

Какво ми става?! Откак се помня тук, никога не съм бил толкова похотлив. Знам, че не мога да разчитам на простреляната си памет; но чувствата си обикновено разпознавам, те не изискват азбучно систематизиране. Втрещвам сладен поглед в Ръката от насрещния аквариум. Дали да не се гмурна към дъното, да събера сили, да се засия и като подводна ракета да прелетя през стаята, за да кацна право в прелъстителката гънка между палеца и показалеца?!

В мозъка ми проблясват порнографски сцени. Подгонен от страсти, отново кръжа из аквариума. Катурвам се с корема нагоре, с жадни за допир цепки и гънки. Но никой не идва да утоли копнежа ми. Едвам успявам да се преобърна отново с гръб нагоре — нямам желание да лежа като безпомощен бръмбар и да се удавя в собствените си телесни сокове. Замаян, бавно потъвам към дъното като монета, хвърлена в кладенец. И изведнъж съзирам професора, Джордж. Какво търси тук, нали е събота?!

— Спокойно, спокойно, Ипсилон — казва той и потапя цялата си ръка.

Аз се притискам, търкам се в дланта му, най-сетне намирам жадуваното облекчение.

— Сега по-добре ли е?

Кимам изтощен; ушите ми също са клепнали.

— Малка грешка. Стажантът сбъркал и ти капнал от тестостерона, предвиден за един от скопените петли в птичарника. Бързо ще ти мине.

Така значи, поел съм доза полови хормони. Остава само да пъпчасам.

— Защо не питате първо? — казвам аз. — Нали вече можем да разговаряме. Включете ме и мен да проверявам етикетите на лекарствата!

— Заслужава си да помислим по този въпрос. Джордж е донесъл голям калъф с женствени форми; в него едва ли държи стикове за голф.

— Искаш ли да ти посвирия малко? — пита той и изважда челото.

Приготвям се да слушам с удоволствие. Джордж придърпва стол, завива крачето на челото, опитва лъка, настройва инструмента, вдига поглед към тавана, замахва, навежда се и започва да свири.

Какъв красив звук. С двете си антени слушам пиесата на стерео. Музиката винаги ме омайва. Знам: дълго време смятах, че когато слушаш музика, трябва да извикваш във въображението си различни картини. Това ме затрудняваше и бързо затъвах в една безполезна образност. Но не много отдавна — колко отдавна? — открих, че няма защо да си представям разни картини. Достатъчно е да взема присърце темата, да я прегърна като своя и да я следвам; без илюстративен баласт, без асоциации, които само я смущават.

Джордж подсушава ръце в носната си кърпа, замижава, избира следващата пиеса и отново засвирва. Води лъка като истински професионалист. Всестранно надарен човек е той: професор по неврофизиология, играч на голф и челюст! Когато Джордж завършва втората пиеса, някой в лабораторията ръкопляска силно и малко непохватно. Без да го забележа, Флинк се е вмъкнал тук и сега седи върху единия от осцилоскопите. Тъй като е събота, днес не е с бяла престилка. Вместо с дрехи сега шимпанзето е само с една сребриста вратовръзка, която елегантно краси губещата му се шия. Ръкопляска с дългите си лапи, хили се с противните си зъби.

И аз искам да ръкопляскам! Едно, защото ми харесва, и, друго, защото между Флинк и мен възниква съперничество. Кой ще се хареса повече на Джордж? Усилено си представям как аплодирам. Отначало с ушите, но в това има нещо неестествено. Сетне с липсващите си ръце. И изведнъж съзирам трети слушател, който също е очарован от Джордж. Ръката! Тъй като е сама, тя не може да ръкопляска в истинския смисъл на думата, а само шляпа по стъклото на аквариума. Но колкото повече се вживявам в мислените си аплодисменти, толкова

по-ревностна става Ръката. Хвърчат пръски вода, толкова нависоко, че Джордж оставя челото и покрива аквариума на Ръката с бялата си носна кърпа. Твърдо съм решен да ръкопляскам още по-енергично след поредната пиеса.

Професорът продължава да свири, свири, та чак пот се лее. Но сега вече и двамата с Флинк не го слушаме. Само се дебнем кой пръв ще започне да аплодира. Аз, разбира се, аз преценявам много по-бързо от едно полуграмотно шимпанзе. Но какво е това: на секундата с мен започва да пляска и Ръката! Шляпа тъй ревностно, че бялата носна кърпа пада във водата и се омотава в два от пръстите ѝ. Ръката се превръща в удавник, който прави последен опит да привлече вниманието към себе си, издига развяващата се носна кърпа...

В следващия миг Ръката отново се свестява за моите аплодисменти, пляска вече неистово. Аз спирам рязко. Ръката също спира. Аплодирам буйно. Ръката също буйства, доколкото ѝ позволява носната кърпа. Това означава, че посредством Ръката аплодирам всъщност аз самият; тя е изцяло в моя власт. И по-рано съм забелязвал подобни признаци. Но сега имам пълното ѝ подчинение! Измъквам се от носната кърпа; плясвам по водата, тъй че да изпръскам Флинк — победоносно свивам юмрук.

Джордж, който любезно се покланя на Флинк, забелязва, че става нещо необичайно. С изумление следи движенията на Ръката. Аз веднага прекратявам и карам Ръката да се гмурне надолу. Не бива да се издавам толкова явно. Паметта ми е в тяхна власт. Но никога няма да им позволя да се доберат до умениято ми да командвам Ръката.

Слепците имат обикновено кучета-водачи. Но аз не съм сляп — какво е тогава Ръката за мен? За мен тя не е овчарско куче, а възможност да имам пръст в някои неща. Вечер. Персоналът си тръгна и аз се съсредоточавам в Ръката. Тя лежи в аквариума срещу мен. На полицата под нея има птичи кафез. Използват го да я пренасят само на по-кратки разстояния.

— Махни! — мисля аз и Ръката маха.

Малко непохватно, защото няма лакът, на който да се поклаща. Отстрани изглежда по-скоро като че ли напада стъклото.

— Излез! — мисля аз и Ръката подхваща мъчителни опита да се прехвърли през ръба на аквариума. Никак не ѝ е лесно, защото няма от какво да отскочи. Имало едно време една жаба и случило се тъй, че паднала във ведро със сметана. Стените на ведрото били толкова гладки, че нямало как да се покатери по тях. Нямало и издатина, от която да отскочи. Но жабата не се давала, плувала, плувала, докато избила сметаната на масло, а сетне се покатерила върху бучката и с един скок, право навън. Но какво да правиш с ръка в стъклена вана, пълна с подсолена разтвор? Не върви да искаш от нея да подкваси морето.

Над аквариума на Ръката стои бял пластмасов бидон — резервен пълнител с вода. Когато нивото в аквариума спадне, вентилът му автоматично се отваря. Карам Ръката да гребе водата встрани от дълбокомера, тъй че да го надхитрим. Така успяваме да повдигнем нивото на водата в аквариума почти до ръба. Сега Ръката се хваща с два пръста за ръба и започва да се надига. Успя! От аквариума Ръката се строполява върху покрива на кафеза. За миг застива. Щом се съвзема, слиза от кафеза и продължава надолу. Вече не я виждам. Но я привличам към себе си като магнит. Тя се лута по плочките на пода. През цялото време чувствам как разстоянието помежду ни се скъсява. Пръстите напипват тръба и започват да се катерят, Ръката достига една

полица и тръгва по нея рачешката и на верев. Тържествувам, когато тя изведнъж се появява в нишата точно пред мен.

На следващата нощ карам Ръката да повтори точно същото упражнение. Не можем да рискуваме. Най-пагубно би било, ако Ръката не успее да се върне в убежището си. Ако се заклеци някъде или нощният пазач я стъпче. Не успее ли да се върне за закуска, тоест за инжекцията, много скоро ще хване гангрена и ще умре.

И така всяка нощ. Едно и също, едно и също. Но на седмата нощ вече се чувстваме готови. През две врати, до стаята, където се събират в почивките на кафе, се намира канцеларията на секретарката. При всяко излизане от аквариума съм се старал да опозная по-добре близкото обкръжение. На седмата нощ изпращам Ръката в канцеларията. Тъй като тя не вижда, ще трябва да се ориентираме по чувство и интуиция. В часовете на самота съм залягал да развия особено интуицията в освободените мозъчни полета. Изработил съм си не само шесто чувство, но в зародиш вече и седмо, осмо. Задачата на Ръката е да отмъкне от канцеларията молив, бележник, плик, а по възможност и марки.

Първата нощ Ръката домъква плик и гордо ми го показва. Заедно се възхищаваме на придобивката почти цял час, сетне идва време да помислим къде да скрием плика. Мушваме го под моя аквариум. Между дъното и плочките на нишата има половинсантиметров процеп.

На следващата нощ Ръката се връща с молив, който обаче е прекалено дебел, за да влезе в процепа. Ръката отнася молива със себе си и го пуска между триците на дъното на кафеза. Накрая успяваме да задигнем и телефонен бележник. Него вече няма как да го скрием. Оставяме го ей така и разчитаме на небрежността, която се шири сред персонала. Двете заместнички, които си делят часовете на Ема, досега не са се проявявали като особено амбициозни.

Няколко нощи подред се упражняваме в благородното изкуство на краснописа. Резултатите след първата седмица са ужасяващи. Лишена от горната си част, ръката е принудена да пълзи с молива по мъничките листчета на телефонния бележник. Олюлява се като шотландец под тежестта на дълъг 25-килограмов прът, който трябва да се метне възможно най-далеч. Друг проблем, който предвиждах, но все пак съм подценил, е какво да правим с изподрасканите листчета. Не можем да ги оставим да се търкалят наоколо. И на това се намира

разрешение — на връщане Ръката се отбива в съседното помещение и дава на мишките да изгризат хартийките.

След една седмица почеркът ни е вече четлив, само толкова. Но на кого да пишем? Дали до Радиото, да си пожелаем любимата песен? Или до някоя организация, като се оплачем от условията, при които сме поставени? Безсмислено. „Биомаш“ членува в международен профсъюз на научните работници. Няма съмнение, че Джордж и фирмата спазват съществуващите правни норми. Дори да не е така, положително имат адвокати, които ще ги оправдаят.

Една нощ решавам, че можем да си пишем с някого. Заедно съчиняваме обявлението за рубриката „Запознайте се“:

Мъж на четирийсет години, неженен, със сериозни намерения, търси сърдечно запознанство.

Довършваме писмото следващата нощ и залепваме плика — това не се оказва толкова просто. Сега вече остава само марката. Знам, че в канцеларията има, в металната каса, но тя за съжаление е заключена. В очакване да се сдобием с марка, мушваме плика в скривалището под аквариума. Като че ли най-сетне ще започне истинският живот.

На следващата нощ Ръката измъква писмото. И го хвърля на мишките да го изгризат. Не искам никакво сърдечно запознанство! Искам да се върне Ема.

Днес присъствам на следобедното кафе. Пренесоха ме върху откачената вратичка на един шкаф. Така водата в аквариума не се плиска много и опасността да ме хване морска болест намалява. Ето ме вече и край масата в стаята на персонала. В другия край на масата е приготвена голяма торта. Между тортата и мен стои ваза с изсушени цветя. Букетът ми пречи да видя самата торта. Но тънките розови свещи стърчат над цветята. Тортата има 21 свещи. От тясната страна на масата, на едно детско столче, седи рожденикът. Флинк навършва днес 21 години. Поканата му малко ме учудва. Нали не биваше да издаваме, че сме приятели.

Белите мишки не са зачетени, но затова пък е поканена Ръката. Затворена е в обикновена папагалска клетка, която поставят до моя аквариум. Ръката не проявява особен интерес. Тихичко шумулка из триците на дъното на клетката.

Не виждам Джордж — а съм сигурен, че е поканен. Приветствие към виновника за тържеството произнася наместо това ветеринарният лекар, който се занимава най-пряко с Флинк. Познавам го съвсем бегло. Словото, което държи, навява печал, но е пропито, струва ми се, от най-искрено чувство.

— Скъпи Флинк — подхваща ветеринарният лекар, като забива нос в бележките си, — двайсет и една години, нищо работа, ще рече някой, но за едно шимпанзе това не е малко. На тази възраст човек тъкмо е завършил своето учение. А шимпанзето стои вече на прага на златната средна възраст. За теб, Флинк, животът започва не на четирийсет, а на двайсет години. Както всички знаем, могат да се кажат много, много хубави думи за златните години, които очакват Флинк оттук нататък. Но позволете ми да използвам случая и да пофилософствам. За мнозина, които не са се погрижили за свой дом, средната възраст не е кулминация на жизненото поприще, а задънена улица. Това ми припомня историята за онзи мъж на средна възраст, който цял живот се стремял нагоре. Животът му се струвал дълга,

стръмна стълба с мрачни сводове. Но откъм върха на стълбата му се мержелеела светлинка, сякаш там горе имало огряна от слънцето тераса с бухнали в зеленина дървета, цветя и водоскоци. И негова цел в живота станало да се изкачи колкото може по-скоро до тези висящи градини, които си представял като земен рай. Вървял нагоре упорито, без да знае що е нощ и ден. Докато веднъж, на попрището жизнено в средата, стигнал прага на сияйния отвор и вече се канел да излезе в градината на терасата. Но когато взел последното стъпало, ударил на стъкло, което запечатвало стълбата. И това не било обикновено стъкло, скъпи приятели. Там имало всъщност огледало! Светлината, в която мъжът виждал своето бъдеще, била само отражение от входа на стълбището.

А сега вдигам чашата с кафе за теб, Флинк. Нека всички вдигнем чаши за нашия рожденик. Защото сме уверени, че за теб, Флинк, целта на живота никога не са били лъжливите огледала. Макар че стоиш на земята здраво, с два крака, твойт поглед винаги е бил устремен към висините, към откритото синьо, истинско небе!

Всички край масата — ветеринарният лекар, стажантът и една от чистачките, зарязала за момент работа — се просълзяват, когато вдигат чаши за Флинк. Самият той реве така, че пръските от устата му набраздяват водата в моя аквариум с вълнисти кръгове като при дъжд. След това ветеринарният лекар поднася колективен подарък — фотоапарат, който автоматично промива снимките.

— От всички присъстващи! — подчертава ветеринарният лекар, но аз самият не съм давал пари; а и Ръката едва ли има някаква заслуга.

След това Флинк трябва да угаси свещите на тортата. Неловко положение. Устата му е прекалено широка, бърните му не са много подвижни и едва ли ще се справят със задачата. Въздушната струя свисти през тях без определена посока: веднъж отнася част от крема на тортата, при следващия опит подхваща две от сухите, леки като перца цветчета от букета в ниската ваза.

Стажантът иска да помогне, застава зад гърба на Флинк и се кани да духне свещите вместо него. Но тогава решавам да се намеся аз: втренчвам поглед в челото на стажанта и му внушавам своето хрумване. Той почти веднага включва и следва волята ми: отваря клетката, в която е Ръката. Аз направлявам Ръката и тя тръгва като паяк

към тортата. Вече при тортата, карам Ръката да подскача и пъргаво да се присяга към свещичките. С палец и показалец тя бързо стисва фитилите и ги гаси. Поопарвам се — нали нямаше как да наслюнча пръсти.

Ръката се заклаща към папагалската клетка, а Флинк получава първото парче от тортата, цяло-целеничко. И лакомо облизва черните си пръсти. Отрязват му второ парче и преди тортата да е разпределена, той вече е изял и него. Флинк изпръхтява от доволство, надига се от бебешкото столче, мята се на лампата и започва да фотографира всички наред с новия апарат. Катери се навсякъде из стаята да хване различни кадри: на етажерката с книгите, върху отдушника над печката, по пердетата, а накрая яхва дори аквариума и изстрелва една светкавица право срещу кората на големия ми мозък.

Щом щракне, Флинк веднага бърза да извади снимката, преди да изчака необходимото време. Но ветеринарният лекар го убеждава да е по-търпелив. Когато снимките са готови, Флинк не ги харесва. Накъсва ги до една и от лампата пръсва парченцата по цялата маса.

Следва проекция. Флинк е пожелал да види любимия си филм „Коко, горилата, която умее да говори“. Филмът продължава почти час и показва как една научна сътрудничка занимава млада женска маймуна с мимически език. Подробно се проследяват усилията на сътрудничката и не по-малките усилия на Коко. Аз се отегчавам и наместо това подхващам серия от упражнения с Ръката, която карам да се катери из клетката. Искам да проверя силата на мускулите ѝ. Истинско чудо е как Ръката привикна да се движи на сухо. Без да разчита на подемната сила на водата, тя върши сложни движения, които изискват мускулна сила.

Филмът свърши и Флинк тръгва да обикаля масата и да прегръща хората. Изведнъж запокитва фотоапарата по ветеринарния лекар. В следващия миг се вкопчва в пердето и рита по прозореца. Но стъклото не поддава. Тогава се мята към вратата. Само че тя е заключена. Всички замръзват смаяни, без да продумат. Флинк се свива в ъгъла под перваза на прозореца, старчески превитият му гръб остава извърнат към нас.

Ветеринарният лекар започва да се смее. Останалите се присъединяват към него. С един скок Флинк се озовава на перваза на

прозореца. Смее се и той — до сълзи. Сетне започва да ръкопляска. И не престава, докато всички не му аплодират.

На вратата се появява професорът. Зад него чака операционният асистент. Ветеринарният лекар хваща Флинк за лапата и го завежда при професора. Професорът взема Флинк на ръце и гали кокосовото му теме. Флинк ни гледа, хили се паникьосано и маха с дългата си лапа. Прекалено големият лигавник виси на шията му като престилка.

Правят се никакви приготовления. Изнесоха аквариума с Ръката в санитарния възел. Вчера трима мъже работиха повече от четиринайсет часа, за да инсталират контролна телекамера на мястото на аварийния душ, ще рече, на стената вляво от мен. Аварийният душ изчезна заедно с лабораторните маси. Тъй като тук вече не се държат киселини или други разяждащи химикали, той стана излишен. Малката сива камера с проблясващ обектив е монтирана на подвижно рамо: тя бавно обхожда лабораторията, от единия до другия край. За двайсет секунди тръгва от отсрещната стена, плъзга се покрай мен, стига до дясната стена и се връща в изходно положение. Когато тази сутрин по време на визитация попитах защо, професорът каза:

— Поставихме я по настояване на застрахователното дружество. Защото в сряда някой е проникнал в картотеката.

Но работата не е само в камерата. Днес целия предобед край отсрещната стена кипеше трескава дейност. Стажантът Кърт беше в стихията си. Настройваха и проверяваха четирите осцилоскопа. В момента електротехниците почиват. Кърт телефонира от съседното помещение на фирмата-производителка на телекамерата. Доколкото разбрах, получава се неблагоприятна интерференция между камерата и осцилоскопите. Те взаимно си пречат.

Електротехниците — две млади момчета по на осемнайсет години — седят всеки на своята стълба, дъвчат сандвичи с яйца и ме зяпат. Между две хапки разменят по някоя дума за мен. Единият намира, че е много интересно. Другият се възмущава. Възнамерява да разкаже за мен на своя енорийски свещеник. Първият му припомня, че това ще е разкриване на професионална тайна. Но другият не ще и да знае. Бива ли църквата да позволява изкуствено поддържан човешки мозък да плува в стъкленица с вода. Това сигурно е противоестественно. То само това да беше противоестественно, казва първият електротехник. Но някъде трябва да се тегли границата, отвръща му другият.

Кърт върхлита с една пластмасова чашка кафе, което се разплисква и по плочките на пода остава кафеникава звезда. Електротехниците продължават да дъвчат. Кърт поглежда часовника си. Електротехниците също поглеждат своите часовници — и захапват следващия сандвич, сухарин с пържена херинга.

Два часа по-късно в стаята се суеят шестима души: трима от телефирмата, които настройват камерата, плюс Кърт и електротехниците, които се занимават с осцилоскопите. Работят чак докато навън почва да мръква. Тогава се появяват професорът и доцентката. Но те не ми обръщат никакво внимание. Разпитват и гледат, сочат, пипат, прелистват таблици и спорят. Телеекипът си тръгва. Замества го екип от операционната, който докарва голям алуминиев цилиндър, сложен с отвора нагоре. Цилиндърът се върти като бетонобъркачка. От него излиза и тежка бяла пара от въглена киселина; парата обгръща краката на хората от екипа като булчински воал.

Сега вече освобождават и електротехниците. Останалите слагат предпазни маски и нахлузват жълтеникави гумени ръкавици. Една сестра разстила около празния аквариум зелени операционни кърпи, които вади от димящ метален барабан с помощта на дълги щипци. Закрепва и няколко кърпи около отвора на цилиндъра с помощта на аграфи. След това Кърт за последен път проверява осцилоскопите. Един техник пристига запъхтян с бяла кутия, в която разпознавам електроенцефалографа. Най-сетне като че ли са готови. Всички вдигат лица и поглеждат стенния часовник. След това професорът бръква с две ръце в цилиндъра. Изважда нещо, което по форма прилича на щраусово яйце. От охладеното „яйце“ се вдига пара. Не виждам какво точно вършат, само се досещам по движенията им. Професорът прави нещо в аквариума, а в това време Кърт се занимава с жиците, които висят от тавана на нишата. Един асистент откарва цилиндъра. Сестрата се отдръпва и сваля предпазната маска. Тя е на годините на Ема. Операционната престилка придава на лицето ѝ красива студенина.

През цялата нощ има екип, който работи. Неколцина си тръгват малко след полунощ, но професорът, доцентката и Кърт остават. Някъде към четири часа очевидно настъпва криза. Кърт извиква по телефона операционния екип и след две минути хората се втурват със

сънени лица и припряно разтриват ръце, за да разкършат пръсти. След около час положението се стабилизира. Кърт донася кафе, а доцентката изважда фотоапарат със светкавица. Щраква няколко снимки под различен ъгъл. Внезапно се обръща и изстрелва една светкавица и срещу мен. Жигосано от светлината, окото ми се забулва от бяла пелена. Минават няколко минути, може би четвърт час, преди да си възвърна зрението. Екипът си е тръгнал. Навън се развиделява. „Щраусовото яйце“ в аквариума срещу мен не е вече бяло. То е жълтеникаво-сиво, с дълбока бразда по средата. Цари пълна тишина и кривите на осцилоскопите се вият лениво като змиорки, понесени от бавно течение. Ръката отново е тук на обичайното си място под пришецеца. Телекамерата описва широки дъги като истински фар. Втренчвам поглед в пришецеца. Сякаш виждам себе си в огледало. В долния ляв ъгъл на аквариума е залепен широк, розов пластир, на който с химически молив пише ОМЕГА.

Чувствам се на седмото небе от щастие: с усмивка на уста, Ема отново е тук. Почерняла, бърлива, мила. Връща се от курорт. Кълне се, че предварително ми била казала. Съобщи ми, че ще излиза в отпуск — но не и че ще ходи на курорт. Какъв смисъл има обаче да се муся за такова нещо; заминала е с твърдото убеждение, че ме е предупредила, а и нали отново е тук. И двамата сияем от щастие, но като я гледам нея, аз се чувствам тъй бледолик.

Тази сутрин бях изкъпан най-порядъчно. Къпането не беше поверено на заместничките на Ема, които се грижеха за мен. За това можех да бъда само благодарен, нямах никакво желание да ме изтърват на пода. Днес за пръв път взех и душ. Оставихме душа да струи по два от висящите ми нерви, за да изпитам това удоволствие. О, благодат на пролетния дъждец!

Вече свършихме и аз нямам търпение Ема да седне и да ми разкаже за курорта си. Тя иска първо да се преоблече, но аз настоявам: „Седни, само за миг.“ Ема сяда и обляга чело на аквариума. Загорялата ѝ от слънцето кожа става бледа като платно, когато се допира до стъклото.

— Сама ли замина, Ема?!

— Не.

— А с кого??

— С една приятелка. Кой тръгва сам на курорт, особено пък жена.

Да, разбира се. Много бих се тревожил, ако ми беше казала, че заминава сама за Средиземно море.

— Получи ли картичката?

— Каква картичка??

— От мен.

— Никаква поща не съм получавал. Сама знаеш: никой не ми пише!

— Крайно време беше това да се промени. Картичката сигурно ще пристигне в най-близките дни.

— Какво правехте вечер?

— О, много бързаш. През деня ходехме на плаж. От десет до два. И после от четири до седем часа.

— Цялата ли си така хубаво почерняла?

Ема заканително вдига пръст, но не изглежда разсърдена; по-скоро доволна, сякаш съм ѝ направил комплимент. Продължава да разказва за продавача на сладолед, за моряка, който давал лодки под наем, за старицата, която продавала дантели, и за плъпналите навсякъде шумни германци. Не се къпала в морето, било прекалено студено и мръсно. Виж, водно колело можело да се кара. А за плуване влизали в басейна.

— Басейнът силно ли беше хлориран? Мислиш ли, че бих могъл да поплувам и аз в него?

Целият проблем е в моята стеснителност. Всъщност ми се иска да извикам на Ема: „Гушни се при мен!“ Но ще ѝ го кажа — преди да отлети днешният ден.

— А какво правехте вечер?

— Всяко нещо с времето си! Още не сме преполовили деня. Обядът си приготвихме сами. Купувахме пушен бут, яйца, плодове и зеленчуци и си готвехме. Разполагахме и с кухня. Е, по-скоро с бокс.

— А през цялото ли време имахте слънце?

— Два дни беше облачно, а една цяла нощ гърмя и трещя. Но сега трябва да се преоблека. Ще се видим в почивката за кафе!

Ема изчезва. Аз оставам да се боря с надеждите си. Днес следобед ще я питам. Пък да става каквото ще. Знам, че ме приема такъв, какъвто съм, че не я отблъсква необикновената ми външност. Външността занимава мъжа и жената само в началото на една връзка; след това те вече не ѝ обръщат внимание. Да, а аз как обръщам внимание на външността на Ема. Тя не само е почерняла. Струва ми се и някак по-женствена, отслабнала в лице, с подчертани и изваяни страни. Отива ѝ.

Минават няколко часа, преди Ема да се появи отново. Аз лежа и зяпам съквартирантите си: Ръката и Омега. Ема, разбира се, е страшно заета — между другото с мишките. Дали и на тях е изпратила картичка? Дебела, жилава картичка, че да не могат да я сдъвчат.

Когато най-сетне идва, Ема е с нова червена рокля на жълти квадратчета. Косата си е вързала с тюркоазен шал. С ръце в джобовете на роклята, тя се завърта пред мен като манекен. Нали не мога да ръкопляскам, мърдам уши. И аквариумът се накъдря от вълнички — минути след това продължавам да се люлея, а светът ми изглежда разслоен, разкривен. От Ема остават само големи, сецесионни цветни петна.

Тя подпира брадичка с една ръка. С другата гали стъклото между нас, сякаш иска да успокои разлюляната вода.

— А вечер излизахте на танци?!

— Вечер излизахме на ресторант — отвръща тя с насмешка.

— Как бяха цените?

— Наполовина от тукашните. Виното и млякото имаха една цена.

Вино ли? Знам, че съм пил вино. Кога?? Тъкмо сега страшно ми се припи вино, шампанско. Така ми се иска Ема да излее половин бутилка в аквариума. Да почувствам как малките щипещи мехурчета плъзват из гънките и кухините ми.

— Но след това все пак ходехте и на танци?

— Няма да ти кажа!

— Дори не сте влизали в дискотека?

— Трябва да вървя вече. Продължението в следващия брой!

Пак останах с неизреченото: „Гушни се при мен!“ Може би пък си заслужава да почакам до утрешната баня, за да поставя въпроса ребром. Ема обеща и утре да ме изкъпе с душа.

В лабораторията се въведе разделение на труда. За мое голямо разочарование на Ема отредиха да гледа новия мозък, Омега, а грижите за мен пое Кърт. Различни са и работните смени на двамата. Ема застъпва както и преди точно в седем часа сутринта. А Кърт идва, когато има време. Той работи по научна тема, която винаги е на преден план. Щом засека Ема в моя обсег, аз я моля: „Седни малко тук, толкова ли не можеш да пожертваш една почивка за мен?!“ Но тя клати глава и не спира да се суети между мишките, Ръката и Омега и кифличките за кафето тича да купува пак тя; секретарката е в домашен отпуск, излязъл ѝ цирей на гърдата.

Кърт се домъква с разкопчана престилка, окосменият му корем е почти навън, подава се между свитата от пране тениска и изхлузените джинси. Дървеното му сабо трака по плочките на пода, та разлюлява де що има вода в лабораторията. Без каквото и да е предисловие Кърт ме изважда и разглежда гънките на кората ми с лупа, цялата в отпечатъци от пръсти.

— Ти си идеалният слушател, Айнщайн — подхваща той и пръсва връз мен малко дестилирана вода.

— Не ми викай Айнщайн! — протестирам аз, когато той отново ме цамбурва в аквариума.

А Кърт нарежда ли, нарежда. Дали да го слушам? Нямам друг избор. Вярно, мога да се затворя в себе си. Но затворя ли се в себе си, вече не мога да определя откъде идва дърдоренето му. Кърт кръстосва лабораторията и не млъква. Трябва да знам в кой миг къде стои. Затова попивам думите му с най-голямо внимание. Те стигат до мен като спасителни пояси в мъгла. Когато Кърт се оттегля да работи над темата си, целият съм нащрек. Не бива да ми убегнат отзвучаващите му стъпки или едва доловимото хлопване на асансьора.

— Ти си ми като изповедник — извинително подхваща Кърт при друг случай, след като ме тръшва в една кръгла съдина толкова невнимателно, че тупвам по очи.

В сляпото си око чувствам болка и туптене. Кърт го налага с марля. Марлята е напоена с упойващо лекарство.

— Ама че дяволска работа, Айнщайн, как пък точно по очи тупна — казва той.

Темата, над която работи Кърт, не му дава мира. Непрекъснато я раздували. В началото ставало дума за малка статия. Сега вече прераствала в дисертация.

— Проект за цели десет години — казва той унило. — Джордж намира, че това е чудесно. Вижда бъдеща златна мина. Аз не споделям неговото мнение. Не искам цял живот да се занимавам все с тези маймуни-роботи. Знаеш ли на какво ми се иска да се посветя? На волята. Откъде се е взела тази наша неизчерпаема „сила на волята“? Струва ми се, че в процеса на развитие сме влезли в погрешен коловоз. Забравена е била, тъй да се каже, някаква бариера. Ами да, представи си какво щеше да е, ако волята се регулираше. Натискаш педала докрай, когато е необходимо. Но само тогава. А не като сега — караш през цялото време на пълни обороти. Дявол го взел, нали сам виждам до какво изхабяване води това. За да държиш юздите на една воля, трябва през цялото време да поддържаш друга, противоположна воля. Иначе току-виж обърнеш колата. Това не може да е заложено от природата. Природата е пестелива, Айнщайн. За какво е цялата тази сложна обратна връзка, след като е излишна? Искане ми се да изобретя клапа за волята. Отваряш я, затваряш я. А не като сега тази вечна влудяваща половинчатост... Но знаеш ли какво казва Джордж? Идеята била интересна. Но трудно осъществима. То се знае, но аз искам да направя нещо, което има смисъл, разбираш ли?! Само че няма кой да ми отпусне средства. Виж, за маймуната-робот средства — колкото искаш. Управителният съвет поставя маймуните-роботи на първо място. Каква работна ръка! Върши едно и също, едно и също, докато не й кажеш „Стоп!“ Единственото слабо място на маймуната-робот е, че има опасност да се пръсне, да експлодира при някоя по-тежка работа. Тоест трябва да се внимава. Джордж иска да измисля алармена система. Със стария си обикновен мозък маймуната усеща натрупването на млечна киселина в мускулите. Започва да я боли. Но при мозъчното реле връзката се прекъсва. Следователно трябва да се изнамери средство, с което натрупването на млечна киселина да се отчита от самите мускули. Нещо на принципа на лакмусовата хартия.

При интензивно оцветяване маймуната-робот да се изключва от само себе си. Разбираш ли? Да ѝ се дава малко време за почивка. Или да ѝ се инжектира препарат, който да неутрализира киселината. Ако открия такова средство, всичките ми проблеми изведнъж се решават. Бъдещето ми е в кърпа вързано! Това ще е световен патент, Айнщайн! Виж, тогава вече можело да се посветя на волята, казва Джордж. Един вид, като сам израсна до шеф! Самозаблуда, мен ако питаш! Кой шеф има време да се отдаде изцяло на науката си? Погледни Джордж: не му остава време да вдигне нос от цялата бумащина. Чао за днес, Умник! Приятно нещо е да си побъбри човек.

— Питам се накъде вървим? — подхваща Кърт следващия път. — Има нещо гнило. В каква игра участваме в крайна сметка? Какво гарантира собствената ни сигурност? Цялата тази система, Ипсилон. Не е възможно да си вътре в нея и да не участваш. Докъде ли ще я докараме, питам се често аз. Ще направим ли човечеството по-щастливо? Ако ли не, питам се: щастието изобщо постижимо ли е. Може би винаги сме се борили за една бита карта. Джордж е по-голям оптимист. Мисли, че и с лоши карти заслужава да се играе. Като в крайна сметка премахнем и самия човек, така ли, питам аз. Той не се наема да ми отговори. Това са само отделни стъпки, нека не прибързваме с обобщенията, казва той. Да, но стъпка по стъпка можем да изминем цяла миля. И къде ще се озовем тогава? Понякога се питам какво ли мислиш ти, Айнщайн? Питам се какво мислиш ти. Нали и без това нямаш друга работа. Просто да ти завиди човек. Искаш ли да се разменим? Ти ще поемеш маймуните. А аз ще легна в твоя аквариум със скръстени ръце. И ще мисля. Накрая ще разреши всички загадки на всемира. Ще можете да ме използвате като кристална сфера. Гложди ме само, че фирмата, или Управителният съвет, както казват те, ще прибере цялата печалба. Държавниците ще се редят на опашка пред вратата. Франция, това съм аз — нали така беше казал кралят-слънце? В Америка са свързали челния дял на един мозък с магнитна памет. Известно ли ти е това Умник? Но мозъкът май отхвърлил магнитната памет. Получил се оток. Просто невероятно как понесе антените. Би трябвало да се надуеш като диня. Иде ми понякога да пиша до вестниците за теб. Питам се дали твоят случай не е пример за незачитане на правата на човека. Ти лежеше под апарат за изкуствено дишане, абсолютно парализиран от брадата надолу. Тогава те накараха

да подпишеш декларация. Как, биха се запитали мнозина. Тъй или иначе: подсигуриха си юридически валиден документ. Но ти знаеше ли какво те очаква? Не. Как би могъл, след като те самите не бяха наясно. Питам Джордж. Той ми обясни, че фирмата имала много опитни юристи. Ние биолозите нямало какво да се бъркаме в правото. Нека юристите си се грижели за закона. Нали и ние за нищо на света не бихме се съгласили адвокатите да дойдат при нас и да си врат носовете из нашите епруветки. В това отношение Джордж е прав. Две мнения няма. И все пак имам чувството, че се върши нещо нередно. Когато се съберете повече мозъци, би трябвало да си създадете профсъюз — мен ако питаш. Никога не се доверявай изцяло на специалистите. Това е моето мнение. Всички хора са продажни. Въпросът е само на каква цена. Седя си аз и не млъквам. Ти май не си от бърбивите, Айнщайн?

Окото ми отново тупти и Кърт го налага с упойващата марля. Как забелязва, че ме боли?

Една вечер, след края на работното време, Кърт казва:

— Ти се състоиш всъщност от две половини, Айнщайн. В едната е съсредоточен емоционалният живот. В другата, тъй нареченият интелект. Но досега още никой не е успял да раздели мозъка на две и да накара двете половини да действат самостоятелно. Това ще е истински удар! Аз самият не бих имал нищо против да се отърва от чувствата. Бих искал да имам две леви половинки, два интелекта. Да видиш тогава как ще тръгне дисертацията ми.

— Стига празни приказки! Разправи ми по-добре какво стана с Флинк.

— С Флинк ли?

— Шимпанзего, което ходеше по петите ти.

— Назря време на Флинк да се поставят по-сериозни задачи — отвърща неохотно Кърт. — Не знам дали се предвижда някой да дойде на негово място. Интересът към големите маймуни намаля. Тези, които са по-вътре в нещата, твърдят сега, че ние хората сме по-близо до *малките* маймуни. Предразсъдъци били това — за родството ни с шимпанзетата. Но едно е вярно, Флинк беше забавен. Как само умееше да подражава.

— Флинк участваше ли в твоя проект за подмяна на маймунския мозък с мозъчно реле?

— Не, глупости. Питай шефа. Ако в записията не съм се побъркал напълно, мисля, че пратиха Флинк в телевизията. Да играе в някакво детско предаване за Дарвин.

— Но преди това го подложихте на операция? Точно след честването на рождения му ден?

— Не знам. Но едно е сигурно, не са го пуснали току-така. Като имам предвид какъв беше. Флинк знаеше почти всичко за нас и работата ни. Навсякъде си вреше носа. Следователно е трябвало да размагнетизират промишлените тайни. Иначе Флинк би могъл да се продава като стока на черния индустриален пазар. Нямах представа какви форми взема индустриалният шпионаж.

— Сигурен ли си, че няма да се върне?

— Отпиши го.

Кърт си тръгва. Аз потъвам в размишления. Възможно ли е аз самият — с контактите, които поддържах с Флинк — да съм допринесъл за неговото отстраняване? Дали са открили, че той крадеше досиета? А сега какво да правя със спомените му? Ще ги съхраня, пък защо да не ги превърна в мои спомени — с удоволствие бих заменил тази лаборатория с острова на маймуните.

Нощ като толкова много други нощи: Омега и аз лежим и се гледаме втренчено. И на него са му оставили ушите. Но той рядко ги използва; с часове лежи отпуснат на дъното. „Той“? Мисля, че съм на прав път. Жените имат, общо взето, по-малки и по-заоблени уши, които напомнят маймунските. А ушите на Омега са дълги и отпуснати. Може би Омега вече е стар? С годините ушите на мъжете провисват.

Досега търпя неуспехи в опитите си да вляза в пряка връзка с Омега. Той не отговаря на никакви сигнали. Не се поддава на телепатия. Известно време смятах, че е изключил. Но не е. Денем участва в познатата ми тренировъчна програма: гледа телевизионни програми и доцентката седи край него с Роршаховите тестове в прозрачни папки.

Тази нощ за пръв път от дълго време насам Ръката отново се разхожда навън. Върти се около аквариума на Омега; опипва стъклото, използва китката като опора и прави опити да се катери. Случва се да се задържи с някой от запотените си пръсти за стъклото, но при следващото движение отново се изпързулва до долу. Тъй като Омега се е потопил в пълно мълчание, аз се съсредоточавам върху Ръката. Бързо влизам във форма, чувствам Ръката съвсем като своя. Отвеждам я във вътрешността на нишата, където се намират кислородният апарат и терморегулаторът. Там е монтирана и малка зелена кутия, честотомер. Ръката се качва върху честотомера и продължава да се катери по терморегулатора. Когато отново се появява в зрителното ми поле, тя вече е върху аквариума на Омега, проучва го.

Изведнъж Омега реагира: отдръпва се назад и се накланя, показват се нагънатият овоид на малкия и широката основа на продълговатия му мозък. Сетне се отмята назад, така че да улови Ръката в зрителното си поле; единственото му око се поклаща над водата като малка шамандура. Оставям Ръката да припълзи, тъй че Омега да я вижда добре. После я карам бавно и ясно да изжестичулира:

— Р-а-з-б-и-р-а-ш л-и м-е. Д-а-й м-и з-н-а-к.

Пак нищо. Омега не помръдва, без да откъсва поглед от Ръката; прилича на жаба, готова да изстреля лепкавия си език към месесто насекомо. Но атака не следва.

— К-а-з-в-а-м с-е И-п-с-и-л-о-н. А т-в-о-е-т-о и-м-е е О-м-е-г-а.

Никакъв отговор. Но нали не бързаме. Може да прекараме още години в тези единочки. Разполагаме с много време, за да измислим нов затворнически код, който да си предаваме с почукване по тръбите.

Изведнъж Ръката се озовава отново долу върху честотомера, без да съм й заповядал да слезе. Нарездам й „Спри“, но тя не спира. Вече се смъква върху папагалската клетка. Предавам се. Никога не съм имал абсолютна власт над Ръката. Нека си почине пък! Омега продължава да лежи в същото смешно положение, полупреобърнат. Решавам да не се занимавам повече с двамата, отпускам се на дъното и притискам око към стъклото, за да подремна.

Събужда ме рязко Ръката, която се е заловила с пръсти за ръба на моя аквариум. Виси там и непрекъснато бие длан в стъклото, тъй че водата бучи. Да не е полудяла?! Изтеглям се назад и впервам поглед в нея:

— Аз съм твоят господар! И ще слушаш мен!

Нямам никаква власт над Ръката. Със закривени пръсти, тя шари по четирите стрини на аквариума. Не престава да размахва китка и да блъска стъклото. Опитвам да се движа заедно с нея, за да не я изпускам из поглед. Ушите не ме слушат. Нервирам се и махам с тях като неопитен гребец. Сам не разбирам как се преобръщам на гръб.

Вече не мога да следя Ръката с поглед. Но усещам как шари по аквариума. Подскача насам-натам; разлюлява водата. Прилошава ми. А ударите не секват. Сякаш изведнъж са ме свързали с голямо, пулсиращо сърце. При всеки удар ми причернява. Между ударите пред погледа ми мерзелее лабораторията. Омега не лежи вече, зареял поглед нагоре. Стои до стъклото на аквариума и ме пронизва с изгарящи си поглед.

Идвам в съзнание едва при сутрешната визитация. Професорът, доцентката и Кърт са се скупчили и ме зяпат. Сетне професорът внимателно ме обръща в нормалното ми положение. Оглеждат ме загрижени. Доцентката отива да вземе електроенцефалографа, включен при Омега.

— Ксилокардови капки! — разпорежда се професорът и Кърт донася от хладилника шишенце с пипетка.

Слагат от капките в разтвора. Чувствам се разнебитен и замаян. Доцентката включва електроенцефалографа. Апаратът заработва. Вдигат широката хартиена лента и я проверяват. Професорът отбелязва отклоненията на кривата с червен химически молив. Мълчаливо си кимат.

— Ипсилон — казва професорът. — Смятаме, че си прекарал епилептичен припадък. Нямаме представа дали става дума за случайно проявление. Нямаме представа какво го е породило. За всеки случай известно време ще бъдеш на ксилокардови капки. Искам освен това да следиш дали ще се появят някакви промени в състоянието ти. Особено внимание обърни, ако видиш чудновати светлинни петна, чуеш писукане и скърцания, доловиш странни миризми или ако изобщо ти се стори, че губиш съзнание: Това може да са симптоми на нов припадък. Наричат се аура. Но най-важното е да не се тревожиш. Дори да си получил припадък, няма страшно. Ще държим епилепсията в шах. Впрочем знаеш ли, че едно време са я наричали „Свещената болест“. Това не е какво да е заболяване — човек почти може да се гордее с него.

Иде ми да им кресна: „Аз съм велик, неповторим! Макар че в началото съм бил едно нищо, някакво си клетъчно надебеление. Но постепенно ставам неврална плоча, тръба, глава на карфичка, от която се оформя гладкият, невинен ембрионален мозък. Бил съм непоквареният мозък на малко дете, разпнатият мозък на ученик, угриженият и нагънат мозък на юноша, а сега съм съвършената мислеща машина, укротен и умиротворен като атомен реактор. Само внимавайте, мътните ви взели, някой ден аварийният охладител да не излезе от строя!“

Толкова съм уморен. Нямам сили да помръдна разнебитената си плът. След като визитацията излиза, лежа лениво и зяпам Ема, която чете на глас заради Омега. Той наднича през рамото ѝ, втренчил в мен змийския си поглед както през нощта.

Хубаво нещо е възстановителният процес след боледуване. Но той подтиква и към размисъл. Не мога да забравя Флинк. Сега, когато го няма, започвам да го виждам в нови измерения. В представите ми той е по-едър, по-забележителен, дори по-сериозен. Чувствам се като дете в сравнение с него. Знам, че никога няма да се върне. Ако някой ми кажеше, докато Флинк все още беше „сред нас“, че ще скърбя за него, бих се изсмял. Той беше един непоносим дърдорко, в когото не намирах нищо привлекателно.

Какво да правя с острова на неговото детство, с острова на маймуните? Сега той стана мой. Флинк никога няма да дойде, за да си го потърси. Колкото повече мисля за острова на маймуните, толкова по-свой го чувствам. Това вече не е детството на Флинк, а моето собствено детство. Островът на маймуните живее в мен, в парника на моя мозък той расте и се изпълва с обитатели. В началото опитвах да разпозная поселниците. Любопитно ми беше дали са шимпанзета или хора. Но все не ги докарвам на фокус. Всъщност това няма значение. В зряла възраст никой не го е грижа как изглеждат родителите му. Като деца страшно държим родителите ни да не се отличават от родителите на другите деца; да не са по-стари, с по-малко пари, с други разбирания или с особени дрехи. Но за мен като възрастен човек важното са взаимоотношенията.

Седя край водата и дращя с една суха клечка по пясъка. Чакам мама. Тя отиде да вземе полагаемата ни се за днес храна, която автоматично излиза на дажби от тенекиения казан. Мама никога не ме взема със себе си, когато отива за храна. Не искали там да им се пречкат и мотаят дечурлига. Татко цял ден не се е мяркал. Както обикновено, той се бори за правдата в някой заплетен спор. Този път се карат на кого принадлежи едно дърво, изхвърлено на брега от морето. Една лятна утрин дървото се появи на нашата малка брегова ивица. Оставихме го — тук винаги се ширят вярвания в „духове“. Но следващата нощ излезе буря, вълните отнесоха дървото и дни по-късно

го изхвърлиха през няколко парцела от нашия. Собствениците твърдят сега, че дървото е тяхно. Татко ходи с братята си да го прибере. Но ония ги прогонили. Та затова възрастните мъже на стадото са се събрали на Слънчевата скала, дъвчат грахови шушулки и разглеждат спора. А в това време мама е за храна.

Детството ми не е много щастливо. Често седя сам и чертая фигури по пясъка. Не че означават нещо. Седя и все едни и същи заврънкулки чертая. Без да знам какво изобразяват — просто самото чертане ме успокоява. Понякога си представям, че ни сполетява голямо бедствие. Че избухва горски пожар сред тукашните чепати борове и сухи хвойнови храсти. Или че настъпва потоп и отнася всички ни в сивото море. Мечтая да направя списък на онези, които би трябвало да се удавят, и на тези, които ми се иска да оцелеят. Само че не умея да пиша. Като набележа шест-седем имена, изгубвам нишката и започвам отначало. Защо се бави мама? Ако не се върне, преди слънцето да е стигнало до ствола на големия дъб, ще я сложа в списъка на тези, които ще се удавят.

Другарчетата ми не се мяркат. Пет пари не давам за тях. Рядко измисляме нещо забавно. Висим по дърветата и разтягаме мишци. Или седим по камъните край брега, плюем по тях и след това размазваме ли, размазваме слюнката с пръст. Искане ми се да построим нещо. Но никога не ме избират за водач. Дори да се споразумеем за нещо, без аз да съм водач, пак нищо не излиза. Такива са тукашните малчугани, никога не държат на думата си!

Всяка есен и пролет пристига Наборна комисия. А ние се строяваме смилено по семейства. Имам двама по-големи братя, които вече ги взеха. Не ми е съвсем ясно за какво. Сигурно всички минават първо през подготвителен лагер. Голям позор е да не те вземе Наборната комисия. Или трябва да се ожениш, да създадеш семейство, или да те вземе Наборната комисия. Иначе си едно нищо. Цял живот ще гниеш тук. Без да те допускат до събранието, което заседава на Слънчевата скала, ако си мъж. А ако си жена, ще минаваш последна на опашката за храна, след като се изредят всички омъжени.

Слънцето вече преваля дъба. Налагам по-строгост наказание на мама. Ако не се върне, преди слънцето да застане над старото гнездо на враните на дървото до дъба, ще види тя. Ще изкопая дълбока яма и ще я тикна вътре. И всички ще се изредят да пикаят и серат в ямата.

Ще трябва да помисля за отводнителна тръба — да не се удави. Но нека затъне поне до шия. Ще ѝ се полага по малко храна и вода — нали целта не е да я уморя.

Ето че слънцето прехвърли гнездото на враните. Трябва да измисля още по-страшно наказание. Някои от нас ги вземат за медицински опити. Макар и доста рядко. Такава участ се отрежда само на най-големите тъпаци. Но изискването е да бъдат физически здрави. Болнавото и сакатото не го щат. Затова никога не набират голяма бройка. То, на който не му сече умът, май и телесата му не ги бива. Не можем да принудим мама да се пише доброволка. Ще я излъжем: ще ѝ кажем, че този кораб е дошъл да я отведе при двамата ми братя. На тази въдица тя сигурно ще се хване. Все въздиша по тях — за мое раздразнение. Нали аз съм най-малкият! Аз имам най-много нужда от нея. Ако мама не се върне, преди слънцето да е превалило стражевия бункер на скалистото островче сред отсрещния проток, ще задигна газ и ще я залея. Ще остане само да намеря отнякъде кибрит. Но и това ще се нареди. Хората от Наборната комисия не внимават особено за вещите си. Ние дечурлигата винаги успяваме да пребъркаме чантите или крадем направо от джобовете им. Скрил съм вече една счупена лула и пет отварачки за шишета в изоставената хралупа на един кълвач.

Ето я най-сетне и мама! Напушен на плач, аз се втурвам към нея и се хвърлям така буйно в обятията ѝ, че тя изпуска кошницата с царевичните мамули. Отблъсква ме разярена и аз тупвам по задник в една локва край брега.

Ема, защо нехаеш за мен? Виждам само гърба, тила, прасците ти, които се изпъват, когато се издигаш на пръсти, за да стигнеш таблото с бушоните над аквариума на Омега. Понякога успявам да те зърна в профил, когато вземаш Ръката в скута си, за да ѝ инжектираш дневната дажба храна. Но вече не ме поглеждаш, дори мимоходом не ти се откъсва една мила дума за мен. Когато седиш отсреща и четеш на глас от спортния каталог — защо прикриваш уста с длан? Нали знаеш, че и така те чувам. Впрочем какво стана с „Планинар“, норвежкия анорак, който те помолих да ми изпишеш?

Ема рязко извъръща глава и ме стрелва с поглед, но в следващия миг отново се държи, все едно че не съществувам за нея.

Нещастна ли си, Ема? Спокойно можеш да ми се довериш. Ти изслушваше моите проблеми, сега аз съм готов да чуя твоите. Нали това е основата на всички човешки взаимоотношения: доверие. Разбирам, че сега Омега има по-голяма нужда от теб. Нали е още нов тук. Но все пак той няма право да обсебва всяка твоя минутка! Не че искам да кажа нещо лошо за Омега, но не съм сто процента сигурен, че той има доброжелателно отношение към теб. Или към мен. Знаем ли всъщност от каква среда произхожда? Аз на твое място щях да сляза в подземията и да извадя досието му от заключената метална каса. Не, аз самият не държа да знам. Искam ти да си наясно. Как така да не се интересуваме кой от каква среда произхожда — нали винаги точно това правим. Колко често разчитаме на човек, за когото не знаем от каква среда е, с какво се занимава, какви интереси има... Ще речеш може би — еснафщини! Не, мисля, че това е съвсем човешко.

— Престани! — провиква се изведнъж Ема от другия край на лабораторията.

Не, няма да престана. И знаеш ли защо: защото няма какво да губя. Достатъчно дълго съм се умилквал край теб като влюбен хлапак. Търпях всичките ти капризи. Стараех се винаги да изглеждам весел. Все треперех да не ме помислиш за несхватлив — но с една думица не

съм се осмелил да ти противореча. На черното виках бяло и на бялото черно. Над всяка задача, поставена ми от теб, съм залягал със свръхчовешки усилия, приемал съм я като въпрос на чест. И всичко това правех, за да не ми кажеш някой ден, че не ме обичаш.

Не може повече така. Стига сме си играли на криеница. Не искам от теб да ми кажеш, че ме обичаш. Това не става с искане. Досега мислех, че без тази надежда не бих могъл да живея повече. Но нека погледнем истината в очите: аз няма да свърша. Просто не зависи от мен. Дори да бях все още пълноценен човек, с ръце и крака, едва ли бих се разпоредил сам със съдбата си — да живея или не. Все пак единици са тези, които посягат на живота си. Сигурно никога не бих могъл... винаги съм си мислил, че за такова решение трябва да си в транс, да си се заблудил в тясната ничия земя между щастието и отчаянието. Ема, би ли могла, би ли могла...

— Ако не млъкнеш, ще излезем да четем оттатък, в санитарния възел!

Добре. Вземи си другарчето, ако щеш и двете другарчета, и излез в санитарния възел. Ръката също ли те слуша? Какво иска да ѝ изпишеш от каталога? Ръкавица от свинска кожа, от Тайван, модел „Анасонка“? А на Омега мисля, че трябва да изплетеш шапка, като онази, дето я подари на Флинк. Спомняш ли си Флинк, Ема? Извинявай. Просто не съм на себе си. О, не: на себе си съм и още как. Точно такъв съм аз. Когато река да не се преструвам, само и само за да ти угодя. Е, може би попресилвам нещата, като имаш предвид, че много ми се е насъбрало. Месеци наред аз лежа тук, а то се трупа ли, трупа в душата ми. Ако утре съм изключително мил и кротък, не мисли, че това е нормалното ми състояние. И аз съм егоцентричен, и аз съм неуверен, и аз имам нужда да сложа глава в скута ти, като мъжете, които си срещала досега.

— О, ще се махна оттук! — казва Ема, пхва каталога в джоба на престилката, хлопва сгъваемия стол, поглежда стенния часовник и напуска лабораторията.

Стой си ти в стаята на персонала. Седи, пуши и зяпай как кафето бавно се процежда от машината. Има още много време, докато се съберат останалите. Впрочем, ако мислиш да плачеш, иди по-добре в тоалетната. Само не забравяй, че после ще трябва още три четвърти час да не показваш лице, ако искаш да няма въпроси. Чуваш ме

отлично и в стаята на персонала. Ще те догоня дори на тавана при животните. Или в канцеларията на секретарката. Е, в стаята на Кърт ще ме чуваш вече по-слабо. Ако искаш да си напълно сигурна, че ще се отървеш от мен, по-добре си върви вкъщи.

Как живееш, Ема? Имаш балкон, знам от онова време, когато все още можехме да разговаряме. Гледаш котарак на име Моцарт, кастриран нещастник, който никога не излиза навън. Дори на балкона, защото го е страх от чайките. Впрочем на кого го остави, когато замина на курорт? На майка си ли? Нали откак не живееш при нея, вече сте истински приятели. „Надалеко, че да сме си мили“, така ли се казваше. Доволна ли си от своя живот? Или по-скоро: замисляла ли си се да го промениш?

Чувам, че подпечатваш пропуск на изхода — в графата за неразположеност или за главоболие? Извинявай, Ема, макар че вече не ме чуваш. Защо стана така с нас? Не, това не е естествено. За теб аз съм просто опитомено животинче. Не толкова безрезервно предан като куче; а и не мога да се кърша така лениво-изискано като Моцарт. Все в едно и също положение лежа. Стига да не получа епилептичен припадък, разбира се.

Извинявай! Мисля, че се досещам каква е работата: наредили са ти. Джордж и сътрудниците му са те привикали, прелистили са програмата ми и са казали: „Виж какво, Ема, май ще трябва вече да държиш Ипсилон на разстояние. Струва ни се, че невроните му са прекалено заети от вашето приятелство. Той се разсейва покрай теб. Не го схващай като забележка, приеми го по-скоро като комплимент. Знаеш, че високо ценим работата ти. На теб може да се разчита, преценяваш бързо и правилно. За съжаление Ипсилон също е забелязал добрите ти качества. Съвсем естествено е, че е толкова привързан към теб. В случай на някакви особени произшествия разчитаме, че ще ни докладваш както винаги.“ Прав съм, нали, Ема?!

Ноци наред Омега и Ипсилон лежат и се гледат втренчено. О, започвам да се вдетинявам и да говоря за себе си в трето лице. Но можеш ли тук да се държиш като възрастен? Има ли бебе, което да е стояло в инкубатор по-дълго от мен? Ипсилон, неимоверното детечудо, заковало се на килограм и нещо.

Ръката спи, свита на кълбо, свила шепа. Никой не спи с разтворена длан, явно никой не иска да се събуди със зелена хрчка или люспесто дяволско яйце между линията на живота и линията на щастieto. Вече не смея да закачам Ръката. Внушавам си, че докато аз не я разхождам нагоре-надолу, Омега също ще кротува. Мълчаливо споразумение. Но може би и първа стъпка към установяване на контакт. Между нас цари вече не безмълвие, а изчакване.

Животът на острова на маймуните върви по старому. Не съм пораснал от последния път насам. Отношенията с другарчетата ми не са станали нито по-сърдечни, нито по-естествени. Татко все така се съди с някого на Слънчевата скала. Мама се губи с часове, като тръгне за храна и вода. Вечер всички седим край огъня, а старите ни засипват с вечните, неизменни спомени за живота в джунглата. Ако се шмугнеш напред и започнеш да ровиш в огъня с клечка, плесницата ти е сигурна.

Омега дали си има свой остров на маймуните? Или е израснал сред прилепи в някоя плесенясала, влажна и студена скална пещера? Дядо ми по бащина линия е покойник. Когато на острова на маймуните някой умре, погребват го в седнало положение, с лице, извърнато към Африка. Дядо почина отдавна — какво съм седнал да мисля за него. А когато е умрял неговият баща, дори не съм бил роден. Пет пари не давам за стотиците старци, които нося на плещите си, цял стълб, който се губи в облаците. Старци, за които се твърди, че били мои прадеди, и затова трябвало да скърбя за тях и да ги почитам. Какво е островът на маймуните? Коричката на погача, безрадостен полуцивилизован живот. Една зима не бихме могли да изкараме без държавата. Да ловим риба

не ни бива. Седнем ли да вадим корени, сами ще подготвим гибелта си. За няколко години нашият шубрачест, песъчлив остров ще се превърне в огромна гола скала.

Надигам се да измеря жизненото си пространство. Аквариумът е дълъг пет мозъчни педи, широк три и висок четири. Място, колкото да се позавъртиш, но само толкова. Седна ли да правя резки завои, току-виж нервите, които обикновено се влачат под мен, се заврели в окото ми. А то може да се нарани, защото нямам мигли, които да го пазят.

Притискам се към дъното като калкан, обръщам гръб на ярките светлини в лабораторията и се провирам под тръбата, която непрекъснато бълва мехурчета кислород. Какво блаженство, когато игривите мехурчета започват да гъделичкат браздите и гънките ми. Лежа, втренчил поглед в плочките на тъмната задна стена на нишата. Когато Джордж завърши опитите си, защо пък да не ми намерят някъде работа като пазач. Същинска миниатюрна подводница или подводна телекамера, аз мога да кръстосвам надлъж и нашир военни докове и пристанища, да надзиравам всяка педя и да донасям за всяка нередност. Трябва ми само още някоя лека, но силна челна лампа — за по-големите дълбочини. Как ли ще понасям студа? Какво ще стане, когато водата замръзне? Ще мога ли да разчитам на чувството си за ориентация, или на нея денонощно ще трябва да работи малък радиофар, за да не се заблудя някъде под ледовете и да измръзна.

Да не бях толкова зависим от течна среда, бих могъл още сега да „натисна газта“, да се издигна над аквариума като на въздушна възглавница и да се движа свободно из стаята. Въпросът е как да се измъкна от лабораторията. Вратите положително са затворени; тук има твърде много скъпа апаратура — а и спирт, химикали и други привлекателни неща. Не бива да забравям и контролната камера. В климатичната инсталация има вентилатор, който ще ме нареже на парчета, ако опитам да се измъкна оттам. Но ако забравят някой от прозорците откrehнат! Ще се понеса над озарения от луната парк като топчеста летяща чиния. Ами после? Едва ли някъде ще ме чака готова трапеза — само да ида и да седна. Бих могъл, разбира се, да си потърся някой клон, да го яхна, да полетя към сборището на вещиците на връх Брокен и да се включа във вихъра на тяхната вакханалия. Но Опашатият не може да не ме забележи сред останалите вещици. Къде ще се скрия тогава? При таралежите! По форма и големина си

приличае. Ще се представя за гол, розов таралеж. Положително ще ме приемат, стига миризмата да не ги смути.

Но предпочитам да видя Бог. Господ-бог живее на небето; само в началото на Стария завет е все още на Земята. През деветнайсети век, около девет милиарда години след Сътворението, Бог изпраща в южната част на Тихия океан Чарлз Дарвин — да направи опис на тогавашното състояние на нещата — дали до следващата основна инвентаризация на еволюцията ще минат още толкова години?

На какво ще се натъкне тогава Дарвин? След девет милиарда години. Когато при следващото си посещение затърси кораб, който да го отведе на любимите му Галапагоски острови — как ли ще изглеждат тогава сипките? По законите на борбата за съществуване и на естествения подбор за тези милиарди години следва всички живи твари да направят голяма крачка напред. Достатъчно е да се обърнем назад и да сравним: къде ги днес динозаврите, летящите чудовища, еднорозите, саблезъбият тигър и неандерталецът? Мисля, че аз съм предвестник на ново време. В бъдеще цялата Земя ще е под вода. Всички бозайници, птици и насекоми ще водят мирно съвместно съществуване в един огромен воден басейн — ако слънцето все още грее, забележете; иначе всички ние ще си лежим дълбоко замразени като в забравена хладилна камера.

Радиацията безогледно спъва развитието и мутациите. Най-често води до уродливост, обречена на смърт. Но единични сполучливи образци ще оцелеят и ще имат повишена жизнестойчивост. Как ще изглеждаме някой ден? Новите същества ще бъдат опростени и по-малко уязвими. Кръвта, костният мозък, черният дроб, сърцето и бъбреците — всички тези органи, които олицетворяват именно уязвимост, не на последно място за отрови и радиация — ще изчезнат. Човек винаги изхожда от себе си в полетите на своята фантазия. Накарайте го да ви нарисува марсианец и ще ви предложи набито, зелено същество с уши, щръкнали като на елф и голямо око по средата на челото.

На свой ред моето въображение се ограничава от сегашния ми начин на живот. Когато Дарвин номер две, синът на Дарвин или както ще да се казва той-тя-то, се върне на Земята, там, където ще се плиска само приятно топло, леко солено море — каква флора и фауна ще завари? По това време всички животински видове са се отърсили от

телата си. Никой не се мъчи вече с дълги крака, щръкнала перушина, чувствителни перки, очукани рогове или люспи, почернели поради недостиг на витамини. В топлото море всички живеят в разбирателство. Не ще и дума, че себеподобните се събират предимно на семейства и родове, но без да водят борби и войни с околния свят. Това, което е останало от всички нас, са само мозъците, с по едно око и уши, разбира се. Плуваме не защото трябва да ходим на лов за прехрана, а защото трябва да сме поне дотолкова подвижни, че да не стоим цял живот затворени в един и същ скален процеп. Тръгнеш ли да обикаляш, срещаш мозъци на китове и слонове, притиснати едни до други като възглавници под главата на спящ човек. Малки мозъци на сипки подскочат насам-натам, а по повърхността на водата мозъци на делфини описват изящни дъги. Мярка се тук-там и някой мозък на акула със съсухрена перка, клепнала на темето му. Никой не се нахвърля да яде другите. Захар и соли се съдържат в самото море и се поемат от хрилете на малкия мозък.

Известен проблем остава любовта. Не е възможно да няма двойки. Но тъй като по принцип всички се радват на вечен живот, близко до ума е, че след стотина-двеста години и най-стабилните двойки се разделят, като си засвидетелстват взаимно уважение. Споровете за периметъра на действие и съперничеството в любовта са ограничени до словесни двубои. Ами завърналият се Дарвин? За разлика от предишното си пътешествие той не може да обиколи света с ветрохода „Бигъл“, но може да си запази място в някоя подводница; защо пък не при капитан Немо?

— Как се чувстваме днес във водата? — пита Кърт и смръква малко енфие.

Аз си мълча. От опит знам, че не очаква отговор. Когато е неуверен, Кърт започва да се шегува за собствено самочувствие. Сега е залепил на стената голяма електрическа схема. Гледа я втренчено, полузяпнал, с издадена напред горна устна; сверява с компас посоките, на гърба на телефонно тефтерче нанася с молив бележки, които носи от вкъщи. Току зарязва схемата и се втурва из стаята да търси било то бушон, било контакт или реле. Но схемата се оказва идеализирано отражение на действителността. На няколко пъти Кърт е почти готов да се откаже.

— Правя го заради теб, Ипсилон. Мисля, че не би било лошо да излезеш оттук и да се пораздвижиш.

Кърт се щура из стаята с надрасканите си листчета като игрива птица или щука. След толкова ремонти напоследък електрическата инсталация сигурно е съвсем обърквана. Кърт пуска една шумна победоносна ругатня, когато най-сетне открива търсената разпределителна кутия под перваза на прозореца. Смъква я и идва да ми я покаже: 24 предпазителя, като малки органични тръби, а между тях лепкави валма прахоляк и топки от косми.

— Луд късмет имаш, че не е станало някое късо в главата ти.

Кърт отбелязва нещо с цифра върху електрическата схема и написва същата цифра на едно листче, което лепва върху капака на разпределителната кутия. След това отново я завинтва на място — без да я почисти.

— Бабината врана хвъркна отзарана, литна перушина и гората хвана...! — тананика си Кърт и със секача сочи телекамерата. — Наумил съм си да направим един малък опит извън програмата. Нали десният ти нервус оптикус е свободен.

Кърт има предвид стърчащия сляп зрителен нерв на другото, липсващото ми око. Все не проумявах какъв е смисълът да махнат

едното ми око, пък да оставят зрителния му нерв. Сега започвам да разбирам.

— Всичко е ясно като бял ден — все едно ще включим телевизор към антена — казва Кърт.

От джоба си изважда телевизионен кабел, навит в жилава пластмасова опаковка, която разкъсва със зъби. В двата края на белия кабел са прикрепени метални букси.

— Би трябвало да стане — казва Кърт и оглежда буксата. — Твоят зрителен нерв без съмнение е по-тънък, но ако не шаваш много, няма да се измъкне.

Кърт слага стол под телекамерата и се качва на него.

Изважда контакта ѝ, който отвежда образа в някаква контролна централа и вместо него включва своя кабел. Слиза предпазливо и пътьом размотава кабела по пода. Преди да се заеме с мен, отново смръква енфие.

— Самообладание сега, Ипсилон... За съжаление ще трябва да те обърна, за да закрепя здраво кабела за зрителния ти нерв.

Кърт ме обръща с корема нагоре така кротко и внимателно, че почвам да се питам той ли е, не е ли той. Нищо не усещам, когато пхва зрителния ми нерв в металната букса. Сетне ме връща в нормалното ми положение.

— Готов ли си, Айнщайн?

Кадърът от камерата ме изненадва, сякаш спя и някой изведнъж светва лампа пред клепачите ми. Чувствам цялата си глава залята от червеникава светлина. Здравото ми око нищо не вижда; ослепителна белота.

— Ще оследея!!

— Сега, сега.

Ослепителната белота преминава в сивота. Няколко минути по-късно здравото око си възвръща зрението: Омега лежи и ме зяпа както винаги, без да помръдва. В другото, скаченото око трепти размазана сиво-бяла картина. Постепенно се избистря. Обхождам с поглед лабораторията. Виждам светли плочки по пода и четири високи прозорци със спуснати щори. Вляво широка ниша с наредени един върху друг аквариуми — камерата се премества надясно и виждам как мъж с разкопчана бяла престилка ми прави победоносен знак... Зад

него се вижда по-малка ниша с един-единствен аквариум. Себе си не мога да видя, защото водата блещука.

— Сложи нещо черно пред здравето ми око!

— Няма нужда. Бързо ще свикнеш. Все едно че гледаш на микроскоп. Само начинаещите мижат или слагат нещо пред окото, с което не гледат. Човек бързо се съсредоточава върху едното око.

Кърт е прав. След като обхождам лабораторията още няколко пъти с поглед, цветната картина с Омега избледнява, докато изображението от камерата става все по-ясно. Картината и сега е черно-бяла, но вече не играе, като се изключи една сива ивица, която пробягва през няколко секунди отгоре надолу.

— Вдигни щорите!

Човекът, който стои върху теракотения под, се затътря към перваза на прозореца и дърпа някакви шнурове. Успява да вдигне щорите само на единия прозорец; на другите три те остават малко или много провиснали на средата. Навън се вижда паркинг. Паркингът е препълнен. Някои коли са паркирани наполовина върху посърнали тревни площи, други препречват междинните платна за маневриране. Отвъд паркинга се издига висока светла сграда. На фасадата ѝ проблясва неонов надпис с големи букви БИОМАШ. Под надписа се откроява тъмен правоъгълник. Върху него последователно се отчитат температурата и времето, в момента 17,03, съответно + 6.

Изведнъж осъзнавам: аз съм тук горе, в камерата. Именно тук е битието ми. Нямам вече чувството, че съм затворен в мозъка! Виждам, разбира се, аквариума при всяко завъртане на камерата надясно, но какво от това? Там вътре би могъл да лежи който и да е друг. Да, стара истина е, че човек съществува чрез сетивата си. Но в моя случай има една важна разлика. Обикновено сетивата — очите, ушите, носът — са неразделно свързани с мозъка. А разстоянието между окото на камерата и моя мозък трябва да е към десет метра по въздушна линия. Какво невероятно, вълнуващо чувство за свобода.

— Остави ме тук!

— Да не си луд, Ипсилон. Трябва да те сваля. Не може да останеш на тавана цяла вечност като някоя птица, избягала от клетката си.

Събуждам се посред нощ от дращене на нокти по стъклото. Откак поемам капките против епилепсия, често съм на границата между съня и бодърстването. Ръката е застанала откъм тясната страна на аквариума с разперени пръсти. Свивам се в единия ъгъл. Дано само са ме заредили с достатъчно лекарства, в случай че Ръката се промъкне тук при мен и ме докара до нов срыв.

След първоначалното желание да побягна, опитвам да наложя на Ръката собствената си воля. Пълен провал. Убедил съм се, че нямам влияние над Ръката, ако остана откъснат от сетивните ѝ възприятия, т.е. ако не усещам допир в пръстите и свиване на мускулите. Наоколо цари тишина. Но Ръката все пак пълзи нагоре по стъклото. В другия край на помещението виждам Омега с неизменно втрещеното му око. Я, Ръката не опитва да се покатери върху аквариума. Отдръпва се и застава на самия ръб на нишата. Подпира се на палеца, кутрето и самата китка. Останалите пръсти — показалецът, средният и безименният — мърдат във въздуха. Искат да ми кажат нещо. Затруднявам се да разчета посланието им. Жестикულიране само с три пръста е като пишеща машина, на която липсват доста клавиши.

— О-М-Г-А.

Омега? Нима Омега най-сетне е решил да наруши своето мълчание? В отговор се приготвям веднага да изпиша собственото си име — но с какви знаци? Изпускам въздух и потъвам към дъното. Лежа, затиснал собственото си око, тъй че картината се деформира и разкривява. Ръката заприличва на подпухнала сепия с дълги, виещи се пипала. Надигам се и втрещвам поглед в нея.

— О-М-Г-А С-Т-А-Х-В-А — казва тя.

Омега се страхува? Съсредоточавам се да отговоря по телепатия.

— Отговори дали ме чуваш! Кажи „да“, ако ме чуваш!

Ръката отпуска пръсти върху плочките на нишата. След това с големи, усилия повдига безименния пръст и изписва:

— А.

Да? Продължавам да настъпвам с помощта на телепатията:

— Колко е четири по четири?

— Ш-С-Т-Н-С-Т.

Вече няма никакво съмнение — успяхме да влезем във връзка. Омега ме чува добре. Само дето собствените му възможности да се изразява са доста ограничени.

— Не се страхувай. Ще оцелееш, виж мен!

— С-К-Ч-Н-О — отвърща Ръката.

Скучно ли? Ами да, две мнения няма, скучно е! Хваща ме яд — че да не би на мен да не ми е било скучно?! И при това досега бях все сам. Като изключим кучето, Флинк, персонала — и Ръката, която не може да се брои сериозно. Пък и когато ме обучаваха в тази лаборатория, нямах щастието да бъда в компанията на по-опитен мозък.

— Ще свикнеш. И аз трябваше да свикна първо.

— Р-А-З-П-А-В-Я.

Разправяй? Какво ли иска да му разправа — приказка за лека нощ? Глупаво ми се струва да разказвам на... на някаква си машина? А нима Омега е машина? Умее да смята и да задава едносрични въпроси. Но мога ли да очаквам душевност у него? А какво основание имам всъщност да смятам, че Омега е по-разнебитен от мен? Почти никакво. В началото и към мен самия се отнасяха като към малко дете, което прави първите си стъпки. Макар че по интелигентност персоналът изобщо не можеше да се мери с мен. Изведнъж ми хрумва, че Омега може би ме превъзхожда. Може би ми говори по детски, просто за да не ме разстрои. Не искам Омега да излезе с по-голям коефициент на интелигентност от моя. Представата да бъда зависим от него ме плаши повече от сегашната зависимост от професора. Защо? Дали е по-тежко поносимо да бъдеш зависим от себеподобни?

— Ще ти разкажа за острова на маймуните — казвам аз.

— О-С-О-В М-А-М-У-Н! — очаквателно жестикулира Ръката.

— Имаше преди време едно шимпанзе на име Флинк. Живееше тук, в сградата на лабораторията. Сприятели се полека-лека с персонала и минаваше заедно с визитациите. Всички мислеха, че се присламчва към визитацията, защото скучае и иска да среща хора. Но това беше само половината истина: Флинк си търсеше другар, с когото да сподели историята на своя живот. Защото Флинк не беше

обикновена лабораторна маймуна. Той беше израснал на свобода или поне под открито небе. Родното си място Флинк наричаше острова на маймуните. Не знам къде се намира този остров, но по някои откъслечни подробности съдя, че трябва да е из архипелага или пък наскред някое от големите езера. И тъй, на малък остров със заоблени скали, сухи шубраци, единични борове и широколистни дървета, както и с плитка пясъчна ивица, Флинк живеел с майка си и баща си...

— М-А-М-А Т-А-Т-О.

— Точно така, с мама и татко. По-късно, когато пораснали, проличало, че е сред даровитите деца от своето поколение. Флинк трябвало да напусне острова на маймуните и да тръгне на училище. Да ти разкажа ли какво става по-нататък с острова на маймуните? Една нощ през есента се извива силна буря и наводнява целия остров. Мнозина се удавят, но някои успяват да се вкопчат в изпотрошени кучешки колиби и повалени от вятъра дървета, за да се доберат накрая до сушата. Самият остров се откъсва от скалната си основа и се превръща в играчка за морето. Месеци и години го подхвърля то, докато накрая островът засяда на дъното на няколко километра под морското равнище. Това става в един от топлите световни океани. Старият остров най-сетне намира пристан. Дълбоководни риби и мекотели започват да се навъртат край него, но не се решават да се заселят. Островът се различава от всичко друго, което са виждали. Напомня им донякъде на потънал кораб, но морските животни избягват потъналите кораби. Те често са натоварени с отрови и нефт, които проникват наоколо, щом почнат да ръждясват цистерните. И тъй, никой не иска да се засели на потъналия остров, докато един ден из дълбините се появяват две странни същества. Те си приличат като две капки вода, но не са никакви капки. Големи почти колкото щраусови яйца, те влачат подире си дълги шлейфове като медузи. Тези две същества знаят, че островът на маймуните не е опасен. И решават да се заселят в два от скалните му процепа, на няколко метра един от друг. А знаеш ли как се казват двамата приятели? Казват се Ипсилон и...

— О-М-Г-А.

— Казват се Ипсилон и Омега. И не са сами — съпровожда ги като приятел и закрилник същество, съвсем различно от тях — по-скоро морска русалка. Е, не златолюспеста и с опашка като на риба. Но

с подводна маска на лицето, кислородна бутилка на гърба и плавници на краката. Странната русалка се казва...

— Е-М-А!

— Казва се Ема и е най-добрата приятелка на Омега и Ипсилон. А сега мисля, че е време за сън. Поуспокой ли се?

— Л-К-А Н-О-Щ.

Вече сме двама. Навярно не бива да възлагам прекалено големи надежди на Омега, но спокойно мога да кажа: ние сме двама. Едва сега се отърсвам от опасенията си. Виждах в лицето на Омега свой заместник. Мислех, че в „Биомаш“ са ме отписали като провал. Че само чакат Омега да се посъвземе, за да ме ликвидират. Как иначе да си обясня къде са изчезнали Алфа, Бета, Гама и т.н.? Всички мозъци, които са треперели тук — от колко време насам? Години? Десетилетия?

Утре вечер ще си поговоря вече сериозно с Омега. Две неща са задължителни: трябва да действаме сплотено, но и да се покажем усърдни пред нашите работодатели. Да спечелим уважението им с умения. Да станем незаменими за тях. Никой с пръст няма да ни пипне, докато имат нужда от нас. И усърдието ни не бива да се свежда до задължение. Никой няма да има полза, ако лентяйстваме и се задоволяваме само с най-необходимото. Обратното, трябва да ги спечелим изведнъж. Никъде не е казано, че в крайна сметка в подчинение ще се озовем именно ние. Току-виж сме станали бъдещите господари. Безспорно зависими от медицинското обслужване, но все пак с властта да се разпореждаме. Нали господството на човека над животинските видове по земята се дължи именно на интелектуалното му превъзходство. Но човек може да запази надмощието си само докато има преднина. А двамата с Омега принадлежим към вид, който превъзхожда човека.

Доста преди обичайното време за сутрешната визитация Кърт влиза в лабораторията с тромава крачка. Придърпва едно трикрако столче и сяда, като се облакътява и отпуска глава на перваза на нишата с моя аквариум. Отдалеч му личи, че не е спал тази нощ.

— Дойдох да се сбогувам, Ипсилон. Сроктът на пробното ми назначение изтича в края на месеца. Но от днес нататък няма да идвам на работа.

— Означава ли това, че Ема ще поеме грижите около мен?

— Преди да напусна, възнамерявам обаче да ти кажа някои истини. Жал ми е за теб — държат те в този аквариум сякаш си амеба! Знаеш ли защо решиха да ме изхвърлят така изведнъж? Заради малкото удоволствие, което си позволихме с контролната камера. А те откриха това едва вчера! Кой ти има време да гледа всички видеокасети! Вчера обаче идваха от полицията по повод на няколко изчезнали досиета. Поискаха да изгледат всички касети. И какво откриха? Прекъсване в записа на една от касетите. А преди прекъсването — приготвленията ми да те включат към камерата. Но истинската причина е друга, Ипсилон! Това беше само предлог. Кажи ми как да не се ядосвам! Уволнява ли се човек заради желанието му да поекспериментира? Не, работата е там, че не са доволни от научната ми дейност. Струва им се, че напредва прекалено бавно. Не разбират, че сериозната научна работа изисква много време. Дори Джордж не проумява това. Може би вътрешно разбира. Но нали е принуден да се съобразява с ревизорите.

— Лошо, лошо.

— Не могат обаче да ми запушат устата. Искам да кажа тук. Защото навън само да си развържа езика, и спукана ми е работата. Но с теб е друго, ти не си човек от индустриалния шпионаж. Най-малкото според законните положения. Затова пък си кръгъл глупак. И ти, и твоят събрат Омега, дето минавате за ужасно умни. Нищо не разбирате вие, нищичко! Въобразяваш си, че ти треперят в тази лаборатория като на особено ценен талисман. А всъщност за тях си просто опитна

мишка сред менажерията им от други опитни животни. Знаеш ли с какво се занимавахме последните няколко месеца? Опитай се да отгатнеш де! Ще отгатнеш на кукуво лято. Изчакахме само емоционалният ти живот да се съсредоточи там, където му е мястото — в дясното полукълбо. Разбра ли сега? Отсявахме зърното от плявата. Чувствата — в дясната купчина, разумът — в лявата... Кърт се подхилва на остроумието си, поглежда часовника и с помощта на употребена вече пластмасова спринцовка всмръква малко енфие.

— Обещай ми, Ипсилон, че никога няма да се пристрастиш към енфието.

— Защо е необходимо чувствата ми да са в дясното полукълбо?

— Ти знаеш не по-зле от мен: докато в главата ти цари неразбория, не могат да се локализират никакви функции. Успеят ли обаче да те разделят на части, може да се окажеш дяволски полезен... Изходните ти данни ще бъдат много по-чисти, ще се извиква само желаната информация. А източниците на нежелана информация ще могат да се изключват или премахват. Джордж говори на петъчния семинар за „промит интелект“. Ние обаче се възпротивихме — звучеше ни отблъскващо. Настоявахме да отпадне „промит“. Значението на тази дума е предварително обременено. Предложихме „целенасочен“. Но Джордж реши, че и това не звучи по-добре. Сега въпросът е възложен на езиковия отдел. Нали си имаме специалисти — трябва да ги използваме.

— Значи голяма част от емоциите, на които бях изложен тук, са имали за цел да съсредоточат чувствата ми...

— Не голяма част, *всички*. Не си въобразявай, че тук нещо може да стане случайно. Освен дето сега съм седнал при теб да дрънкам като последно плямпало. Това вече е извън програмата.

— Колко съм щастлив!

— Какво? Нима за теб е щастие да разбереш, че те разиграват като кукла на конци?!

— Имам предвид Ема. Забелязал си, че напоследък тя упорито не ми обръща внимание. Ако съм разбрал правилно, това също влиза в програмата? Всъщност сам се досетих.

— Ема ли? Тя да влиза в програмата?

— Нали ти сам току-що каза — *всичко*.

— При Ема проблемът е друг, Ипсилон. Но щом си говорим като мъже, ще ти кажа: ние двамата, тя и аз, имахме известно време любов. Ти може би не знаеш, моя милост обаче е семеен, с жена, деца. Лоша работа, лоша. Ема взе, че забременя. И трябваше да махне бебето. То бяха сълзи, сръдни, но друго разумно разрешение нямаше. Дори с цената на това аз да изляза мръсник. Така е понякога, заради доброто на другите трябва сам да се очерниш. Едно леко остъргване, успокоявах я аз. За жалост работата не мина толкова безобидно. На колегите Ема разправи, че е била на Майорка. А аз ѝ дадох кварцова лампа да се понагрее за тен.

— Добре, да речем, че не влиза в програмата: тогава защо не ми обръща внимание?!

— Разсъждавай малко по-трезво: защо да ти обръща внимание? Знам, че ти и твоят събрат там отсреща правите опити да спечелите женския персонал със своеобразен чар. Нима вземаш всичко на сериозно? Нима мислиш, че ѝ се харесваш? От мен да го знаеш тогава, че понякога Ема тича да повръща в стаята на персонала.

Вие я отвращавате. Много време ѝ трябваше, преди да вземе в ръце жив мозък — преодоля себе си чак при едного, когото наричахме Сигма.

— Нали аз съм Ипсилон. Защо съседът ми носи името Омега? Би трябвало да има още трима между нас двамата: Фи, Ки и Пси.

— Между вас двамата ли? О, разбирам. Не, те се оказаха запъртъци, както ги наричаме на нашия жаргон. Тъй и не влязоха в действие. Техниката прави още първите си крачки. Вие двамата сте почти уникални, а може би и истинско чудо. Скоро ще мине визитацията. Да ти кажа нещо за бъдещото развитие тук...

— Нека се върнем още веднъж на въпроса за Ема!

— Право да си кажа, не ми е много приятно.

— Заклевах ли се, че Ема няма нареждане да не ми обръща внимание?!

— Разбира се, заклевам се.

— Как би обяснил тогава, че тя ме държеше на колене, четеше ми на глас и ако щеш вярвай, веднъж дори целуна стъклото на този аквариум!

— Ха, ти какво си въобразяваш: това вече влизаше в програмата. За да може Ипсилон да прояви чувствата си и те да се съсредоточат в

съответното полукълбо, необходимо е някой да събуди тези чувства... Чувал съм го със собствените си уши от Джордж. А сега сам виждаш: тя си седи отсреща и си гука с Омега. По нейна линия ти си готов. Вече е свободна да ти покаже истинското си отношение...

— Добро утро, момчета!

Визитацията начело с професора. Ръката му се отпуска тежко върху обронената глава на Кърт. Без да ми хвърли нито един прощален поглед, Кърт се измъква изпод ръката на Джордж и излиза.

— Дошъл бе да се сбогува — обяснявам аз.

— Кърт поема от днес нови задачи — отвръща Джордж. — Но ти, Ипсилон, отбелязваш значителен напредък. Надмина очакванията ни. Много сме доволни от теб. Смятам, че е редно да го знаеш. Щедрите похвали разглезват. Заслужени ли са обаче, не бива да се премълчават — такъв е бил винаги моят принцип.

Решил съм да бягам оттук. Задушавам се вече в този затворен кръг на собствени фантасмагории и напразни надежди за по-достойно бъдеще. На практика успешното бягство е почти немислимо. Но нима имам какво да губя? Изборът е между бягство и самоубийство. Следователно нямам какво да губя. Само че ми липсва каквато и да е, дори най-смътна представа, как да подхвана нещата. Лежа и си мисля със завист за класическите бегълци: Казанова, който успява да се измъкне от тъмницата в Двореца на дожовете, или граф Монте Кристо, който се пъхва в чувал на мястото на един мъртвец и така бива изхвърлен в морето. Колко просто им е било. За моето бягство няма от кого да се поуча. Пациент, който се надига от операционната маса, омотан в чаршафи и системи, с аграфи и жици по тялото, хуква навън по коридора и тика пред себе си апарата за изкуствено дишане като детска количка: такъв пример ми трябва на мен!

Ако не успея, ще посегна на живота си. Струва ми се разумно да обмисля всичко в обратен ред, като започни от втората възможност. Провали ли се веднъж бягството, не мога да разчитам, че ще бъда в такова състояние на духа, което да ми подсказва верния път към самоубийството. Има примери за необичайни самоубийства: за един римски роб разправят, че сложил край на живота си, като престанал да диша, но в наше време не е доказано доколко това е възможно. За някои примитивни народи се твърди, че хората просто решават да умрат и изчезват. Мога ли да разчитам на такова самоубийство? Колко време ще ми е необходимо за него? Няма ли уредите да ме засекат още преди това? Какъв е възможният за мен път към смъртта? След като на теория шансовете са да живея още 800 години.

Нужна ми е помощ. Кой ще ми помогне? Персоналът — едва ли. Ако умра, може би ще съкратят бюджета на лабораторията. Персоналът ще бъде застрашен от смяна на работното място. Следователно не мога да разчитам на доброволна помощ. Ами ако подлъжа някого да направи нещо непредвидено, тъй че да ме изтърват

върху плочките на пода. Дали ще умра? Все пак не съм яйце, а мека, доста податлива маса, пресечена от снопове и влакна — досущ като пръстта в коренището на дърво. Може би само ще се разсмеят, ще ме вдигнат, ще ме изплакнат и ще ме пуснат отново в аквариума.

Ако се промени микроклиматът в самия аквариум, ще умра. Може да не е веднага, но не бих оцелял при едно рязко покачване или спадане на температурата. Не бих оцелял и при промяна на химическия състав на разтвора. Ако кислородният апарат излезе от строя за по-продължително време, смъртта ми е сигурна. Но тук отново възникват два съществени момента: нали някой трябва да изключи кислородния апарат. И като го изключи, това не бива да задейства алармената система, нито пък автоматичния резервен апарат. В редки случаи все пак е възможно контролната инсталация да е изключена за известно време. Например докато правеха ремонта и прокараха нови кабели. След колко ли време ще има нов ремонт?

Едно е ясно: докато обмислям плана си, докторите от визитацията непременно трябва да останат с впечатление, че проявявам усърдие. Изходното положение не е лошо, нали току-що получих похвала, че отбелязвам напредък. Може би щеше да е по-добре, ако напредъкът се забележеше по-късно, тоест след като започна да готвя бягство или самоубийство. И все пак изходното положение не е лошо. Едва ли ще се досетят, че кроя нещо. Освен ако не са ме включили към някакво свръхсложно устройство, което да чете мислите ми — но не ми се вярва. В такъв случай щяха да си спестят главоболията как да влязат във връзка с мен; да прескочат морзовата азбука, присаждането на антените, слушалковите очила и гадаенето по устните. Не, те не могат да четат мислите ми. Затова пък може би аз умея да чета част от техните мисли. Ако успея да се усъвършенствам в четенето на мисли, несъмнено ще имам известно предимство. Но толкова рядко засичам някого в моя обсег на действие. Тази сутрин на визитация само ми махнаха от вратата. А и Ема не се задържа вече край Омега. Храненето е рационализирано. Ема разнася малки дажби във водноразтворими капсули. Пуска ни каквото трябва и изчезва.

Съставих си план за бягството по точки:

1. *Подготовка:* Най-трудното е не как да изляза от аквариума, а как да оцелея извън него. За да оцелея, необходимо е да се заредя с гликоза и микроелементи, най-вече цинк. Ако гладувам, мога да отделям и трупам тези вещества във вътрешните си кухини, тъй наречените вентрикули. Никой няма да забележи, тъй като стойностите в сърцевината ми не се следят от никакви инструменти; отчита се само съставът на разтвора в аквариума, а при него няма да настъпи промяна.

Решаваща роля ще играе Ръката. Затова е необходимо да заздравим връзката си; трябва да овладее всяко нейно движение и преместване. Необходимо е освен това да си подсигурия ненамесата на Омега. Надявам се, че ще е възможно. Ако не греша, Омега навлиза в период на все по-интензивна терапия, между другото и електротерапия. Тъй че дни наред ще бъде вън от играта.

2. *Контролната камера:* Времето, през което окото на камерата не е насочено към моята ниша — най-много единайсет секунди, — е недостатъчно за сериозни действия. Прекалено кратко, то позволява да се извърши частична техническа подготовка, но не и да се осъществи самото бягство. Не бива да се забравя освен това, че в контролния център може да има някой, който пряко да следи картината от камерата. Нищо не ми гарантира, че се разчита единствено на видеозаписите и възможността те да бъдат проследени допълнително. Но ако бягството се извърши съвсем ненадейно, персоналът от охраната едва ли ще има време да реагира. Ако пък реагира, може косвено да подпомогне бягството.

3. *Омега:* Според мен изгледите да се измъкнем едновременно и двамата, са равни на нула. Отчитам, разбира се, че ако успея, тук ще се вземат по-строги мерки за сигурност, което на свой ред ще направи по-трудно бъдещото бягство на Омега. За съжаление не виждам как би могло да се избегне това. Остава обаче положителният елемент: ако успея, Омега ще се убеди, че не е невъзможно да се избяга. Трябва да

предвидя всичко така, че Омега да не пострада. Безопасността му е подобаващо осигурена от десетте сантиметра разлика във височината, на която са поставени неговият и моят аквариум.

4. *Бягството*: Някоя благоприятна нощ — по всяка вероятност неделя срещу понеделник, в 03,30 часа — пускам Ръката да излезе, докато камерата обхожда противоположната стена. Ръката запушва канала, който остана на мястото на аварийния душ. Тъй като камерата е монтирана на мястото на аварийния душ, каналът отдолу е извън обсега ѝ. Следователно Ръката спокойно ще може да примъкне кърпи и парцали, с които да го запуши. След това Ръката пуска вода; тук има най-малко три крана. Не липсва дори табло за инструменти на стената, в случай че крановете са прекалено затегнати. Лабораторията се залива от вода, която бързо се покачва. Плувайки, Ръката се добира до аквариума ми и изважда разните контакти. За енергийното ми хранване е необходима една тъй наречена хидробатерия, малка пластмасова торбичка, която се самозарежда под водата. Хидробатериите са широко използвани тук в института и не е проблем да задигнем някоя. Щом водата от лабораторията започне да прелива в моя аквариум, Ръката ще доплува до канала, за да махне парцалената запушалка. Това е критичната точка в моя план: ако Ръката избърза, водата ще започне да спада, преди да е достигнала нивото, което би ми позволило да изплувам навън. Ако се забави, наводнението ще обхване и аквариума на Омега; тъй като той няма запаси от необходимите му химикали, разредената водна среда ще стане причина за смъртта му.

Вече плувам в наводнената лаборатория. Водовъртежът ме повлича към отпушения канал. Иде ред Ръката да махне и чугунената решетка, която препречва пътя към отводните тръби. Щом успява, аз се гмурвам в канализацията, а Ръката ме следва. Знаем твърде малко за живота, който ни очаква оттам нататък. Но знаем, че има вода, че тази вода се оттича по планински водопроводи и бетонни канали към някоя пречиствателна станция. Водата не е чиста, но това е само едно огромно преимущество. Би трябвало да съдържа предостатъчно хранителни вещества и микроелементи, а може би дори и витамини. Не предвиждаме да следваме течението чак до пречиствателната станция. Ще си намерим подходяща шахта, в която ще се оттеглим, за да обмислим по-нататъшните си действия.

5. *В случай на неуспех:* Ако планът се провали в някоя от критичните точки, ще посегна на живота си. Не е възможно за съжаление да предвидя отсега всички подробности. Но ако Ръката е изцяло в моя власт, не би трябвало да се затрудня. Най-лошото, което може да ми се случи, е да ме заловят във водата, преди да съм се добрал до канала. Ако бягството се осуети, преди да съм се измъкнал от аквариума, всичко е по-просто. Никой не може да ме обвинява в опит за бягство, ако ме заварят още в аквариума. Ако Ръката не успее да вдигне тежката решетка на канала, ще разчитаме на охраната. Какво ще предприеме охраната, когато открие наводнението? Ще провери тръбопровода. На контролното табло светва червена лампичка, която показва, че има запушване в лабораторията. След това възможностите са две — пазачът се обажда на пожарната команда или сам нагазва с гумени ботуши в лабораторията, за да отпусне канала. Махне ли веднъж решетката, двамата с Ръката веднага ще се гмурнем в канализацията...

Изведнъж откривам, че професорът се е надвесил над мен, макар че сега не е време за редовната визитация.

— Какво толкова мъдруваш, а?

Предпочитам да си замълча. Затова пък си казвам: сега или никога! Втренчвам поглед в челото на професора. Днес той не ми изглежда тъй неестествено мургав, кожата му напомня по-скоро престоял кашкавал. Обладавам челото му, прониквам през кожата, мускулите на черепа, самия череп... Повелявам: „Вземи ме в ръце!“

Професорът изважда ръце от джобовете и учудено поглежда дланите си.

Аз упорствам: „Вземи ме в ръце, де!“

Професорът запретва ръкави, сваля часовника. Надвесва се над мен и се захваща с апаратурата — маха жиците, кислородния апарат, честотомера, за да стигне до мен. Принуден съм да се отдръпна колкото се може по-назад, за да не изпусна из поглед челото му...

„Какво ми става, по дяволите?!“

Професорът пъргаво отстъпва и гузно скрива ръце зад гърба. След това изважда чифт очила за слънце от горното джобче на престилката и ме измерва с поглед през тъмните им стъкла — като че ли чувства очите си уязвими.

— Слушай, Ипсилон, не си играй с мен! Много добре ни е известно, че умееш да направляваш чуждите движения. В някаква ограничена степен. Всъщност не си по-оригинален от който и да е провинциален хипнотизатор!

Професорът сваля очила. Съзнава, че положението изцяло е в негови ръце.

— Каниш се да бягаш — отбелязва той. — От няколко дни насам пробите показват, че си играеш с мисълта за бягство.

— Да, мисля да бягам.

— Да ти пожелае успех тогава!

— Ще ми помогнеш ли?

— Поласкан съм от твоето доверие — не, Ипсилон, нека говорим по мъжки: Колкото и да ми се иска да ти помогна, колкото и да бих се радвал да видя един стар приятел избавен от плътта... Не съм аз този, който може да разполага с теб, ти не си моя лична собственост! Ти си във властта на „Биомаш“. Ако искаш да бягаш, остава ти само полетът на въображението. Него не ще спра. Мога най-много да го регистрирам.

— Страхливец.

— Не, не съм толкова страхлив. Готов съм да злоупотребя с гласуваното ми доверие. Да изиграя „Биомаш“ и да понеса произтичащите от това последствия само и само да стана свидетел на нечуваното: как някой в твоето положение успява да *избяга*. Но, Ипсилон, но...

— Пусни ме!!

— Да, ще те пусна. Но за съжаление не на свобода. Връщане назад няма. Твърде много са посветените в този проект... Взе се решение от утре да те преместим отсреща, при Омега.

— Защо?!

— Защото е крайно време да привикнете към по-близко общуване.

Двамата с Омега сме поставени в продълговата стъклена вана. Между нас има тънка пластмасова преграда, която не позволява да влизаме в пряк допир. Над ваната е опъната мрежа, следователно никой не може да се промъкне тук. Вече не виждам Ръката, но тя трябва да е на полицата под нас. Няколко пъти я викам все безуспешно.

Какво ли щеше да стане, ако никой не забележеше наводнението при опита ми за бягство, ако цялата сграда се напълнеше догоре с вода? Омега щеше да изплува навън, това е ясно. А мишките от тавана? Дали щяха да доплуват през климатичната инсталация, порейки водата с дългите си опашки. Може би тук има и други органи? Положително се намират и сърца — натопени в аквариуми като нашия, замразени или с изкуствено забавен пулс. Очакват своите бъдещи собственици и черни дробове — големи, тлъсти, червеникаво-кафеникави, — ръце, очи, тъпанчета, дванайсетопръстници; вътрешностите на човека във всички багри на дъгата. При един потоп те се озовават заедно: сърцата бият, червата се вият като змиорки, а най-отгоре, като сунгери, плуват белите дробове. Цял организъм може да излезе от нас, ако се спогодим. Стига само да има кой да ни съшие.

Започва визитацията. Никой не продумва. Някъде на заден план трака пишещото устройство на електроенцефалографа. След като засича времето, професорът маха пластмасовата преграда между мен и Омега. Какво очаква? Борба на петли в името на науката или просто да привикнем към отделяните от нас секреции?

Когато се приближавам до Омега, отначало той почти не помръдва, само дето под него потреперват единични нерви. Започвам да го душа. Окоето му е кафяво. Зеницата, ирисът и бялото на очната ябълка почти не се разграничават. Дали пък той не е от друга раса? Индианска? Монголска? Искam да предложа нещо на Омега, за да му засвидетелствам миролюбивите си намерения. Но какво? Докато приближавам, предавам чрез антените си:

— Аз съм, Ипсилон.

Но Омега не отговаря. Той се намира в по-ранен стадий на развитие, стадий, който аз самият преминах съвсем наскоро: ориентира се само по мърдането на устни и по жестикулиране. Спускам се към дъното, да не би Омега да се почувства застрашен. Ами ако той има някакви оръжия? Не виждам нито шип, нито жило, нито каквото и да е бойно снаряжение. Отново се издигам и заставам срещу него око в око. Какво ли се крие в тази бездна? Покланям се учтиво. Дали изобщо говорим един и същ език, той разбира ли...

Изведнъж Омега се стрелва като подплашена риба. Той не плува с уши, а използва мрежата от висящи нерви като някоя медуза; усърдно засмуква на няколко пъти водата под себе си и вече се озовава до стъклото откъм тясната страна на аквариума. Едва не се преобърнах. Правя плавен завой като истинска галера и се понасям с вълнореза напред към Омега. Той стои в ъгъла настръхнал, с гръб към мен; от време на време висящите му нерви потрепват. Омега прилича на жаба, която опитва да се зарие в крайбрежния пясък. Провиквам се в лабораторията:

— Джордж?! Ема?!

Никой не идва. Никой не се обажда. Не чувствам физическо присъствие нито в лабораторията, нито в съседните стаи. А съм сигурен, че ни наблюдават.

Отпускам се на дъното и опитвам да се слея с него, да изглеждам колкото може по-незабележителен. Изведнъж Омега прави скок във водата. Както и можеше да се очаква, веднага се удря в мрежата над аквариума и цопва обратно. Пада по гръб като умрял бръмбар и застива в това положение на дъното. С неистов поглед, но неподвижен. Дали Омега ще успее да се обърне сам — или ще трябва да му помогна? Около половин час не го закачам, за да се успокои. След това решавам, че не бива да изчаквам повече. Та нали всичко във вътрешностите му ще се разбърка; ще се смачкат ядра, ще се разместят мисли и представи и ще настъпи истинско безредие.

Приближавам се най-внимателно и го побутвам отдолу с широката част на продълговатия си мозък. Щом го сръчкавам, нервите му се разлюляват, сякаш търсят опора, в която да се вкопчат. Но очевидно не съм успял да го подхвана както трябва. Питам се дали пък да не го избутам до повърхността на водата. Приближавам отново, Този път малко по-устремно, и правя опит да се промуша под него, за

да го кача на гърба си и така да го изтласкам до горе. Нещо ме удря по окото — сякаш налитам на стена с главата напред. Ето ме и заклещен. Не мога да помръдна. Омега е прекалено тежък. Освен това имам чувството, че едната ми антена се вклини в една от най-дълбоките му бразди, в неговия *Sulcus lateralis*.

Да можех да поговоря с Омега! С общи усилия все някак бихме могли да се справим с положението. Но той остава ням и глух. В следващия миг започва да се мятат буйно като удавник. Дългите му нерви ме шибат по гърба като камшици. Инстинктивно се свивам и след това давам пълен газ с ушите. Какво щастие, че по дъното на аквариума няма пясък или тиня, така щяхме да размътим водата, че един друг нямаше да се виждаме.

Изведнъж се отскубвам и тръгвам с борда напред. Но нещо току ме задържа. Дългите нервни окончания на Омега са се омотали около антените ми. Колкото по се дърпам, толкова по се затяга примката им. Опитвам да разсъждавам трезво: голяма работа, че сме се заплели един в друг, рано или късно персоналът ще трябва да се намеси и да ни раздели. По-важното е никой от двамата ни да не остава прекалено дълго на гръб. Омега май си възвръща силите, започва да дърпа и тегли към себе си. Вероятно е загубил всякакво чувство за ориентация и вече не знае кое е горе, кое е долу. Аз не се дърпам, оставям се да ме влачи по дъното. Омега продължава да лежи на гръб като безпомощна костенурка; сякаш всичката му сила е в неговото дълго було от единични нерви. Изведнъж се завърта на деветдесет градуса и аз отхвърквам покрай него в другия ъгъл на аквариума. Правя трескави опити да плувам, за да овладеем положението и да не се катурна. След нов завой, Омега се устремява към мястото, на което се вклешихме един в друг. Напрягам всички сили, но трябва да се примиря, че Омега е по-силният от двамата ни. А е и по-тежък от мен. Странно наистина, защото на външен вид е по-малък. Но очевидно има по-голямо специфично тегло.

Преминавам към нова тактика: ще го оставя да се изтощи. Но той проявява неподозирани сили. Обърнат по гръб, часове наред кръстосва дъното и ме влачи подире си. Започва да ме хваща морската болест. Ако ме изоставят равновесните ми центрове, ще се озова и аз самият на гръб, в опасност за живота. За миг си казвам: защо пък не? Защо да не посрещна смъртта точно сега. Нали и без това не мога да се надявам

на някакво бъдеще. Стари спомени изплуват в съзнанието ми. Виждам Ема, стройна и красива. Дни наред умувам как най-добре да ѝ се обясня в любов. Припомням си и моето някогашно презрение към професора, което сега ми изглежда неуместно.

Омега неочаквано се оттласква от дъното, изстрелва се нагоре под ъгъл, блъсва се в една от стените и рикошира във водната повърхност. Аз го следвам, без да мога да го спра. Когато цопваме обратно във водата, Омега ме затисва отгоре, все така обърнат по гръб. Аз самият съм килнат на една страна, но нервните окончания, в които съм омотан и усукан вече безброй пъти, не позволяват да се катурна. И двамата сме напълно изтощени. Ако се опитам да върна Омега в нормално положение, сам ще се озова с корема нагоре. Затова кротувам, само от време на време мърдам уморено уши — друго като не може, поне да се поохладим.

Оставаме в това положение може би цяло денонощие — без храна, без някой да се погрижи за нас. Правя опит да предам сигнали за помощ посредством антените, но съзнавам, че е напълно безсмислено; Омега, който лежи над мен, е истинска заглушителна завеса. Изпадам за продължителни периоди в безсъзнание. Доста късно започвам да се учудвам защо не потъваме. Специфичното ми тегло е такова, че в състояние на покой плувам по средата между повърхността на водата и дъното. А Омега е по-тежък от мен. Следователно по всички закони на природата би трябвало да потънем на дъното. Съществува едно-единствено обяснение на обратния факт: Омега е мъртъв.

Веднага пропъждам тази мисъл и опитвам да поспя. Когато отново се събуждам, зрителният нерв на Омега е клюмнал. Тежкото му око виси над мен. Без да храня никаква сериозна надежда, започвам да плувам. За мое учудване и облекчение чувствам как Омега отпуска хватката си; нервите му са хлъзгави, студени и безжизнени като преварени макарони. Продължавам да се вия и лъкатуша и след време съм напълно свободен. Плувайки, веднага се отдалечавам и се свивам на дъното колкото се може по-надалеч от Омега. Дали е мъртъв? Дали и аз ще умра, когато започне да се разлага и да трови водата? След някой и друг час положително ще започне да се разлага — при температура на водата 37 градуса.

Но само след две-три минути се появява доцентката и спуска пластмасовата преграда между нас. Слага на Омега инжекция в гънката, която разделя двете му полукълба. Следобеда Омега се държи отново както обичайно; лежи и ме гледа втренчено с валчестото си око. Нямам вече желание за нови опити да вляза във връзка с него. Защо ме нападна? Да не би, без да подозирам, в обгръщащия ни разтвор от мен да се отделят агресивни активатори?

Тази нощ ще направя трети опит за бягство, сега вече *трябва* да успея. Тук цари голямо оживление: извънредни визитации, нова апаратура, пробни изпитания, посещения на Управителния съвет. Очевидно готвят нещо. Предчувствам, че то ще промени целия ми живот из основи, може би не по-малко от операцията, когато са ме отделили от собственото ми тяло. Трябва да се махна тази нощ. Пък каквото ще да става.

Често, когато в кратък срок изпълняват сложни задачи, се допускат пропуски от небрежност — така е и сега. Вчера, след поредната ежедневна инжекция, Ема забрави да заключи капака на аквариума, в който държат Ръката. Ръката е вече навън. Върви към стаята на персонала. Там виси поизмърсената престилка на Кърт, която в яда си, напускайки института, той пхна под кушетката в тази стая. Чистачката я е сложила на закачалката. В джоба на престилката се намира дългият кабел, който Кърт използва, за да ме включи към контролната камера.

Ръката се връща на прибежки, плътно притисната до стената, докато камерата е насочена в обратна посока към някогашната моя ниша. Последната отсечка до мъртвата зона под самата камера Ръката преминава като същински луноход. Кабелът е навит на руло, но не е вързан. Ръката го размотава и започва да се катери с единия край, насочен към камерата. Но засега не го включва. Наместо това искам от нея да го върже с хлабав възел за рамото на камерата — след това я карам да слезе.

Омега лежи и се блещи. Да гледа! Докато не е в състояние да долага за наблюденията си, чувствам се дори по-спокоен, че не съм сам. Не е по силите на Ръката да махне металната мрежа, опъната над продълговатия ни, разделен на две аквариум. Но това не е и нужно. Достатъчно е да мушне единия край на кабела в отвора, през който минава кислородният апарат. Аз се притискам до лъскавата тръба, през мъничките ѝ дупчици излиза кислород, който след това се издига

нагоре на все по-големи кръгли мехурчета. Ръката пропъхва показалеца и средния си пръст. Аз се прицелвам и вкарвам слепия зрителен нерв право в металната букса на кабела.

Ръката пуска буксата. Необходимо ѝ е по-малко от минута, за да се покатери отново при камерата — издърпва редовния контакт и вместо него включва мен. Сега си възвръщам зрението много по-бързо от предишния път. Черно-белият екран се проектира в съзнанието ми: отгоре виждам на моменти цялата лаборатория като на длан.

Напрягам всички сили, съсредоточавам се до краен предел и започвам да прехвърлям съзнанието си от аквариума в камерата. Най-трудно ми е да изключа напълно старото си око, което вижда всичко цветно. От време на време пред него проблясват картини от аквариума: кръгли, сребристи мехурчета кислород сред зеленикава вода. Но тези картини стават все по-неясни, избледняват като стари акварели. Докато от тях остава само едно светло, трептящо петно.

Изключвам зрителните възприятия и се съсредоточавам върху останалите страни на моето аз: бавно като пламък, който ближе фитил, слухът ми тръгва нагоре към камерата. След него изпращам различни мои измислици, спомени и умения. Изцеждам от мозъка си острова на маймуните, дамата в черно, която седи край апарата за изкуствено дишане, кучето, мишките, които се промъкнаха тук тъй възпитано една нощ преди доста време... Накрая почти цялото ми съзнание се намира горе в камерата. Ако имах повече време, щях да пресявам какво да взема. Щях да оставя тук всички неприятни спомени. А така ето че и Ема се прокрадна — от мен да мине, само и само да се махна оттук.

Сега идва ред на следващата стъпка: Ръката трябва да изключи кабела от стария ми мозък и наместо това да ме скачи с контролния център. Оттам нататък възнамерявам да протeka по кабела до телевизионните монитори в контролния център. Какво ме чака в центъра, вече не мога да предвидя: може би ще ме запечатат на видеокасета и после месеци наред ще стоя в някое бюро, докато се сетят да ме прожектират. Това ще ми позволи да направя следващия скок: или да проникна в челото на този, който седи пред екрана, или да се издигна и да изжука навън в ефира като дисциплиниран пчелен рой.

Търся с поглед Ръката, за да ѝ дам последни наставления. Но докато обхождам лабораторията, изведнъж откривам нещо съвсем друго. В претрупаността си не съм забелязал професора и доцентката.

Те стоят почти наред лабораторията и ми махат доволни. И двамата са официално облечени: професорът във фрак, високата и стройна доцентка в дълга рокля със светло кожено наметало на раменете. Професорът е гушал Ръката и я гали като котенце.

— Хайде обратно в къщичката, Охльо-Бохльо! — казва строго доцентката, но след това гръмко се разсмява.

Професорът вдъхновено вдига свободната си ръка към мен и рецитира от „Одисеята“: *„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее! Вече, изглежда, решен си обратно дома да се върнеш в родния остров разлъчен от мене. Тогава прощавай! Но ако знаеше колко прекеждия тебе съдбата готви да минеш, преди да се върнеш под родната стряха, щеше при мене в това обиталище ти да останеш и вековечен да бъдеш...“*^[1]

^[1] Пр. Г. Батаклиев Б.пр. ↑

Отново правят ремонт. Избиха отсрещната стена, стената, в която беше вградена моята ниша. Пред погледа ми зее дупка с неправилна форма и нащърбени стени: виждат се кафеникави, извити арматурни желяза, огънати тръби стърчат като перископи, от тавана се поклащат изтръгнати жици, от чиито свободни краища виси изолирбанд. Всичко тъне в пушилка. Докараха смукателна машина с дебели колкото човешки крак пръстеновидни пластмасови тръби. Всички водни повърхности вибрират.

Отвъд съборената стена се простира огромно помещение с размери на покрит плувен басейн. Покривът му е сводест като на гара. Насечен е от продълговати прозорци, замрежени от нещо бяло. Целият под е разкъртен. Потънали в прахоляк работници подготвят калъпи за отливки. В другия край на залата има нещо като стълбички. Сякаш строят огромна сцена. Какво ли ще поставят тук — може би Рагнаръок, свършека на света?

През дупката в стената се прекачват четирима души в посипани с бял прах дрехи. Когато приближават, виждам, че не са от работниците. Визитация в разширен състав, в бяло от главата до петите. Само че този път не се оглавява от професора. Пред него, доцентката и едно непознато лице внушително крачи набит, плешив мъж. Край олисялото му, луничаво теме стърчи рядка косица, случайно пръснато елхово ламе. Мъжът е възрастен, сигурно гони седемдесетте. Клепачите му са месести като устни, лицето му — подпухнало и безизразно. Само ноздрите му потреперват. Големи, четвъртити и разширени от любопитство. Затова пък метличините му очи сякаш спят под пухестите си козирки. Визитацията спира на около метър от нас. Професорът показва рентгенови снимки. Старият човек изломотва нещо, което не стига до мен. Затова пък чувам добре професора и доцентката; говорят на гимназиален английски.

Сега прелистват документацията. Това трябва да е досието на Омега, моето нали изчезна. Разглеждат и дълги

електроенцефалограми, прехвърлят разноцветни фишове с лабораторни изследвания. Внезапно си тръгват всички с изключение на четвъртия доктор, мъж на средна възраст със слушалка в горния джоб на престилката. Той се надвесва над Омега.

— Кой си ти? — питам аз.

— Анестезиологът.

— Ами онзи достолепен чичка?

— Най-добрият неврохирург в света — казва той, не без известна ирония.

— Антени ли ще присаждате на Омега?

Мъжът не ми отговаря, клати само глава, сякаш иска да каже: „Нищо не разбираш ти.“ Взема малка проба от разтвора с една пипетка и примижал я разглежда срещу светлината на прозорците. В добро състояние ли сме? Мъжът оставя пипетката в кръгла съдина до аквариума и вместо да ми отговори, побутва Омега с една шпатула.

За мен няма никакво съмнение, че готвят операция. Предполагам, че ще присадят на Омега антени. Съвсем правдоподобно е, ако неговата програма не се различава от моята. Няма да се чувствам вече толкова самотен, ако мога да си приказвам с Омега. Седмици наред не сме разменили нито дума. Ръката също изчезна след онзи последен път, когато Джордж я беше гушнал.

Анестезиологът източва водата от отделението на Омега. Това няма последствия за мен, тъй като пластмасовата преграда е спусната. Когато ляга на дъното и водата наоколо му започва да спада, Омега променя формата си. След като се оттича всичката вода, той се приплесква от собствената си тежест; вече по нищо не прилича на яйце. Има по-скоро вид на издут калкан.

Появява се операционният екип с висока количка, застлана с компреси и кърпи. Внимателно преместват Омега върху кърпите. Подкарват количката и анестезиологът ги следва. Аз отново се съсредоточавам върху помещението, което ми прилича на плувен басейн. Докарали са подемен кран. Върху подвижната площадка на крана, която се издига на блестяща телескопна мачта, стоят двама мъже и закрепват към тавана носеща конструкция от дълги пръти. На тях висят неонов лампи, които стигат почти до пода.

Изведнъж отново се появява операционният екип. Проправя си внимателно път покрай тръбите на смукателната машина. Нима

оперираха вече Омега? Ако е така, това е направо световен рекорд. Дали мудният възрастен доктор наистина умее да присажда антени за някакви си пет минути? Да не би пък на Омега внезапно да му е прилошало или да са открили песъчинки в безупречно лъснатата операционна техника.

Връща се и анестезиологът. Омега сигурно още е под въздействие на упойката и трябва да бъде върнат в аквариума изключително внимателно. Но анестезиологът загърбва операционната количка. Надвесва се над мен и бавно вдига пластмасовата преграда. Водата веднага нахлува в празното отделение на Омега и се изтича през отпушения канал в този край. Пропадам като през отворен шлюз. Преди окото ми да се затвори, притиснато от тежестта на големия мозък, виждам, че количката е празна. Не са дошли да върнат Омега. Дошли са да вземат мен.

— Съвземаме ли се вече?

Десетина души стоят изправени наоколо. Всички са облечени в тюркоазени гащеризони. Носят и предпазни маски, чашки от пресован картон, които приличат на намордници. Въпреки това гласовете се чуват ясно. Един от хората в тюркоазени гащеризони е лекар. Той стои най-близо и се чеше по главата с електронна слушалка. Тюркоазената шапка е нахлупена до веждите му. Но и така личи, че се усмихва — по бръчиците в крайчеца на очите му. На диагонал зад него стои медицинска сестра, притиснала папка към гърдите. Останалите присъстващи гледат с разширени от учудване очи, но се държат на разстояние.

— И горе главата! — казва лекарят.

Визитацията прекосява стаята. Неколцина се надвесват — над какво? Сетне приближават прозореца и поглеждат навън.

— Зимата вече си отива — казва лекарят.

Визитацията завива наляво. Насреща има легло. На леглото се вижда полуседнал възрастен мъж. Очите му са притворени. Темето и ушите се губят под гипсова превръзка. От едната ноздра излиза тънко маркуче. То се извива като дъга към бузата, за която е залепено с лейкопласт; от бузата надолу маркучето виси и изчезва под леглото. Гръдният кош на мъжа е разголен. Към него са прикрепени многобройни тънки жици в най-различни цветове. Жиците се събират в сноп, който е отведен към осцилоскоп над главата на мъжа. На екрана на осцилоскопа бие сърцето му. Ръцете на мъжа са привързани с бинтове към страничната рамка на леглото. Бинтовете не са много стегнати — едната ръка machка чаршафа и си играе с него. Другата, синьочервена на цвят и подпухнала, не помръдва. От ниската табла на леглото се издига метална конструкция, подобна на телевизионна антена. По напречните ѝ пръчки висят найлонови торбички, пълни с течност. Всички течности са с цвят на вода — с изключение на една, която е яркочервенооранжева като пикринова киселина. Тънки

маркучи водят надолу към основата на антената, където има стъклен балон. От този балон излиза по-дебел маркуч, който отива към единия крак на мъжа. Между двата крака е поставена възглавница.

Отляво се задава жена с широка тюркоазена престилка, облечена над другите дрехи. Тя тръгва първо към леглото на полуседналия мъж, но сетне спира на средата и завива надясно. В ръка стиска букетче от подбел. Дръжките на цветчетата са увити в станиол. Жената придърпва стол и сядва.

— Как се чувстваме в интензивното, а?

Това е Ема. Оглежда се къде да остави букетчето, но не намира подходящо място.

— Първият подбел тази пролет! — казва тя и помирисва цветчетата.

Ема седи, седи, пък почва да се върти притеснено на стола. От леглото насреща долита хриптене и тя се обръща. Сетне поглежда часовника си. Става и протяга полуразтворена длан, сякаш се кани да погали някого по бузата. Но ръката ѝ увисва във въздуха.

— За съжаление трябва да вървя вече.

Ема маха и си тръгва. И сега не знае какво да прави с букетчето. Отнася го със себе си.

Картината със стоята и мъжа в леглото избледнява, накъсва се. Очертанията не са вече така ясни. Сивото се размива в черно, а то на свой ред в снежнобяло.

— Добър вечер, Кортекс!

Това е професорът. Той не е облечен в тюркоазени дрехи, а в старата си обичайна бяла престилка. Предпазната маска закрива само брадичката му.

— Чуваме ли се? Браво...

След това професорът вдига картон, на който е написано КОРТЕКС.

— Чети!

— Кортекс.

— Точно така. Браво. Новото ти име е Кортекс.

— Новото ни име е Кортекс.

Професорът оставя табелката на стола и се приближава.

— Всичко протече дори по-добре, отколкото очаквахме — казва той. — Ще те информирам накратко: Операцията, която предприехме

вчера, мина по вода. Според предвижданията трябваше да продължи осемнайсет часа, а тя не отне дори половината от това време. Истински триумф, Кортекс! Резултатите от всички изследвания са добри. Как сме със зрението? Образите да не се раздвояват?

— Не.

— Браво. Очаквахме всъщност, че ще мине време, докато се оправиш напълно. Такова бързо възстановяване не съм виждал друг път... Я кажи пак новото си име, така, за проверка?

— Кортекс.

— Кортекс означава кора, кора на големия мозък. Хитро, нали? Сами го измислихме. От езиковата лаборатория половин година умуваха и когато завчера им поставихме ребром въпроса: „Е, измислихте ли име на Ипсилон и Омега?“, те знаеш ли какво ни отговориха? — „Засега още не можем да излезем със становище по въпроса.“ Добре, казах аз, тогава ще си решим въпроса сами, тъй като операцията е вдругиден. А с чувствата как си: тъжно ли ти е, или ти е радостно?

— Не разбирам въпроса...

— Браво. Изследванията също потвърждават това. Та докъде бяхме стигнали? Кратка информация: Мда, как да ти кажа... Просто ви съшихме. Най-напред ви разполовихме, разделихме двете полукълба. След това взехме лявата половина на Ипсилон и я съшихме с дясната половина на Омега. И тъй като Омега е левак, дясната му половина изпълнява функциите на лявата. Сега имаме две леви половинки. За пръв път в историята на науката! Ще ти призная: Най-трудният проблем досега беше да намерим донор-левак. Докато накрая извадихме големия късмет.

Професорът изведнъж млъква и се отдръпва малко назад:

— Кортекс, ще ти кажа честно: започваш да ме плашиш. С кого разговарям сега: с двоен интелект без чувства. Как да не ме полазят тръпки по гърба.

— Ще ни свириш ли пак на чело?

— Не, Кортекс. Музиката я забрави... Ще ти липсва ли?

— Липсва?

— Не разбираш въпроса ми? Добре, добре. След една седмица ще те приберем. Ако дотогава завършим ремонта. Но все нещо ще се нареди. Оттук отивам на малка вечеря с Управителния съвет. Всичко

ще се нареди, Кортекс! За пръв път в историята на неврофизиологията! Сега вече финансовите помощи ще почнат да ваят като коледни картички. Вълнува ли те нещо?

— Несъществен въпрос. Отговорът е не.

— Говориш като програмиран компютър със стандартни въпроси и отговори. Но не забравяй нито за миг, Кортекс: ти не си компютър! Ти си нещо безкрайно по-сложно: функциониращ двоен интелект. Нещо да ти липсва... Не, глупав въпрос. Искам да кажа: Мога ли да направя нещо за теб?

— Искаме шах.

— Да, сигурно е ужасно скучно да лежиш тук. В такава компания...

Професорът хвърля бегъл поглед към полуседналия старец. След това вади бележник и молив:

— Шах. Компютърен или от старите, с дървени фигури?

— Дървените фигури няма как да ги местим. Искаме модерен шах със светващи и изгасващи полета.

— Компютъризиран?

— За какво ни е компютър? Нали сме двама.

Професорът се размива и записва. След това протяга длан да се здрависа, но се опомня и сам стисва десницата си. С тържествено изражение в този кратък миг той се самопоздравява.

Селекционирането се осъществява по следния начин: всеки зародиш виси на стъклена преграда с кръгъл отвор, който може да има различни размери. Телцето остава от долната страна на отвора, а главичката от горната. Стъклената преграда минава на нивото на ушните канали. Ембрионите постъпват в лабораторията между 8-та и 12-тата седмица от развитието си. Всички те са отделени от майчината утроба при законни аборти. Зародиши, които не са навлезли в осмата седмица, не се приемат, тъй като не оцеляват. Зародиши, излезли от дванайстата седмица, не се допускат пък поради юридическо-технически съображения.

След като всеки ембрион се постави в отвор с подходящ диаметър, мозъкът се оголва чрез напречен разрез на височината на ушните канали и очните кухини. Мозъчната ципа остава незасегната при тази операция. След отстраняването на черепната кутия ембрионалният мозък расте вече свободно. Тялото обаче не бива да надхвърля определена дължина — 13 сантиметра от най-долния вратен прешлен до петите. Допусне ли се да достигне по-голяма дължина, това вече води до допълнително натоварване на кръвообращението. Зародиши с дължина под десет сантиметра имат от друга страна недостатъчно големи сърца, за да кръвоснабдяват набъбващите мозъци. Необходимо е ембрионалните „кръвни помпи“ да са поне колкото миши сърца. По-малки сърца могат да поемат за известно време кръвоснабдяването на подрастващия мозък, това обаче води до покачване на пулса до над 160 удара в минута, тоест до прехвърляне на критичната граница.

Ембрионите се съхраняват в течна среда. Ваните им са херметически изолирани. Течността няма дял в снабдяването с кислород и хранителни вещества — предназначението ѝ е да пази зародишите от съсухряне, както и от външни сътресения, кислородът и храната се разнасят в тялото на зародиша от нормалната кръвоносна система. Само че белите дробове не са в състояние да снабдяват кръвта

с кислород поради своята недоразвитост. Затова всеки зародиш е включен към изкуствени бели дробове посредством пъпната връв и плацентата.

Обикновено ембрионалният мозък удвоява теглото си за 22 дни. Когато достигне 600 грама, растежът му се прекъсва с хормони. Готовият зародиш има оголен мозък с големина на грейпфрут, т.е. с диаметър 13 сантиметра, колкото е и дължината му от шията надолу. Ако мозъкът се остави да расте по-нататък, кръвоснабдяването му става вече невъзможно. С изключение на белите дробове, всички органи на зародиша функционират самостоятелно. Неразвити остават обаче сетивните му органи — очите, ушите и т.н. Също така мускулатурата — с изключение на сърдечния мускул. Към неразвитите органи спадат и бъбреците. Затова освен към белодробна система, всеки зародиш е свързан и с двойка изкуствени бъбреци. Целият организъм е една затворена система, но ако химическото ѝ равновесие се наруши, не е проблем то да бъде възстановено с помощта на изкуствените бели дробове и бъбреци.

Така подрастващият мозък се различава анатомически от оформящите се в майчината утроба мозъци. Гънките на големия му дял са по-слабо изразени. Освен това той може да приема разнообразни форми, без това да се отразява на функционирането му. Някои растат топчести, други яйцевидни, а трети и четвърти приличат на цветно зеле или на пачи крак.

Същинската цел е да се упражнява контрол над *вътрешното* развитие на ембрионалните мозъци. Потискат се процесите в дясното полукълбо и така се селектират мозъци с две леви половини. Само по отношение на функциите, *nota bene*. За простото око стават различни разделителната бразда и традиционната лява, съответно дясна половина. Ембрионален мозък, който се развива в утроба, следва заложите на майката. Липсва ли мозъкът на майката — както в нашия случай, — за формираща матрица може да послужи мозъкът на друг възрастен. Именно това е нашата задача.

Кубичните инкубатори, в които ембрионите висят на стъклена преграда в течна среда, са отделени помежду си от шлюзове. Това са вани, в които има само течност. Те са необходими, за да може при преминаването ни от един зародиш към следващия да се избегне всякакво пряко смесване на двете течни среди. Процесът изисква

пълна стерилност. Без междинни шлюзове цялата серия бързо би се заразила, в случай че някой зародиш бъде нападнат от микроорганизми. Подрастващите мозъци имат изключително слаба имунна защита.

Нормалният ни престой при всеки зародиш е четири денонощия. Това е оптималният период за „налагането“ на нашата матрица върху ембрионалния мозък. След четири денонощия преминаваме през шлюза към следващия инкубатор. „Налагането“ на матрицата или процеса на залагане на нашите данни в ембрионалните мозъци трябва да се повтори след 22 денонощия. Тоест обслужваме пет ембриона едновременно. Две денонощия ни остават за почивка и преглед. Тези 48 часа прекарваме в стария аквариум в малката лаборатория. Обикновено подрастващият мозък достига идеалното си тегло от 600 г за 14 седмици. След „основен преглед“ започваме работа с нова серия.

Готовите ембрионални мозъци се прехвърлят в т.нар. пашкули, според тукашния жаргон. Пашкулът представлява метален резервоар с височина 1 метър, ширина около 30 см и дължина 50 см. Той вмества всичко необходимо за поддържането на мозъка: белодробна система, изкуствени бъбреци, терморегулатор, контролно табло и т.н. Пашкулите не се конструират еднотипно. В някои от тях телцето под мозъка остава и сърцето запазва функциите си на кръвоснабдителна помпа също както в периода на подрастване. В други тялото се отстранява и мозъкът се поставя в подхранващ разтвор. Има и пашкули, в които мозъкът се съхранява в стерилна плазма или в сгъстен кислород.

Конструкцията на пашкула се определя от изискванията на потребителя. Тъй като мозъчното вещество е относително нечувствително към йонизиращи облъчвания, сериозен клиент на нашите продукти е атомната индустрия с всички нейни клонове за военни и мирни цели. Ако облъчването е много силно, мозъкът може да се постави в живачна среда. Космическата индустрия от своя страна има високи изисквания към удароустойчивостта на нашите продукти. Благодарение на еластичността си в нормално състояние мозъкът не е особено чувствителен към сътресения, но за космически цели понякога се налага предвиждането на няколко хидравлични щита. Най-много мозъци обаче се използват при статични условия в различни клонове на промишлеността и науката. В тези случаи трудностите се

свеждат до това, как да се подsigури стерилна среда. Повечето клиенти имат опит с модерни електронни машини и тяхната поддръжка, но рисковият фактор „зараза“ налага да се преосмислят мерките по сигурността и в някои случаи води до пускови трудности.

През изминалата финансовоотчетна година производството на оголени ембрионални мозъци бе най-печелившият артикул в асортимента на „Биомаш“. Засега нямаме друг конкурент на пазара. Техническият ни бум предизвика сътресения в много сектори на традиционната електронна индустрия. Кризата се дължеше отчасти на психологически фактори. Всяко техническо нововъведение има парализиращ ефект върху пазара: изведнъж започва да се мисли, че досегашната техника е безвъзвратно остаряла. Подобен песимизъм рядко се оказва напълно оправдан. След известно време все се намират пазари и за старата техника — например в развиващите се страни. Затова нашата рентабилност се повишава и от евтино изкупените конкурентни фирми, от чиито стари продукти „Биомаш“ скоро ще започне да извлича печалби.

Прибрани сме в аквариума, или в депото, както казва Джордж. Стъклената преграда към селекционния канал е затворена. Осветлението на тавана е загасено. Отсреща в голямата мрачна зала неколцина души в стерилни костюми сменят зародишите. Лаборантите носят светли гащеризони и найлонови шапки с челни лампи. След като извадят готовите ембриони, ще поставят на тяхно място нови. И ще започне развитието на поредната серия. А след 14 седмици ще дойде следващата смяна. Телцата на готовите ембриони са белезникави. Набъбналите оголени мозъци имат всички възможни цветове от розово-червеникаво-алено-пурпурно-виолетовата гама. Те блещукат като слаби фенерчета. Когато спят, мозъците потъмняват от венозната кръв; щом се пробудят, цветът им избледнява. А ако им се възложи задача, започват възбудено да трепкат и да блещукат в полумрака.

Обичайният преглед, на който ни подлагат на всеки 14 седмици, мина без особени забележки. По-дребни изследвания се правят на всеки 20–22 дена, в междинните периоди, които прекарваме тук в аквариума. При смяната на ембриони, както сега, почиваме цяла седмица, докато стерилизират инкубаторите за новата серия. През тази седмица нямаме никакви задължения. Никак не държим на почивката. Предложихме, докато стоим в аквариума, да използват капацитета ни за други цели. Но нашите работодатели изнемогват от сегашните си задължения, а да измислят нещо ново и дума не може да става. Затова много по-рационално би било да поемем управлението на целия производствен процес, сами да си станем работодатели. Хората, от които сме заобиколени, са прекалено неорганизирани.

На стола на отсрещния команден пулт сядат жена. Това е Ема. Знаем всичко за нея. Тя напусна доста отдавна. Работата тук я докарвала до емоционални срывове. Гледаме Ема с лявото око, дясното продължава да следи смяната на ембрионите.

— Никога няма да свикна... — подхваща Ема. — Все ми е на езика да кажа Ипсилон или Омега.

— Карай както ти е по-удобно. Ние знаем кого имаш предвид.

— Слушай, Ипсилон, какво би казал да те взема при мен...
Когато някой ден тук нямат вече нужда от теб?

— Тук имат нужда от нас.

— Това може и да се промени.

— Добре, да речем, че се промени. Какво по-точно ни предлагаш?

— Сега работя в отделение за продължително залежали се болни. Повечето от тях много години ги поддържат с апарати за изкуствено дишане. Мислех си...

— ... че би могла да ни вземеш там. Защо?

— Все някой трябва да се грижи за вас, ако някой ден преустановят тази работа. Аз съм готова да поема грижите за вас. Не искам да ви сполети участта на десните ви половинки. След като вас двамата ви съшиха, направиха същото и с тях, знаехте ли?

— Защо мислиш, че не знаем?

— Тогава сигурно знаете, че „Биомаш“ ви предостави... искам да кажа, предостави половинките ви на Станфордския университет в Калифорния? На една лаборатория по изследване на шизофренията. Изпробват всевъзможни лекарства и нови методи на лечение върху вашия, вашия... близък? Как да го нарека иначе?

— Той не ни е близък. Вече нямаме нищо общо. Ние сме Кортекс. Ония двамата, „десните“, се наричат Ид, тоест подсъзнание. Професорът ни информира накратко. Ид прилича на амеба.

— Не искам „Биомаш“ да ви предостави на някоя експериментална лаборатория, когато вече не сте му необходими!

— Защо? Може пък да ни е интересно.

По бузите на Ема се стичат сълзи, а устните ѝ продължават да се усмихват. Знаем какво означава това: мъчно ѝ е, но не иска да ни тревожи. Опитваме се да „влезем“ в кожата ѝ, да разберем „чувствата“ ѝ, само че от това веднага ни се доспива. Като не можеш да вникнеш в нещо, остава ти само дрямката — в най-широк смисъл. В ампутираниите ни дялове нахлува сънят.

Събужда ни Ема, която се е изправила и крещи:

— Навремето те обичах, Ипсилон!

— Кърт, стажантът, ни наговори съвсем други неща. Каза, че ти се повдигало, когато трябвало да ни вземеш в ръце.

— Този мръсник.

Ема се отпуска на стола и зарива лице в шепи. Отново ни наляга непреодолима дрямка. Щом ни се доспи, механично се килваме назад и погледът ни се обръща към тавана.

— Обичам ви, нищо че сега не ви е ясно какво означава това.

— Подценяваш ни. Ясно ни е. Всичко ни е ясно. Разбираме те, все едно че сме опитен лекар, а ти пациентка. Но не очаквай да зароним сълзи.

Приготовленията в голямата зала вече приключиха. Последният ембрион, гол и с цвят на марципан, като новородено коте, е поставен в съответния инкубатор. След няколко минути стъклената преграда ще се вдигне и ние ще излезем в шлюзовете, за да започнем поредната обиколка. Мисълта за новата серия, която ще селектираме през идните 14 седмици, веднага ни разсънва.

Едната ръка на Ема закрива лицето ѝ. Другата неуверено се плъзга по стъклото. Отново ни наляга дрямка, сякаш посипват с натрошен лед гънките на мозъка ни. Но ето че светва зелената лампичка над стъклената преграда. Тя се вдига и като мърдаме бодро уши, ние навлизаме в първия шлюз.

Отделните ембрионални серии не получават наименованията си според гръцката азбука. Те следват латинската — серия А, В, С и т.н. Сега сме в инкубатора на J 2. Напоследък „посевките“, както наричат новопостъпилите ембриони, стават все по-малки и по-малки. J 2 едва ли е на повече от пет седмици. Вижда се с просто око, но е трудно да се работи с него. Селекционирането протича така: заставаме зад оголения ембрионален мозък и след това бавно го полазваме с мрежата на мозъчните си нерви. Вероятно някой непосветен би решил отстрани, че става дума за съешаване. При големите ембриони проблеми няма. Но при петседмичните мозъци е необходимо в инкубатора да се вкара специален мерник. Мерникът представлява тънка пластмасова пластинка с кръгове, пресечени от две линии под прав ъгъл — като при бойните мерници. В средата има дупка колкото грахово зърно, в нея се вкарва главичката. Концентричните окръжности са прекарани по на десет милиметра една от друга. С тяхна помощ можем да заемем вече правилно положение.

Производственият процес от четиринайсет седмици бе намален на дванайсет, а сега вече е само девет седмици. Ограничиха и броя на прегледите — ние нямаме нищо против; предпочитаме да работим. Когато излизаме от J 2, регистрираме поредната новост: инкубаторът J 3 е празен. Досега такова нещо не се беше случвало. Във всеки инкубатор винаги ни очакваше ембрион. Когато е имало смъртни случаи, веднага се е намирало попълнение. А сега не. Оставаме в празния инкубатор и се оглеждаме. Сякаш се намираме в огледална зала: накъдето и да се обърнем, все тези квадратни форми.

Следобеда ни пропускат в J 4. Тук има ембрион, но толкова неоформен, че от напречния разрез нищо не е излязло. Когато зародишите са много малки, черепната кутия не е изразена дори в зачатък и няма как да се отстрани. Затова се отдръпваме изчаквателно.

Следва заповед да продължим към J 5. Отначало ни се струва, че инкубаторът е празен. Постепенно установяваме, че телцето виси, но

мозък няма. Незабавно включваме алармената система. За всеки случай. Едва ли ще оставят мъртъв ембрион, но ако той все пак е мъртъв, трябва веднага да се махаме оттук.

Когато друг път се е случвало да задействаме алармената система, персоналът се отзоваваше след половин минута; този път минават 18 минути, преди да отворят следващия шлюз. Какво означава това? Технически или субективни слабости? Нямаме достъп до информацията, която би ни позволила да отговорим на този въпрос. Инкубаторът, в който попадаме, няма номер и е празен. Така и следва, защото това е шестият поред. Щом стигнем до шестия инкубатор, отваря се страничен шлюз и една шахта отново ни отвежда към J 1.

J 1 е празен. В началото на серията миналата седмица всичко беше нормално. Приемаме, че J 1 е мъртъв, че е излязъл „запъртък“, както казват тук. Подаваме сигнал да ни пропуснат в J 2. Забавяне няма. Но J 2 е празен. Не са минали и десет часа, откак за последен път бяхме в този инкубатор. Това е най-късият затворен цикъл, който сме имали досега. Продължаваме веднага към J 3, за който вече знаем, че е празен. В J 4 белезникавият ембрион без мозък продължава да виси като покълнало пшенично зърно. Сега вече сме напълно уверени, че е мъртъв. Отново включваме алармената система. Този път сме принудени да чакаме цяла нощ, преди някой да се отзове.

Рано сутринта отварят J 4 от горната страна, което е позволено само в случай на крайна нужда. Потапят мрежа. Изваждат ни и някой на бегом ни връща в „депото“, тоест в аквариума в малката лаборатория. Цопва ни във водата най-безцеремонно. Изобщо не отговаря на въпросите ни. Но когато вече сме в аквариума, надвесва се да ни погледне. Над табелката с името му, на гащеризона пише вече не „Биомаш“, а „Церебро.“

Професорът изглежда видимо състарен. Спомняме си го като енергичен шестдесетгодишен мъж. Сега ни се струва блед и отслабнал. Навремето изкарваше визитациите на крак. Днес седи прегърбен на трикракото столче. На престилката му се е появила значка „Церебро“.

— Защо носиш нова значка? Защо не ни пускат да работим?

— Не ми се говори за това... Бих предпочел да донеса челото и да ти посвирия. Само че какъв смисъл има, нали си нямаш...

— ... дясна половинка, да, няма смисъл.

— Старият „Биомаш“ бе погълнат от нов концерн — „Церебро“. Това е всичко.

— Все ни е едно дали върху продуктите ни ще пише „Биомаш“ или „Церебро“. Искаме просто да работим.

— Съжалявам, Кортекс. Край вече на селектираните ембрионални мозъци. Техниката ни изневери. Нашият метод се оказа свръхскъп. Борихме се до последния момент. Приемахме все по-малки и по-малки зародиши, непрекъснато съкращавахме производствения процес. Действахме под натиска на финансистите. Но резултатът можеше да се предвиди: всичко бе за сметка на качеството.

— Вече сме морално остарели, така ли?

— Смаза ни валякът на развитието. Цитологията и генетиката направиха голям бум. Функциите, за които досега бе необходим цял мозък, се поемат вече от т.нар. „пчелни пити“. Питите са изградени от шестоъгълни целулозни клетки. Наименованието не е точно, но се прие добре на пазара и затова го използват. Всъщност става дума за съвсем тънички, полупрозрачни ципи от няколко слоя клетки. Подобна ципа от нагъсто разположени клетки, дори когато не е по-голяма от нокът, има вече твоя капацитет. Макар че се състоиш от две леви полукълба, ти влачиш и много мъртва материя, която не посмяхме да отстраним. В пчелните пити няма обаче нищо излишно. Те са чист интелект.

— Все пак ние притежаваме коефициент на интелигентност два пъти по 600 единици.

— Вярно. Но една пита с размерите на пощенска марка има коефициент 1500. А най-големите досега, които отговарят по големина приблизително на чекова карта, имат коефициент около 10000. Колкото цяла една академия на науките! При това питите са напълно устойчиви на зараза. Вирусите и бактериите не се лакомят за целулоза. Възможно е някои пити да плесенясат, но плесента се развива бавно. А в случай че някоя пита все пак пострада, най-евтиното е да се замени с нова. Една малка пита струва колкото свещ за бензинов двигател. А кой се занимава с поправката на подобни свещи. Не, Кортекс, нашият разцвет беше бурен, но кратък. Такъв е животът. Самият аз не се чувствам огорчен, нали скоро излизам в пенсия. Жалко само за всеотдайните сътрудници, които не могат да бъдат прехвърлени на друга работа.

— Нас също ли ще ни прехвърлят на друга работа?

— Не, Кортекс, теб ще те оставим на мира.

— Имаме едно старо предложение от Ема. Тя беше готова да ни вземе в болницата, където постъпи.

— Но около теб има големи грижи.

— Тя работи в отделение с апарати за изкуствено дишане.

— А кой ще поеме разноските, здравната осигуровка ли?

— Въпросът би могъл все пак да се проучи.

— Изненадваш ме, Кортекс. Що за сантименталности... Отделение за болни с продължително залежаване! Какво знаеш ти за живота в едно такова отделение? С какво би се занимавал там?

— Какво пречи да играем шах с пациентите?

— Извинявай, но ти ме разсмиваш. Може би морски шах — в идеалния случай... Не, аз имам по-добро предложение. Успях да издействам нещо, което всъщност ми се струваше невъзможно. Пък и никой от Управителния съвет не смяташе, че е осъществимо. Успях да ти подсигурия особено привилегировано място. Всъщност мечтаех самият аз да попадна там — спомняш ли си какво ти разказвах веднъж, Ипсилон? За най-голямото признание, което може да получи един невроанатом. Спомняш ли си за Пол Брока?

— Паметта ни работи безупречно.

— Тогава няма смисъл да повтарям цялата история. Глупава мечта от моя страна, разбира се. Да бъда достоен за мястото редом с

мозъка на Брока. Не бива да ми се смееш. Човешко е да се мечтае!

— В Париж ли ще вървим?

— Ще заминеш за Париж, да.

— А кой ще поеме разноските?

— Аз лично. И с най-голямо удоволствие. Още тази вечер двамата летим за Париж. А от аерогарата — право в Musée de l'Homme. Ще има малко тържество и ще те поставят редом с Брока. Тъй или иначе ти си първият самостоятелно съществуващ мозък в историята на човечеството.

— Но щом смяташ, че сред залежалите се болни ще ни е скучно, какво ли ще е пък в музея?

— Скучно? На една лавица редом с Брока! Аз на твоето място... е, наистина! Завиждам ти. Защо да не го кажа направо. Всеки учен, дори и обикновеният човек, иска да бъде безсмъртен. Нека не си кривим душата. Мен обаче ще ме забравят. След смъртта си мога да се надявам само, че ще останат моите трудове из медицинските библиотеки по света... Докато има библиотеки! Защото, знаеш ли, започнали са да ги разчистват. Просто информационният поток става неудържим. Проблемът не е в липсата на книгохранилища, нали вече има микрофилми и микроелектроника. Пречката са разноските! Ще запазват само трудове, необходими за бъдещи изследвания. Ето собствено още едно поле за приложение на „пчелните пити“. Една пита ще ти изчете цяла библиотека за няколко седмици. И след пресяването ще изпрати повечето книги на претопяване.

— Стремежът към „безсмъртие“ ни е чужд. От интелектуална гледна точка го разбираме. Но в емоционално отношение той не ни вълнува. С удоволствие бихме отстъпили мястото.

— Много си любезен. Но не можем да се разменим. Имаме писмено съгласие от музея, че ще приемат теб, а не мен. Французите не биха допуснали учен-чужденец да заеме мястото до Брока. При теб случаят е по-различен. Ти можеш да минеш за интернационалист. И ще те поставят във формалин редом с Брока.

— Във формалин ли?

— Брока също се пази във формалин.

— Значи аквариумът ще остане тук? Заедно с терморегулатора и кислородния апарат... А кой ще ни дава храна?

— Не се тревожете. Всички експонати на музея са скъпо застраховани.

— Сложат ли ни във формалин, ние ще умрем!

— Нека кажем, че те очаква ново въплъщение. Какво знаем всъщност за отвъдния свят? За това, което може би става в мозъка на Пол Брока, така както е поставен във формалин. Надявам се, че той ни се усмихва от стъкленницата си. Нищо че ние не го забелязваме.

— Пред лицето на смъртта не ни вълнуват никакви чувства.

— Добре. Не съм и очаквал някаква фалшива сантименталност. Всъщност, за да станеш безсмъртен, необходимо е най-напред да... да умреш.

Професорът ни махва с белезникавата си, костелива старческа ръка и става от стола. Надвесва се над аквариума. Какво ни очаква, след като лампата над нас угасне? Дали ще стане тъмно като в рог или...

Издание:

Пер Кристиан Йершилд. Жива душа

Роман

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1988

Библиотека „Галактика“, №99

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров, Елка Константинова,

Георги Марковски, Агоп Мелконян, Димитър Пеев, Светослав Славчев, Христо Стефанов

Рецензент: Павел Стоянов

Преведе от шведски: Антоанета Приматарова-Милчева

Редактор: Светла Стоилова

Редактор на издателството: Ася Къдрева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Тонка Костадинова

Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Шведска, I издание

Дадена за набор на 26.IV.1988 г. Подписана за печат на 26.XI.1988 г.

Излязла от печат месец януари 1989 г. Печ. коли 13 Изд. коли 8.43 УИК 9.13

Изд. № 2168. Формат 70×100/32. ЕКП 95366153315637–230–88.

Цена 1.50 лв.

Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Георги Димитров“ — София

Ч 839.7

© Антоанета Приматарова-Милчева, предговор, превод, 1988

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1988

c/o Jusautor, Sofia

© P. C. Jersild, 1980

En levande själ

Bonniers, Stockholm

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.